(7)

श्री

श्री॰ क्षितिसंकुशलं करोतु मतांशा तां प्रजानां सुखं निविघ्नं गसानायकं प्रतिदिनं भानुप्रतापोदयं शंभुः सोधन धान्य कीर्तिमतुलं लक्ष्मी दात्तिश्रुतं १ यावद् गंगा सुरं गेव हत सुरन दिजानन्दीतो यंपुरार्य यावत्साचा [illegible] मार्गेत प्रदिन करः चं इता रख्या हारि यावद्ब्रह्मा श्रिश्चिमर पतीसहिते वर्तते मेरुशृंगे तावदेवं पौत्रपुत्र स्वजन परीगृहे भोगते राजतां श्री २

निर्विघ्नार्थ नारदैर्दैवं कीर्तिमास प्राप्ये याति विभास्करादेयां सारि प्य सकलाज्ञेया दानाद यन कार्य सुस्तो सा नेत्र पान केपिलिकायें विशेषतः व्या दनांगतो भानु सार्पि सकला भवेत् २ उदया द रादेवाया ततो भय म भानुश्च। ततो द्विवद् पञ्ची रोषद् घटि यान्य राशि सिद्धि त्रह रो घटि ना ही नो द्विम्ह रौ घटि द्विको जातपः नाल वीजे यो पिनासां यता मक्षा यत् २ श्लोक [illegible] बिलाई [illegible] विद्या मिथ्या वच स्यावर्णां धार्मी पा प्रार्थिं देगालां पद्धविं : श्रा स्वा रिग रा ३ कल्पसा: गाना तीन पुरा सावे दृ नन्दं या स [illegible] पिं २ [illegible] वर्तते [illegible] इदि र यो दा

[illegible] दे ३ रं ग [illegible] पैन वस्ती [illegible] इसर सती

SCANNED

॥ॐ श्री गणेशायेनमः अथ नांदीमुखश्राद्ध लीख्यते॥ अथाभ्युदयिक
श्राद्धमत्र प्रथमं तावि पतन एवं कृत्वो मातृपूजाविधिः प्रातःकाले स्ना
तः कृत्वा नित्यक्रियः कुड्येफलेकेवा स्थापितमात्रिका सप्तदश तत्र गणप
नां॰ ति सहीत षोडशमातृः मृत्तिका न यीम्त्रियं तदभावे तामपि रत्तिकायां पूजयेत्॥ त
१ त्र मातरः गौरीपद्मा शचीमेधासावित्रीविजयाजयादेवसेनास्वधास्वाहा
मातरो लोकमातरः धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिरात्मनः कुलदेवतेति [illegible]
आचंम्य प्राङ्मुख उंपविश्य प्रथम मात्रिकामारभ्य नमो गणपतिरसि गौर्यसि
पद्मासि शच्यसि मेधासि सावित्र्यासि विजयासि देवसेनासी स्वधासि स्वाहासि मा
तरस्था॰ लोकमातरःस्थाह धृतिरसि पुष्टिरसि तुष्टिरसि आत्मकुलदेवतासि॥
प्रीरसीत्वकाःऽत्तानाहायपुनः प्रथममात्रिकामारभ्यः ॐ भूर्भुवः स्वः गणपते इह गच्छ
इहातिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः गौरि इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः पद्ये इहागच्छ इहती
गच्छ ॐ भूर्भुवः स्वः शचि इहागच्छ इहातिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः मेधे इहागच्छ इहति
इहा ४ ष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः सावित्री इहातिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः विजये इहागच्छ इहतिष्ठ

ॐ भूर्भुवः स्वः यैर्ज इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः देवसेने इहागच्छ इहतीष्ठ ॐ
भूर्भुवः स्वः मातर इहागच्छते इहतीष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः लोकमातर इहागच्छ इहतीष्ठ ॐ
भूर्भुवः स्वः हृष्ठ इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः पुष्ठे इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भूर्भुवः
स्तुष्ठे इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः आत्मनाकुलदेवते इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ
भूर्भुवः स्वः श्रिय इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भूर्भुवः स्वः श्रिय इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ भू
र्भुवः स्वः गणपतिसहितगौरीतादेतामातृभ्यि यंताव प्रत्येकं मोकास्थाइति एकैमा
वाहस्थापयित्वा ॐ मनोजूतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टय
ज्ञं॥ समिमंदधातु विश्वेदेवासइहमादयंतामोप्रतिष्ठ इत्यन्नताम्भिकी यंर ऋ देवप
तोमकु यानि ततः पाद्यादि उपहृत्वा ॐ गणपतये नमः १ ॐ गौर्यै नमः २ ॐ पद्मा
यै नमः ३ ॐ शच्यै नमः ४ ॐ मेधायै नमः ५ सावित्र्यै नमः ६ ॐ विजयायै नमः ७ ॐ
जयायै नमः ८ ॐ देवसेनायै नमः ९ ॐ स्वधायै नमः १० ॐ स्वाहायै नमः ११ ॐ मा
तृभ्यो नमः १२ ॐ लोकमातृभ्यो नमः १३ मृगादिराशिद्वयभानुभोगात् षट्कं
ऋतुनां शिशिरो वसंतः ग्रीष्मश्च वर्षा शरदश्च तद्वद् हेमंतनामा कथितश्च

ॐ भगवते नमः अथ तर्पणां कर्तोप्रातःनित्यविधि प मध्याह्नस्नानं संध्याव कृत्वा
जलाशये गृहे वा तर्पणं कुर्य्यात तिलकुशयवान्यादाय संकल्पः कुर्य्यात् अद्येह
त्यादि अमुकसंम्वत्सरे अमुकायने अमुकऋतौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुक
तिथौ अमुकगोत्रोत्पन्नोहं अमुकराशि अमुकशर्म्माहं अयोतुपातसर्वालदुरित
तर्प· नपार्थे ब्रह्मलोकवपैदेवऋषिमनुष्यपितॄणां तर्पणं करिष्ये ॐ ब्रह्मस्वप्रा स्वः ऋ
ण तुकुशयवैर्देवतीर्थैर्देवास्तर्पयेत ॐ भूर्भुवः स्वः गणपति ब्रह्मादयो देवा इहागच्छंतु इ
हा तिष्ठंतु गृह्णंतु येतांजलांजलिं ॐ गणपतिस्तृप्यतां ब्रह्मास्तृ· ॐ विष्णुस्तृ· ॐ रुद्र
स्तृ· ॐ प्रजापतिस्तृ· ॐ देवास्तृ· ॐ छंदांसीस्तृ· ॐ वेदास्तृ· पुन्याचार्य्यस्तृ· ॐ
ऋषयस्तृ· ॐ गंधर्वास्तृ· ॐ हरिन्यापय्यौस्तृ· ॐ सिवत्सराचार्य्यस्तृ· ॐ सं
वत्सरावायपवस्तृ· ॐ देव्यस्तृ· ॐ अप्शरसस्तृ ॐ देवानुगास्तृ ॐ नागास्तृ· ॐ
पर्वतास्तृ· ॐ रत्नांसितृप्यतां ॐ पिशाचास्तृ· ॐ सुवर्णास्तृ· ॐ भूतानितृप्य·
ॐ वनस्पतयस्तृप्य· ॐ ओषधयस्तृ· ॐ भूतग्रामश्चतुर्विधस्तृप्यतां २९ ततो य
ज्ञोपवितं कंठावित्तं वितत कृत्वा कुशाग्रद्वयं मध्ये कृत्वा कुशद्वासनेन मनुष्यतीर्थे

नम स्तृप्तैः ॥ मनुष्यास्तर्पयेत् ॐ भूर्भुवः स्वः सनकादयः सप्तमनुष्याः इहागच्छंतु
इह तिष्ठंतु गृह्णंत्वेतां जलांजलीन् ॐ सनकस्तृ॰ ॐ सनंदनस्तृ॰ ॐ सनातनस्तृ॰
ॐ कपिलस्तृ॰ ॐ आसुरिस्तृ॰ ॐ वोढुस्तृ॰ ॐ पंचशिखस्तृ॰ ३ ततो अपसव्यं
धा[illegible] वामजानुनिपात्य पाति तिलमोटकं गृहीत्वा पितृतीर्थेन पितॄंस्तर्पयेत् ॐ
भूर्भुवः स्वः कव्यवाडनलादयो दिव्यपितर इहागच्छंतु इहातिष्ठंतु गृह्णंत्वेतां जलां
जलीन् ॐ कव्यवाडनलस्तृ॰ ॐ सोमस्तृ॰ ॐ यमस्तृ॰ ३ अर्यमास्तृ॰ अग्निष्वात्ता
पितरस्तृ॰ ॐ सोमपाः पितरः स्तृ॰ ॐ बर्हिषदः पितरः स्तृ॰ ३ ॐ भूर्भुवः स्वः यमाद
यश्चतुर्दश यमा इहागच्छंतु इहातिष्ठंतु गृह्णंत्वेतां जलांजलीन् ॐ यमाय
नमः ३ ॐ धर्मराजाय नमः ३ मृत्यवे नमः ३ ॐ अंतकाय नमः ३ ॐ वैवस्वताय न
मः ३ ॐ कालाय नमः ३ ॐ सर्वभूतक्षयाय नमः ३ ॐ औदुंबराय नमः ३ ॐ दध्नाय
नमः ३ ॐ नीलाय नमः ३ ॐ परमेष्ठिने नमः ३ ॐ वृकोदराय नमः ३ ॐ चित्राय नमः
ॐ चित्रगुप्ताय नमः ३ ततः भूर्भुवः स्वः अस्मत्पितर इहागच्छंतु इहातिष्ठंतु गृह्णंत्वेतां
जलांजलीन् ॐ उदीरतामवर ॐ उत्परास ॐ उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः असुं य ईयुर्व

कानृतज्ञास्मेनोवंतुपितरोहवेषुः ॐ अंगिरसोनःपितरोनवग्वाअथर्वाणोभृ

२ गवःसोम्यासःतेषांवयꣳसुमतौयज्ञियानामपिभद्रेसौमनसेस्याम॥ ॐ आ

यंतुनःपितरःसोम्यासोऽग्निष्वात्ताःपथिभिर्देवयानैःअस्मिन्यज्ञेस्वधयामदंतो

ऽधिब्रुवंतुतेवंत्वस्मान्३ ॐ ऊर्जंवहंतीरमृतंघृतंपयःकीलालंपरिस्रुतंस्वधास्थतर्प

यतमेपितॄन्४पितृभ्यःस्वधायिभ्यःस्वधायेनमःपितामहेभ्यःस्वधायिभ्यःस्वधान

मःप्रपितामहेभ्यःस्वधायिभ्यःस्वधायेनमःअक्षन्नपितरोमिमदंतरोयेचनेहयांपि

श्चाविद्मयाँ२उँचप्रविद्मत्वंवेत्थयतितेजातवेदःस्वधाभिर्यज्ञꣳसुकृतंजुषस्वः६

ॐमधुवाताऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवःमाध्वीर्नःसंत्वोषधीमधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पा

र्थिवꣳरजःमधुद्यौरस्तुनःमधु३अद्येहेत्यादिअमुकगोत्रअस्मत्पिताअमुकशर्मा

हेवसुस्वरूपस्तृप्यतां३इदंजलंतस्मैस्वधातृप्यध्वं३तथाअमुकगोत्रअस्मत्पिता

महअमुकशर्म्मारुद्रस्वरूपस्तृप्यतां३इदंजलंतस्मैस्वधातृप्यध्वं३तथाअमुकगोत्र

अस्मत्प्रपितामहअमुकशर्म्माआदित्यस्वरूपस्तृप्यतां३इदंजलं३तथाअमुक

गोत्रस्यास्मन्माताअमुकीदेव्यावसुस्वरूपास्तृ·प्यतां ३ इदंजलंतस्मैतेस्वधातृप्यतां
ध्वं ३ तथाअमुक गोत्राऽस्मत्पितामहि अमुकीदेवी रुद्रस्वरूपास्तृप्य· ३ इदंजलंत
स्मैते ३ तथाअमुक गोत्राऽस्मत्प्रपितामही अमुककीदेवी आदित्यस्वरूपास्तृ· ३ इदंज
लंतस्मैतेस्वधातृप्यध्वं ३ ॐ नमोवः पितरोरसाय १ ॐ नमोवः पितरोशोषाय २ ॐ न
मोवः पितरोजीवाय ३ ॐ नमोवः पितरः स्वधायै ४ ॐ नमोवः पितरोघोराय ५ ॐ नमो
वः पितरोमन्यवे ६ ॐ नमोवः पितरः पितरोनमोवोगृहान्नः पितरोदत्तसवः पितरोदे
ष्येतद्वः ॐ अद्येहपाद्धि अमुकगोत्र अस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानां
अमुकामुक शर्म्मणां वसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां सपत्निकानांस्तृप्यतां ३ इदंजलंतस्मै
स्वधातृप्य· ३ एवं केमेराजेष्ठकनीष्ठपितृव्यतत्पत्नीजेष्ठभ्रातातत्पत्निमातृस्वसृनिमा
तुलश्वश्वश्वसुरादानांपत्नीनांस्वपुत्रपत्निस्वपुत्रपत्नीनांतर्पणांकार्य्यं १२ वैकों

जलेनो. ॐ स्वावापीस्तृ॰ १ ॐ गुरवस्तृप्यन्ता १ ॐ शिषास्तृ॰ १ ॐ गंधर्वास्तृ॰ १ ॐ ज्ञातय
स्तृ॰ १ इतितर्पयेत्॥ २ देवासुरास्तथानागायक्षगंधर्वराक्षसाः पिशाचा गुह्यकासिद्धाः
कुष्मांडास्तरवखगा। जलेचराभूमिचरा वायाह्याराश्च जंतवः तृप्तीयेते षयात्वा
शुमदत्तेनांबुनासदा॥ २ ॐ आब्रह्मस्तंवपर्यंतं देवर्षिपितृमानवाः तृप्यंतु पितरः सर्वे
मातृमातामहादयः ३ अतीतकुलकोटीनां सप्तद्वीपनिवासिनां आब्रह्मभवनां
ल्लोकादिदमस्तु तिलोदकं ४ येबांधवावांधवा येयेनजन्मनि बांधवाः तेतृप्तिमखि
लायांतु येस्मत्तोयाभिकांक्षिणः ५ नरकेषु समस्तेषु यातनासु च संस्थिता येषामाप्या
यितानांयैतद्दीयते सलिलं मया ६ येचास्माकं कुलेजाता अपुत्रा गोत्रिणो मृताः तेपिबंतुम
यादत्तं वस्त्रनिःपीडनोदकं ७ इतिश्लानयस्तांपिं ड्रहस्तोपादौ प्रक्षाल्य॥ सव्येनाचम्य
गंधाक्षतपुष्पैर्जलं ब्रह्मादिदेवान्पूजयेत्तमंत्रः ॐ ब्रह्मयज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसि

३ देवती वी-ना॰ २ वाहोये

यंतः स्तरुचो वेनुआवः सुबध्यउपमाअस्यविष्ठाः सतश्चयोनिमसतश्चविवः ॐ ब्रह्मणो
नमः १ ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदंसमूढपाथंसुरे ॐ विष्णवेनमः २ ॐ नमस्तेरु
द्रमन्यवउतोतइषवेनमः बाहुभ्यामुततेनमः ॐ रुद्रायनमः ३ ॐ आकृष्णेनरजसा
वर्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंचहिरण्ययेनः सवितापंनेदेवोयातिभुवनानीपश्यन् ॐ
सूर्यायनमः ४ ॐ मित्रस्यचर्षणीधृतोवोदेवस्यसानसीद्युम्नंचित्रश्रवस्तवः ॐ मित्रा
यनमः ५ ॐ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृळयत्वामवस्युराचके ॐ वरुणायनमः ६ ॐ अदृश्र
मस्यकेतवोविरश्मयोजनाँ अनुभ्राजंतोअग्नयोयथा ७ हीतास्त्र र्व्यांघेदत्वा ॐ इंवाहर
पस्थानंकुर्यात ॐ हंसः शुचिषद्वसुरंतरित्तसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणसतन्रषद्व
रसदृतसद्योमसदब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋतंबृहत इत्युपस्थापः ॥
२ ॥ येम्रतावैपितरव्याश्चमातुलाः श्वश्रुरास्तथा आचार्यो गुरुपित्रायासेगात्र लातृः श्रुमंजलेनर एवसं
ये बन्धीनोपुत्रावन्हिदाहविवर्जिताः १ गपम युमृताएवरोरसिचलमक्षिहपित्रवंशेमृतारग
येम्रताः येमेकुलेलुप्तपिंडाः क्रियालोपगताश्च ये

मात्रवंशेचरणमःताः२ गुरु त्वश्रुरबन्धुनां एवंवा २

शतभिषावरुणदेवता मंत्र ॐ वरुणास्योत्तुभनमसि पवित्रमसि वरुणा स्कम्भसर्जनमसि॥ वरुणास्य हे ॐ पवयासि वरुणस्य ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋतसदनमासिद॥२॥ पूर्वाभाद्रपदा अजपाद मंत्र॥ ॐ तन्यो अग्नि वरुणाविद्वान्देवस्य हेडो अवयासिसीष्ठाः प जिष्ठो वह्नितमः सोसुचोनो विश्व द्वेषा॥ सिप्रमुग्ध्यास्य शः॥३॥ उत्तराभाद्रपदे नामासी॥ ॥स्वस्तिधितस्तेपिता न यस्तेस्न, मापाथं सो निवर्तयाप्याप्र बेनाघाय प्रजजनाय दा पस्यो बाय स्व प्रजास्त्वा पसुविर्यो या॥४॥ पूषा मंत्र अग्निइंद्रवरुणामित्रदेवारादि प्रपितानकहोत विस्मोविशानविष्णारुद्रो अधयापूषा पजसरस्वतीपवासि॥५॥ ऋषिपंचैज पंक्ता र्पीं ब्राम्हणोवेदपारगे॥ पूजयेत्स्थावरं लिंगं नवोदकगवाहकं दस्थापितं देवता नो हि प्रज्ञां कुर्यो यथाविधिः॥ अथातत्संप्रवक्ष्यामि षडंगं पंचकेतिना ब्राम्हणानां शिखा यो पसंस्कार्पैस्तुपर्णाषांशि २

سرادہ بی سکیہ

मतव: ज्वालाप्रकाशमे

पुस्तकश्राद्धविवेका

अहतमांम लाला नन्थमल केस छापागया सुभम्

श्रीगणेशायनमः॥ प्रसीदतु स नो हरिस्त्रिदशवैरिसीमंतिनीनवीनविधवाजनव्रतविधानदीक्षागुरुः॥ यदीयपदपंकजस्मरणवीतसर्वैनसः पुनर्भगता गतं जहति वीतमोहा बुधाः॥१॥ चिरंतनानेकनिबंधसिद्धः सुसंप्रदायानुगतः स्फुटार्थः नत्वा हरिं रुद्रधरेण साम्य वितन्यते श्राद्धविवेक एषः॥२॥ श्राद्धं नाम वेदबोधितपात्रालंभनपूर्वकप्रमीतदेवतोद्देशको द्रव्यत्यागविशेषः तच्छ्राद्धमिह स्वरूपभेदेतिकर्तव्यताकथनमंत्रनिर्वायविहितनिषिद्धदेशकालद्रव्यब्राह्मणकथनेन विविच्यते तत्रादौ संक्षेपतः स्वरूपभेदः कथ्यते तत्र बृहस्पतिः नित्यं नैमित्तिकं काम्यं वृद्धिश्राद्धं तथैव च। पार्वणं चेति मनुना श्राद्धं पंचविधं स्मृतम् एतद्विवृतं भविष्यत्पुराणे अहन्यहनि यच्छ्राद्धं तन्नित्यमिति कीर्तितं वैश्वदेवविहीनं तदशक्तावुदकेन तु॥ एकोद्दिष्टं तु यच्छ्राद्धं तन्नैमित्तिकमुच्यते तदप्यदैवं कर्त्तव्ययुग्मान्भोजयेद्द्विजान् कामाय विहितं काम्यमभिप्रेतार्थसिद्धये पार्वणेन विधानेन तदप्युक्तं खगाधिप॥ वृद्धौ यत्क्रियते श्राद्धं वृद्धिश्राद्धं तदुच्यते सर्वं प्रदक्षिणं कार्य्यं पूर्वाह्णे तूपवीतिना अमावास्यां यत्क्रियते तत्पार्वणमुदाहृतं क्रियते वा पर्वणि यत्पार्वणमिति स्थितिः अत्र नैमित्तिकपदेन षोडशप्रेतश्राद्धान्यपि संगृह्यंते॥ एकोद्दिष्टरूपत्वात्तेषां पार्वणपदेन गोष्ठीश्राद्धाद्यपि स्मृत्यंतरेणोक्तं संगृह्यते तेषां सर्वेषां पार्वणविधानाभिधानात् अत्र यद्यपि पार्वणभवं पार्वणमिति व्युत्पत्तिस्तथापि व्युत्पत्ति

श्रा·वि·
३

मात्रमिदंसिद्धं वस्तुतोदैव श्राद्ध पूर्वकाषट् पुरुष श्राद्धं पार्वणं अतएव क्षयाहे पार्वणं कुर्वन्नधा। धोयातिमानवः यत्तुश्राद्धंनिषिद्धं अहन्येकादशे प्राप्ते पार्वणंतु विधीयते इत्यादिस्मृतिषु दैवश्राद्धं पूर्वक षट् पुरुषश्राद्धं विषयतयैवनिषेधोविधिश्चोपपद्यते अन्यथापर्वव्यतिरिक्त काले पार्वणस्या संभवाद्विधिनिषेधानुपपत्तिः स्मृतिसारमहार्णवहलायुध कल्पतरु पितृभक्तिषु स्मृतिनिबंधेष्वपिंडौरस क्षेत्रजोभ्यो साग्निभ्यांमृताहे पार्वणं कर्तव्यमिति यल्लिखितं तदपि संगच्छते अन्यथा तद्वचनस संभवादयुक्तमवस्यात् लोकेपिच प्रामाणिकास्त्वं परपक्षीय प्रतिपदादिश्राद्धेष्वपिपार्वणपदं प्रयुंजते श्राद्धारंभे प्रथमं श्राद्धाय द्रव्यसेकः तत्र नाम्नोसितं स्पर्शयेत्किंचिदुच्छिष्टं दैवच कर्मणि स्पत्र नस्पृशेत्तु दद्यादित्यर्थः अनेन वाक्येन प्रोक्षण प्राप्तौ पुंडरीकाक्षोच्चारणेनेति क्वचि क्वचिन्निबंधे लिखितं पुंडरीकाक्षस्मरणेनेति क्वाचित् तत्र शंख चक्रधरं विष्णुविभुजंपीतवाससं प्रारंभेकर्मणां विप्रपुंडरीकं स्मरेद्धरिमितिमूलवाक्यं तत्रस्मरणमेवविहितमस्ति तथाप्युच्चारणस्य स्मरणपूर्वकतया उच्चारणे स्मरणमात्येवत्यं विरोध एवंत्याच्चारानुगृहीतमुच्चारणं क्रियते तत्राविरुद्धं फलकीर्तनमपि क्रियते स्वस्वं प्रदायतेतेनपुंडरीकाक्षः पुनात्वित्युच्चार्य्य द्रव्यसेकः ततः संकल्पः तत्राऽर्घ्ये पार्वणश्राद्धमहं करिष्ये इतिपितृभक्तौ संकल्पः अस्मत्संप्रदायेतु तिथ्युल्लेषपूर्वकः पित्रादीनां प्रत्येकंगोत्रसंबंधिपदानामनुकीर्त

३

भ्रमो हेयः कात्यायनसूत्रे स्वाहा नस्यै वोपदेशादित्यभिधाने वोपदेशस्य परंपरासिद्धतया ख्येयात् अत्र पवित्रोपरि जलांतरं वाजसनेयिनः केचिद्ददति सामगा सुदगांतर दानमेतदिति कृत्वा न केचिद्ददति तत्र तद्दर्भोदके हस्ते विप्रेभ्यश्च पृथगपृथगिति वायुपुराणवाक्यं प्रमाणं तच्च सर्वविधिसाधारणं नियामकाभावादिति सर्वेषां यजुर्विदामपि जलांतरदानमुचितं ततो यादिव्या इति पाठः तत्र आपःशिवाः सꣳ· स्योना सुहवद्भवत्वित्यत्र केचित्प्रथमं तालव्यशकारं पठंति। केचित्तु ꣳ·कारमूर्द्धन्यं दन्त्यमेव सकारं पठंति तत्र यजुर्वेदा ꣳ कारसहितो दंत्यः सकारः पठनीयः यजुर्वेदीयत्वादस्य मंत्रस्य दंत्यसकारोपि परंपरोपदेशस्थैर्यादिति ततोर्घ्योत्सर्गः तत्रोत्सर्गवाक्ये प्रथमं युष्मत्पदोच्चारणं ततो दय इत्युच्चारणं असावेषतेऽर्घ इति कात्यायनेनानुपूर्वीविशेषोपादानात् तथाचरणेषो हस्तार्घः एषते हस्तार्घे इति वाक्यं ततः पित्रार्घपात्राणां न्युब्जीकरणं तत्र प्रपितामहार्घपात्रस्थमवशिष्टजलादि पितामहार्घपात्रे कृत्वा तदपि पित्रर्घपात्रे कृत्वा ॐ पितृभ्यः स्थानमसीति एकदैवपात्रत्रयस्याधोमुखस्य वामप्रदेशेऽवस्थापनं केचित्प्रथमं पितृपात्रं न्युब्जीकृत्य तदुपरि पितामहपात्रं तदुपरि प्रपितामहपात्रं न्युब्जीकुर्वंति एतत्तु न मनोरमं पितृभ्यः स्थानमसीति न्युब्जीपात्रं विदध्यातीति कात्यायनेन त्रयाणामेकदैवस्थापनविधानात् ततो गंधादिदानं पात्रपक्षे प्रत्येकं तन्निपादनम् ततो जलादिना चतुष्कोणमंडलकारणं अत्र मंडले दिगुपक्रमानियमः प्रमाणाभावान्नास्ति ततो जले आहुतिद्वयहोमः तत्रान्नेव्यंजनयोगेन कर्त्तव्यः उद्धृत्य घृताक्तमन्नं पृच्छत्यग्नौकरिष्य इत्यत्र

त्रमात्रसाविधानात् जुहुयाद्यंजनक्षारवर्जमन्नं ततो जले इति विष्णुपुराणीय वाक्यांतरे निषेधाच्च त
तो भूस्वाम्यन्नदानं ततो हुतशेषप्रक्षेपः पत्रिषु ततः प्रत्येकं परिवेषणं ततो मधुनाभिघारणं ततो
मधुव्वाता इत्यादि ऋकत्रयपाठः मधु मधु मध्विति च पाठः अत्र वहूनां मधुमधुमध्विति मंत्रपाठ
स्यानाचरणम् तत्रासनानेऽन्नमधुमयं कृत्वा मधुव्वाताभिमंत्रितमिति यमवाक्य मधुव्वाता इति पदस्य
मधुप्रकाशकमंत्रोपलक्षणपरत्वान्मधुनक्तं मधुमान्न इति ऋकद्वयोपस्थापकवन्मधुमधुमध्वितस्याप
पस्थापकं मधुप्रकाशकत्वस्य तौल्यात् अत एव सुगतिसोपाने सर्वश्राद्धप्रयोगेऽन्नावसरे मधुमधुमध्विति
च लिखितं तत्रान्नोत्सर्गानंतरं गायत्रीमधुव्वाता इत्यादिजपः ततो न्नहीनपाठः इति सुगतिसोपा
नादौ भवधासं प्रति हस्तक ग्रंथे क्रमः अन्नोत्सर्गानंतरमन्नहीनपाठः ततो गायत्री मधुव्वाता
इत्यादिपाठ इति पितृभक्त्यादौ क्रमः तदनयोः क्रमयोर्विकल्प एव सव्याहृतिकां गायत्रीमधुव्वा
ता इत्यृचं जप्त्वा यथासुखं वाच्यं भुंजीरंस्तेपि वाग्यता इति याज्ञवल्क्यवाक्यानुसारेण सुगति सोपा
नादिलेखनं कात्यायनसूत्रमन्त्रानुसारेण पितृभक्त्यादिलेखनम् तथाच कात्यायनसूत्रम् वै
श्वव्यर्चायजुषाचांगुष्ठमवगाह्योक्ष्मं स्विष्टमन्नं दद्यात्कृत्वा चाप्तजपेद्व्याहृतिपूर्वां सप्रणवां गाय
त्रीं मधुव्वाता इति तृचामिति अस्मत्संप्रदायेतु प्रेतश्राद्धप्रतिहस्तकभवधासमर्थयेन व्यवहारः तदित
रश्राद्धेषु पितृभक्तिलेखनानुसारेण व्यवहारः अत्र इदमन्नमसमाम्नाय इदमाज्यमित्यन्नतत्रग्रंथेस्वस्पष्टानियं

यत्तु पुनर्नवीनग्रंथेषु लिखितं इदमन्नमिमा आप इदमाज्यमित्यन्नजलघृतेष्वंगुष्ठनियोजनानंतरमिदं हविरिति पुनरंगुष्ठनियोजनमिति प्राचीनसंप्रादायः तदनयोः पक्षयोः प्राचीनः संप्रदायः प्रमाणिका तथा हि कल्पतरौ श्राद्धकांडे पैठीन इदं हविरित्येवं सांगुष्ठमन्नविधिं ब्राह्मणेभ्यो दद्यात् अस्यायमर्थः अन्नविधिरन्नप्रकारः पायसादिः सब्राह्मणांगुष्ठनिवेशनपूर्वकमिदं हविरित्यभिधाय संकल्पनीय इति लिखितं अन्नानोत्सर्गवाक्ये एततेन्नं सोपकरणं स्वधेति क्रमः एवमर्घपिंडसूत्रदानेष्वपि प्रथमं तेपदोच्चारणं कर्तव्यम् कात्यायनादौ तथैव वाक्यश्रवणात् प्रेतश्राद्धे ब्रह्मपुराणाद्यनुसारेण वाक्यं तत्र नायं नियमः ततः पवित्रजपानंतरमन्नविकरणम् तत्र मंत्रद्वयम् अनग्निदग्धा ये जीवा ये प्रदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यो यान्तु परागतिमित्येकः अग्निदग्धाश्च ये जीवा येप्यदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृप्ता यान्तु परांगतिमित्यपरः तत्र यजुर्वेदिनां नियमतः प्रथममंत्रेणैवान्नविकरणं कात्यायनेन तस्यैव गृहीतत्वात् वेदशून्यानां द्वितीयमन्त्रः प्रथममंत्रेणैवान्नविक पौराणिकत्वात्प्रयोज्य इति ततः आचमनं ततो हरिस्मरणं ततो गायत्रीमधुवाताजपः स च सव्येन अपसव्येन प्रमाणाभावात् श्राद्धोपक्रमगायत्रीजपन् नच पूर्ववद्गायत्रीं जपित्वेति कात्यायनसूत्रे पूर्ववदित्यतिदेशादपसव्यप्राप्तिरिति वाच्यं पूर्वमपसव्योपदेशाभावात् तथा च तत्र पूर्ववदित्यनेन पूर्वोपदिष्टप्रणवव्याहृतिसाहित्यस्यातिदेशः भवधर्मप्रतिहस्तकर्मे तत्र गायत्रीमधुवाता

जपोनास्ति ततः पिंडस्थानेऽपसव्येन रेखाकरणम् विच्छिन्नमूलकुशास्तरणं सव्येन देवताभ्य इति जपः ततोऽपसव्येन पिंडस्थानेऽवनेजनदानं ततो पिंडोत्सर्गः तत्रापि तेपदस्य प्रथमेन ततः पिंडः स्वधेतिवाक्योच्चारणम् ततः करयोक्षालणं तत आचमनं तत्र त्रिराचम्येत्यभिधानात् चुलुकत्रयात्मकस्याचमनपदार्थस्य त्रिरित्यनेनान्वयात् चुलुकनवतयाऽचमनं मन्यंते वस्तुतस्त्वाचमनस्वरूपस्य चुलुकत्रयात्मकस्यैव स्वरूपेणोपादानमनुवादरूपत्वादिति भाति ततोऽत्र पितर इत्याद्यनुष्ठानं ततः प्रत्यवनेजनं ततो नीवीविस्रंसनं ततः आचमनं ततः सव्यहस्तेन सूत्रमादाय दक्षिणहस्तेन वामान्वारब्धेन पिंडोपरि सूत्रधारणं नमो इति पठित्वा ॐ एतद्वः पितरो वास इति प्रत्येकमविकृतेन मंत्रेण ततः सदुत्सर्गः ततस्तूष्णीं गंधादिदानम् ततोऽक्षयोदकदानादि अत्रापात्रंके आद्येऽक्षय्योदकदानादीनि केचिन्निवर्तयंति प्रतिवचनाभावात् तन्न युक्तं एवं सति प्रथमे गायत्रीजपादेरपि निवृत्तिरापद्येत ब्राह्मणानुज्ञानाभावात्तस्माद्ब्राह्मणाभावब्राह्मणकर्तृकाभ्यनुज्ञानप्रतिवचनादीनि निवर्ततां भोजनांतस्यास्मत्संप्रत्युयजमानकर्तृकजपादीनि निवर्तंते अन्नोत्सर्गादिवदिति ततः आशीःप्रार्थनं तत्र दातारो भिवर्द्धंतां वेदः संततिरेव चेत्यत्र वेदशब्दस्य प्रथमैकवचनांतस्यास्मत्संप्रदायपाठः कात्यायनसूत्रे प्रथमैकवचनांतस्यैव परंपरोपदेशात् अग्निपुराणादौ तथा दर्शनाच्च ततोऽर्ज्जं वहन्तीरिति जलधारादानं पिंडोत्थापनं उल्मुकस

छिन्नमूलानां चाग्नौ प्रक्षेपः अर्घपात्रोत्तानीकरणं दक्षिणा देवताभ्य इति जपः दीपनिर्वापनं हस्तपादप्रक्षालनम् आचमनम् । विष्णुस्मरणम् श्राद्धीयद्रव्यस्य ब्राह्मणे प्रतिपादनं एकोद्दिष्टेतु एकस्योद्देश्यत्वात् एकवचनानां प्रयोगेण वाक्यं ॐ अद्या ऽमुकमासीयामुकपक्षीयामुकतिथौ अमुकगोत्रस्य पितुर ऽमुकशर्मणः सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धमहं करिष्ये इति संकल्पवाक्यम् आश्विनकृष्णचतुर्दश्यां शस्त्रहतादीनामेकोद्दिष्टम् शस्त्रादिहेतुकमरणयोगिनामाश्विनकृष्णचतुर्दशीश्राद्धाधिकरणं विधीयते तथाच निमित्तानां तदधिकरणोपस्थितिमात्रेण चरितार्थत्वात्संकल्पवाक्ये निमित्तोल्लेखो विफल इति ॐ अद्या ऽऽश्विनकृष्णचतुर्दश्याममुकगोत्रस्य पितुरमुकशर्मण एकोद्दिष्टश्राद्धमहं करिष्ये इत्येवमेव संकल्पो युक्तः एवमशौचादिनात्तणहे सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धाकरणे ऽशौचान्ते सति यातिथिः प्राप्यते तस्यामेकोद्दिष्टं श्राद्धं कर्त्तव्यं मृतीभूतेन दातव्यं यातिथिः प्रतिपद्यते सा तिथिस्तत्कर्त्तव्यानत्वन्यायेकदाचनेतिवाक्येन अशौचावस्थाप्राप्तौ प्रथमतिथिः श्राद्धाधिकरणत्वेन बोध्यते तत्रापि निमित्तोल्लेखः ऽप्रयोजकः प्राप्ततिथिरेवोल्लेखः प्रयोजकः तथा चाद्यामुकमासीयामुकपक्षीयामुकतिथौ अमुकगोत्रस्य पितुरमुकशर्मणः सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धमहं करिष्ये इत्येवं संकल्पो न्याय्यः प्रेतश्राद्धरूपैकोद्दिष्टविशेषः तत्र प्रेतत्वविमुक्तिहेतु षोडशश्राद्धान्तर्गतैकादशाहश्राद्धमहं करिष्ये इत्येवं सुगतिसोपानवाक्यं तत्र युक्तं अहाशौचान्तद्वितीयदिने एकादशाह

पदस्यानन्वयान्नचाशौचांतेद्वितीयदिनश्राद्धस्यनामैवेदंपारिभाषितं तथाऽविधानात् नचैकादशाहप
दस्याशौचांतद्वितीयदिनोपलक्षकत्वपाऽशौचांतेद्वितीयदिनोपस्थापककर्मकैकादशाहपदंमुख्यश
ब्दसंभवेपौरुषेयंवाक्येउपलक्षकशब्दप्रयोगस्याऽन्याय्यत्वात् स्वार्थंतेपदप्रयोगेकिमित्यवाचकं
पदंप्रयोक्ष्यादित्यभिधानात् नचागमएवैकादशाहपदेनाशौचांतेद्वितीयदिनश्राद्धमुपलक्षितमिति
तत्पदप्रयोगस्यस्वार्थत्वाभावइतिवाच्यंतेनप्रकारेणस्मृतिष्वश्रवणात् तस्मात्प्रेतत्वविमुक्तिहेतु
षोडशश्राद्धांतर्गताद्यश्राद्धमहंकरिष्ये इतिसंकल्पोयुक्तः तथाहिद्वादशप्रतिमास्यानिआद्यषाण्मा
सिकेतथासपिंडीकरणंचेतिप्रेतश्राद्धानिषोडशेतिषोडशश्राद्धानामाद्यादिनामकथनं ततश्चैतेषुम
ध्ये किंकुत्रविधातव्यमित्यपेक्षायामाद्यमेकादशेऽहनीअशौचांतद्वितीयदिनसाद्यश्राद्धाधिकरणत्वे
नविदधातितथाचाद्यपदेनैवसंकल्पःकर्तव्यःसर्वाशौचांतद्वितीयदिनेमुख्यशब्दोपस्थितत्वेनाद्यस्य
योग्यत्वात् षोडशश्राद्धगणनायामाद्यशब्देनकीर्तनान्मूलवाक्याल्लिखितप्रकारेणैवकीर्तनंलौकिक
वाक्येपियुज्यते अन्यथायाज्ञिकतत्तदर्थोपस्थापकशब्दपरिग्रहेसर्वत्रागमप्रतिपादितार्थोप
स्थितावनियमप्रसंगः नन्वेवमूनषाण्मासिकोनवार्षिकपदेनसंकल्पवाक्येषाण्मासिकद्वयकीर्त
नंसंगच्छते मूलवाक्येषाण्मासिकपदेनोत्कीर्तनंनो तन्यदोत्कीर्तितस्यैवप्रयुक्तत्वात् इतिचेन्नषाण्मा
सिकेतथेतिसंक्षेपेणतयोरेवाभिधानात् अदृष्टशब्देनधर्माधर्माभिधानवत्तथाचमुख्यशब्दत्वात्

नषण्मासिकोनवार्षिकपदेनोत्कीर्तनं संगतं अनेनैवाशयेनैतयोरेवोनषण्मासिकोनवार्षिकत्वेन प्रसिद्धिरिति विवरणं कृतं पितृभक्तौ श्रीदत्तोपाध्यायैः अत एव द्वादश प्रतिमास्यानीति मूलवाक्येन प्रथममासिकादीनि प्रथममासिकादिपदेनैव संकल्पः सर्वेषां निर्विवादः प्रथममासिकादिप्रयोगवाक्यं निर्विवादं सपिंडीकरणेपि वाक्ये विवादाभावः अथ जलसंयोजने पिंडसंयोजने च विवादः तत्र केचिद्द्विभागे संयोजने च मंत्रान्वयं कुर्वंति केचित्संयोजनमात्रे तत्रोभयत्र मंत्रान्वयः क्रियते इति युक्तः पक्षः तथाहि प्रेतपात्रं पितृपात्रेष्वासिंचति ये समाना इति द्वाभ्यामेतेनैव पिंडो व्याख्यात इति कात्यायनसूत्रेण संयोजने मंत्रान्वयो बोध्यते निरुप्य चतुरः पिंडान् श्राद्धदः प्रतिनासतः ये समान इति द्वाभ्यामाद्यं तु विभजेत्त्रिधा एष एव विधिः पूर्वमर्घपात्रचतुष्टये इति वाक्ये न विभागे मंत्रान्वयो बोध्यते अत उभयत्र मंत्रान्वयः प्रामाणिक न च कात्यायनसूत्रे अत्र संयोजनमात्रान्वयबलेन विभजेदित्यस्य मुख्यार्थत्यागो युक्तः निरपेक्षश्रुतवाक्ययोस्तुल्यबलतया बाध्यबाधकभावाभावेन भिन्नविषयतायां विरोधाभावेनैकस्यापि स्ववाक्यस्य पदमुख्यार्थत्याजने सामर्थ्यात् अन्यथा निरूप्येति वाक्यश्रुतविभागान्वयबलेन कात्यायनसूत्रे अत्रावसेचनपदस्यैवार्थांतरकल्पना किं न स्यात् विनिगमनाविरहात् प्रत्युतैकस्य द्रव्यत्रयेण क्रमेण समं संयोजने विभागस्यावश्यकत्वात् द्विभागप्राप्तौ तत्रापि मंत्रपठितायामुपस्थितमंत्रान्वयस्य योग्यत्वात् द्विभागे मंत्रान्वयो युक्तः तत्र चैकविनियोगप्रयुक्तत्वात् मंत्रयोरादावेव प्रणवोच्चारणं न मध्येपीति अ

अत्राक्षय्योदकदानवाक्ये श्राद्धविशेषणत्वेनापातानां षष्ठ्यंतानां पदानां दानोद्देश्यभूताभिधायकानां च षष्ठ्यंतानां पादानां प्रयोगयोर्विपर्ययः नियमो दृश्यते तत्रोभयत्राप्यन्वयप्रतीतेरेव कल्यान्फलतो न विशेषः एवं दक्षिणादानवाक्येपि आभ्युदयिकसंकल्पवाक्येपि न विवादः नांदीमुखे विवाहे च प्रपितामहपूर्वकं वाक्यमुच्चारयेत्प्राज्ञो अन्यत्र पितृपूर्वकमिति पद्यमस्ति प्रपितामहानुपूर्व्या वाक्यकरणे प्रमाणं तथाप्युपदेशानुरोधात्पितृपूर्वकमेव वाक्यं क्रियते तत्रोपदेश एव बहुप्रामाणिकानुमतः शरणं वस्तुतः प्रपितामहपूर्वकं वाक्यं युक्तं अत्रापि त्वर्घ्यार्थे पात्रेषु यवप्रक्षेपविवादः तत्र तिलप्रक्षेपमंत्रातिदेशेन यवादिपदप्रक्षेपेन पाठ इत्यभिमानो बीजं वस्तुतोऽतिदेशेन प्रमाणं हलायुधनिबंधमुख्यत एवमेवास्य मंत्रस्योपदेशादिति तत्र यवोसि सोमदेवत्यो गोसवो देवनिर्मितः प्रत्नमद्भिः पृक्तः पुष्ट्या नांदीमुखाल्लोकान्प्रीणाहि नः स्वाहेत्यस्मत्संप्रदाये पाठः स च हलायुधनिबंधे तथैव मंत्रस्य लेखनादुपदेशस्य परंपराप्राप्तत्वेन स्थैर्य्याच्च तथैव युक्तः प्राचीनपितृभक्तिश्राद्धकल्पादिग्रंथेषु तथैव लेखनाच्च केषुचिद्ग्रंथेष्वग्रे शोधयित्वा नांदीमुखान् पितॄन् लोकान् प्रीणाहि नः स्वाहेति पितॄनिति पदमाधिकं दत्तमस्ति तदधिकमेवेति अत्र भूस्वाम्यन्नदानेपि दैवविधिं कुर्वंति तन्नयुक्तं तस्याभ्युदयिकबहिर्भूतत्वेन दैवविधौ प्रमाणाभावात् तथा च पित्र्यविधिनैव युक्तं इति अत्र नांदीमुखाः पितरः प्रीयंतामित्यक्षय्यस्थाने इति कात्यायनसूत्रतत्रान्यत्र कथितं

तदुच्चारणार्थमक्षय्यपदुच्चारणार्थं प्रथमांतपदेन निर्देशः पितरः प्रीयन्तामिति चोक्तं एतदेव वाक्यमत्र प्रयोक्तव्यमिति केचित् अस्मत्संप्रदायेतु श्राद्धांतरवत्प्रत्येकोद्देश्यतायां बाधकाभावात् वाक्यस्य षष्ठ्यंतपदाक्षय्यपदप्रयोगनिवारणार्थत्वेन चरितार्थत्वात् अमुकगोत्रामाताऽमुकदेवी नांदीमुखी दत्तैतदन्नपात्राभिः प्रीयतामिति वाक्यक्रियते अत्र वैदिकमंत्रेष्वपि नांदीमुखपदं योजयित्वा पठंति अत्र नांदीमुखाः पितरो मादयध्वम् नमो वो नांदीमुखाः पितरो रसायेत्यादिक्रमेण तन्न युक्तम् मंत्रे पितृयोजनस्याप्रामाणिकत्वात् लौकिकवाक्येष्वेव नांदीमुखान् पितॄनहमाह्वयिष्ये इत्यादिना प्रकारेण प्रतिपदं सूत्रे नांदीमुखपदयोजनात् नित्यश्राद्धेपि गोत्रसंबंधिपदानामुच्चारणपूर्वकमेव वाक्यं पितृभक्तावपि तथैव लिखितं अत्र केचिद्दक्षिणादानं न कुर्वंति तन्न युक्तम् हतं यज्ञमदक्षिणमिति वाक्येन दक्षिणाया आवश्यकर्तव्यत्वेन बोधनात् यज्ञपदेन तत्र श्राद्धस्याभिधानात् प्रकरणात् न च नित्यं श्राद्धमदैवं स्याद्दक्षिणापिण्डवर्जितमिति वाक्येन विशेषदक्षिणानिषेधः अकरणेऽनिष्टश्रवणस्यान्यथास्थापयितुमशक्यत्वात् दक्षिणापिंडवर्जितमिति वाक्येऽन्वयस्यान्यथाप्युपपत्ते पत्तेः सामान्यतः श्राद्धदक्षिणाविधेर्बाधकत्वाभावात् तथाहि श्राद्धपल्लवे व्याख्यातं नित्यं श्राद्धमदैवतंस्या दर्घपिंडविवर्जितंच दक्षिणादेयेत्याक्षिप्यते तेन तत्र नित्यश्राद्धे दक्षिणादेयेत्यर्थः इतिएवंस्कंदपुराणादिवाक्यपीदृशामन्यथा योजयितुं सुकरम्

बाधकवाक्यमनन्यथासिद्धमिति अत एव पितृभक्त्यावपात्रेकनित्यश्राद्धप्रयोगलेखने पितृभ्यो यथाशक्ति
दक्षिणां दद्यादिति सिद्धवद्दक्षिणादानं लिखितं नित्यं श्राद्धमदैवं स्यादर्घ्यपिंडविवर्जितमिति वाक्यं लि
खितं तेन दक्षिणानिषेधश्च क्वापि नावतारिता नित्यश्राद्धाभिधायकं वाक्यमवतीर्य तत्र चार्घ्यपिंडावा
हनविश्वेदेवश्राद्धानि निषिद्धानि पूर्वदिन नियमश्राद्धदिननियमाग्नौकरणश्राद्धोत्तरकर्मस्नाति
भोजनान्याचारान्निवर्तंते इति च निषिद्धपरिगणने दक्षिणा न गणिता पितृभक्तौ स्मृतिसारादावपि द
क्षिणादानं कर्तव्यमिति लिखितं अतो मीमांसकानामप्यपात्रेकपि नित्यश्राद्धे दक्षिणादानसंप्रतिप
त्यानिर्विकल्पिकं दक्षिणादानं तीर्थश्राद्धे तु विशेषः तथा आमान्नेनैव कर्तव्यमर्घ्यावाहनवर्जितमिति तथा
च देवीपुराणे तीर्थे ब्राह्मणान्नैव परीक्षेत कदाचन अन्नार्थिनमनुप्राप्तं भोजतं मनुरब्रवीत् सक्तुभिः पिंडदानं
च संयावैः पायसेन वा कर्तव्यमृषिभिर्दिष्टं पिण्याकेन गुडेन वा देयं तु तिलपिण्याकं शक्तिमद्भिर्नरैः सदा श्राद्धं त
त्र कर्तव्यमर्घ्यावाहनवर्जितं श्वध्वांक्षगृध्रकानानैव दृष्टिहतं च यत् श्राद्धं तत्तैर्थिकं ज्ञेयं पितृणां तृप्तिकारकं
अकालेप्यथवा काले तीर्थश्राद्धं तथा नरैः प्राप्तैरेव सदा कार्यं कर्तव्यं पितृतर्पणं पिंडदानं ततः प्रास्तं पितृणां चा
तिवल्लभं विलंबो नात्र कर्तव्यो न च विघ्नं समाचरेत् संयावो घृतगोक्षीरगोधूमसाधितो भोज्यविशेषः
पिण्याकस्तिलखलिः पुनस्तिलपिण्याकपदं तिलमात्रविधायकमिति पितृभक्तिः अकाले विहितामावास्या
दिव्यतिरिक्तेपि न तु निषिद्धेपि निषेधविधानविरोधात् न च निषेध एतदतिरिक्तविषयः सामान्यबाधकाभावात्

नचैतदेव वाक्यं वाधकं एतस्यान्यथोपपादनादिति एवमेव पितृभक्तिः पिंडदानमुखेन प्रधानश्राद्धवि
धानमेव तत्र तत इत्युक्तं ज्ञेयं श्राद्धं तु तत्र कर्त्तव्यमिति स्वयमेवाभिधानात् पिंडदानं ततः शास्त्रमिति तीर्थ
केवलपिंडदानमपि कर्त्तव्यमिति बोधितं आमैरेव सदार्थमित्यनेन विलंबो नातिकर्त्तव्य इत्यनेन च तीर्थे
आमेन तथा कर्त्तव्यं यथा तीर्थप्राप्त्यनंतरं रात्र्यादिनिषिद्धकालांतरसंयोगो न भवति किंतु तीर्थे श्राद्धक्रि
यानुगुणस्नानसंध्यातर्पणदेवपूजानंतरमेव श्राद्धक्रिया क्रियते इति बोध्यते तदनुगुणातिरिक्तस्वाध्या
याचरणेन विलंबसंभवात् अतो दिनांतरे तीर्थप्रवेशे रात्र्यादौ ज्ञात्वा दिनांतरे श्राद्धं क्रियत इत्युक्तं तदिदं तीर्थे
श्राद्धमामान्नेनैव कर्त्तव्यं आपद्यनग्नौ तीर्थे च चंद्रसूर्यग्रहे तथा आमश्राद्धं द्विजैः कार्यं शूद्रेण तु सदैव हीति
वाक्येन द्विजानामपि तीर्थे आमामान्नश्राद्धविधानात् अत्रापदीति आत्मनो देशकालादीनां चोपप्लवाव
स्थाकथिता तेन स्वाशक्तौ देशकालोपप्लवे पाकक्रियया श्राद्धासंभावनायामामश्राद्धं कर्त्तव्यमित्यर्थः
अनग्नाविति पाकयोग्याग्निरहित इत्यर्थः नत्वानग्नौ श्रौतस्मार्ताग्निरहिते इत्यर्थः अनग्निमतामपि
ब्राह्मणानां सांवत्सरिकादौ सिद्धान्नश्राद्धाचरणस्य सर्वप्रामाणिकसंमतत्वात् आमश्राद्धे पिंडादिक
मपि आमान्नेनैव कर्त्तव्यम् यदाह जाबालिः आमश्राद्धप्रदोऽनग्निः सर्वत्रैव मनीषिणः येना
ग्नौ करणं कुर्यात्पिंडांस्तेनैव निर्वपेदिति अत्राप्यनग्निः पाकयोग्याग्निरहित इत्यर्थः काम्यश्रा
द्धमामान्नेन न कर्त्तव्यम् तथाह लघुहारीतः श्राद्धविघ्ने द्विजातीनामामश्राद्धं प्रकीर्तितं अमावास्यादिनियतं मा

ससंवत्सराद्दते इति अत्रानियतमावश्यकामित्यर्थः तेनावश्यके अमावास्यादिश्राद्धे ऽग्न्याद्यभावे ऽश्रा
मान्नविधिः न काम्ये आवश्यके त्रिमासिकसांवत्सरिकादावेकोदिष्टे नामान्नविधिर्माससंवत्सराद्दते
इतिवचनात् एकोदिष्टं तु कर्त्तव्यं पाकेनैव सदा स्वयमिति सिद्धान्तस्यैव वाक्यान्तरेणापि नियमतो विधाना
त् पाकासंपत्तौ च स एवाह अभावे पाकपात्राणां तदहः समुपोषणमिति शूद्रेण सर्वं श्राद्धमामान्नेनैव वच
कर्त्तव्यं शूद्रेण तु सदैव हीनजिवावपात् आमश्राद्धे मासादिव्यंजनान्यमान्यवद्देयानीति श्राद्धपल्लवः भुज
वलभीमे अपत्नीकप्रवासी च यस्य भार्या रजस्वला आमश्राद्धं द्विजैः कार्यं शूद्रेण तु सदैव हीति अथ दं
पतिपूजनविवेचनं तत्र संपूज्य दंपत्यं नानाभरणभूषणैः वृषोत्सर्गं च कुर्वीत देया च कपिला शुभेति वाक्यं
अन्नस्नानाभरणभूषणैरिति भूषणपदं क्रियापरं न पुनरुक्तिः अत्र संपूज्येति क्त्वाश्रवणात् वृषोत्सर्गाङ्गं दंपतिपूजनमि
त्याहुः तन्न विनिगमनाभावो भयस्यापि प्रधानत्वात् समानकर्तृकताबोधनमात्रेण क्त्वाश्रुतेरित्युपपत्तेरि
ति दंपतिपूजनस्य प्रधानत्वात् वृषोत्सर्गाकरणेपि दंपतिपूजनं युक्तम् अथ वृषोत्सर्गविवेचनम् त
त्र वृषलक्षणं वत्सतर्प्य आत्रिहायिन्यः चरणानि मुखं पुच्छं यस्य श्वेतानि गोपते लाक्षारससव
र्णश्च तं नील इति निर्दिशेत् एवंविधवृषाभावे न्यो वृषभो यो यस्य पदि यस्तमाह वर्णतस्ताम्र
कपिलो ब्राह्मणस्य प्रशस्यते स्निग्धरक्तेन वर्णेन क्षत्रियस्य प्रशस्यते कांचनाभेन वैश्यस्य कृ
ष्णेनाप्यंत्यजन्मनः अत्र वृषोत्सर्गस्य वैदिकबहुमन्त्रसाध्यतया वेदोच्चारणानधिकृतस्य शूद्रस्य

वृषोत्सर्गानधिकारप्राप्तौ तस्मेनाप्यंत्यजन्मन इति शूद्रं प्रतिष्टय विशेषोपदेशेन वेदोच्चारणेऽधिकारबोधनात् वृषोत्सर्गाधिकारो बोध्यते वेदोच्चारणेन विना तत्करणक वृषोत्सर्गे नधिकारे वृष विशेष कथनानर्थक्यापत्तेः तस्मात् वृषविशेषोपदेशान्यथानुपपत्त्या शूद्रस्यापि वृषोत्सर्गेऽधिकार कथ्यते तत्रापि तथैवोत्सृजेरन्निति वृषोत्सर्गे वैदिकवाक्य करणत्व नियमविधानात्तेन विनोत्सर्गस्यानुपपत्तेरन्यथानुपपत्त्यापि शूद्रस्य वृषोत्सर्गवाक्य एव वेदपाठो नान्यत्रेति सर्वे प्रमाणाणि। कासिद्धम् शूद्रतुल्यतापत्तयामंत्ररहितायाः स्त्रिया अपि वृषोत्सर्गेऽधिकार इति केचित् तन्न शूद्रवत् स्त्रिया अप्यधिकारबोधने प्रमाणाभावात् नहि तस्या अधिकारबोधनं विना कस्यचिद्वाक्यस्यानुपपत्तिः सामान्यविधेर्विशेष वचनेनैव बाधः बाधकस्य चानुप यत्तिमूलकत्वात् यावत्यबाधितेनुपपत्ति प्रतिभासो न भवति तावदेव बाध्यते न चात्र सामान्यविधि प्रवृत्तौ काचिदनुपपत्तिरिति तस्या अधिकारः एवमनुपनीतस्य त्रैवर्णिकस्य वेद शून्यतया वृषोत्सर्गे नाधिकारः वृषोत्सर्गकालश्च अशौचान्त द्वितीय दिने कार्तिकी चैत्री रेवती युताश्विन पूर्णिमा च तत्र कार्तिक्यां वृषोत्सर्गात्पूर्वं मयूपदानमाधिकम् अशौचान्त द्वितीय दिने वृषोत्सर्गे आभ्युदयिकाभावः सपिंडनानन्तरमाभ्युदयिकेऽधिकारात् अत्राऽशनायस्वाहेत्यकारान्ताशनशब्दस्यचतुर्थ्यंतस्य सुगतिसोपाने लेखनम् अशनयेस्वाहेतिकारान्ताशनिशब्दस्यचतुर्थ्यंतस्यपाठः प्रमाणसिद्धः तथाहि प्रथवृषोत्सर्गे गोयज्ञेन व्याख्यात इति पारस्करसूत्रे पूर्वोपदिष्टस्य गोयज्ञधर्मस्यातिदेशात् अग्निरुद्रशर्वपशुपत्युग्र

शनिभवमहादेवेशानांदेवानोपायशाहुनात्युपस्थितिः तत्राशनिशब्द इकारान्त एवोपदिष्टः तत्रापि
यजुर्वेदीयमाध्यंदिनीशाखाप्रमाणं तत्राहिरुनचत्वारिंशोऽध्याये अग्निर्हृ॰ हृदयेनशनिर्हृ॰ हृदयाग्रे
णपसुपतिङ्कृ॰ त्स्नहृदयंनभवंयक्नाशर्वेम्मतस्नाभ्यामीशानम्मन्युनोमहादेवमन्तःपर्शव्येनोग्रन्देवंवनि
ष्टुनावसिष्ठहनुः शिङ्गीनिकोश्याभ्यामिति कांडिकायामग्न्यादिदेवतानां कथितानांयोयत्ते उपदेशास्तस्यांकांडि
कायामशनिशब्दस्येकारांतस्योपादानम् एतत्कांडिका शतपथेन सादशनिरसीति नामनिरुक्तिश्च पारस्कर
गृह्यसूत्रपद्धतिषु अशनये स्वाहेति प्रयोगेष्वप्रमाणम् अशनशब्दस्य कुत्राप्युपदेशसम्भावनायामपि
एवमशनिशब्दस्य प्रामाणिकत्वप्रमितौ वृषोत्सर्गादिषु अशनेरेव देवतात्वं नाशनशब्दस्येति
स्थितम् पिष्टकादिनिमंत्रेपि पाठद्वैतं नहि चेच नार्थमर्थः पदानि च विविच्यन्ते तत्र पूषा गा अन्वे(
तु न इत्यादिको मन्त्रः तत्र प्रथमादिन्याविशेषवाचकः पूषणशब्दः प्रथमैकवचनान्त उपात्तः ततो गो
गोशब्दः पशुवाचको द्वितीयाबहुवचनान्त उपात्तः तत इण्गतावनुपूर्वो लोट् प्रथमपुरुषैकवच
नान्तः ततः षष्ठीबहुवचनान्तस्यास्मच्छब्दस्य नस्यादेशो रूपन्न इति पुनः पूषणशब्दस्य तादृशस्यैवो
पादानम् ततो रक्षपालन इत्यस्य लोट्प्रथमपुरुषैकवचनांतस्य प्रयोगः ततोऽर्वन्शब्दस्याश्ववाचक
स्य अर्वणस्त्रावनञ इति सूत्रेण तृ आदेशो कृतेऽर्वा इति द्वितीयाबहुवचनांतः ततः पूषणशब्दस्य तादृश
स्यैवोपादानं ततो वकारादेर्वाजशब्दस्यान्नवाचिनो द्वितीयैकवचनांतस्य रूपं तस्य च मोनुस्वा ॥

रेक्कने यजुष्टात्सकारे परतोऽनुस्वारोच्चारणं ꣳ ततः षंड दान इत्यस्यानुबंधलोपे सत्वनत्वयोः कृतयोस्तयादित्वादुप्रत्यये गुणे च लोट् प्रथमपुरुषैकवचनांतस्य रूपं सनोत्विति ततोऽस्मच्छब्दस्य चतुर्थीबहुवचनांतस्य रूपं न इति तदयमर्थः पूषा देवता नोऽस्माकं गाः पशून् अन्वेतु अनुगच्छतु अनिलयत्विति यावत् पूषाऽर्वतोऽश्वान् रक्षतु पूषा वाजमन्नं नोऽस्मभ्यं सनोतु ददातु एवं पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः पूषा वाजꣳ सनोतु नः स्वाहेति व्यवस्थितो मंत्रः तत्र वृषभांकनेऽपि विवादः स च सुगति सोपानेनैव निर्णीतः दक्षिणपार्श्वे चक्रेणानुत्सजातीयपार्श्वे शूलेन चतिलेखनात् दक्षिणपार्श्वस्य सजातीयन्दक्षिणपार्श्वमेव यज्ञागरूपं तस्य वामपार्श्वे इति पश्चाद्भागीयवामपादोपरिभाग एवायति पुरोभागवामपार्श्वे विवक्षायां तद्वामपार्श्वे इत्येव ब्रूयात् ततस्सजातीये निपदस्मुपादद्याति हिरण्यवर्णा इत्यादिष्वपि वर्णविवेचनापार्थः प्रदृश्यते हिरण्यवर्णा इति मुद्रोपलक्षणम् हिरण्यवर्णाः शुद्धवर्णाः शुचयः पवित्राः पावकाः पवित्रयित्र्यः पूजयवने इत्येतस्य ण्वुल्यकादेशेऽपि पावकादीनां छंदस्युपसंख्यानमित्यकारस्येत्वप्रतिषेधे रूपम् यासु अप्सु जात उत्पन्नः कश्यप इति ऋषिः यासु अप्सु इंद्रो मघवा यास्वापः अग्निं वैश्वानरं गर्भं भ्रूणं दधिरे धृत्यवत्यः डुधाञ् इत्यस्य लिटि आत्मनेपदे प्रथमपुरुषबहुवचने रूपं सुवर्णाः शोभनवर्णाः ता आपः नास्माकं सꣳ स्योनाः कल्याणप्रदा भवंतु यासामपां राजा ईश्वरः वरुणः प्रचेताः याति गच्छति मध्येन रासत्यानृते अवपश्यन् अवलोकयन् जनानां लोकानां हितीयार्द

पूर्ववत्पासांअपांदेवास्त्रिदशाःदिविस्वर्गेक्षरंतिकुर्वंति क्षविहिंसाकरणरित्यस्यरूपम्भक्षमदनी
यम् याआपः अंतरिक्षआकारो वहुधावहुभिः प्रकारैर्भवंतिसपद्यतेद्वितीयार्द्धपूर्ववत् शिवेनक
ल्याणेनमामांचक्षुषानेत्रेणपश्यत अवलोकयतः आप इतिसंबोधनं शिवायाकल्याण्यातन्वामू
र्त्याउपस्पृश्यतस्पृशस्पर्शने इत्यस्योपपूर्वस्यलोटिमध्यमपुरुषवहुवचनेरूपं त्वच सहजशरीराव
रणंमेममघृतश्चुतः सर्पिःश्चुतः घृतंश्चोततीतिश्चुतिरक्षरणे श्चुतिरइत्येते अग्निमधातोर्थका
कारम्नृन्यस्यक्विपिप्रथमावहुवचनेरूपंसचयः याआपः पावकाः पावपित्र्यः तान् इत्यादिपूर्ववत्प्र
त्नोदेवीरितिमन्त्रोनिर्विवादः वृषभाभिमंत्रणे मंत्रोव्याख्यायतेपितावत्सानामित्यादिपिताजनकः वत्स
नांतुर्णकानांपतिःस्वामीजघ्नानांगवान् अर्जुन्यघ्न्यागौरित्यमरः अथो इत्येकारांतोनिपातःसमुच्चयेपि
ताजनकः महतांवृद्धानांगर्गराणांतरुणपशूनांगर्गराणामितित्वनिगरणेइत्यस्यपचाद्यचिउणादयोवहु
लमितिवहुलवचनमध्यासेरुगागमः गर्गरइत्यस्यषष्ठीवहुवचनरूपम् वत्सः तर्णकः प्रथमातःसादि
तिकाउकारजरायुगर्भवेष्टनचर्मपुटकंतस्मान्नपुंसकः प्रथमैकवचनंनंप्रतिधुकइहनप्रपूरणेप्राति
पूर्वस्तस्मात्क्विपिप्रथमैकवचनम्भावेघत्वेचर्त्वेचरूपम् पीपूननिये पूषोभिनिवपनःतस्य कादसत्वादे
कारस्येत्वंपीयूषःयद्वापीपूषमिवामृतमिवधूमस्तस्मात्प्रथमैकवचनेसोरुत्वपलोपौ आमिक्षादा
रः कषसंयोगोऽपेटावत्नः घृतंसर्पिःतदिति कृद्धान्नपुंसकप्रथमैकवचनम् नद

कुर्य्यादित्यर्थः संपद्यते ततः श्चापितृहीनरूपितपित्रादिबोधनात् तन्निरूपितमात्रादिमातामहादयोपि
लभ्यते तस्येतिपदेन पित्रुपस्थानात् तत्संबंधशब्दत्वेन पुत्रस्योपस्थितौ तेनैव कर्त्तव्यसंस्कारेण पित्रादि
निरूपणं न तु माणवकपित्रा अतएवात्र तेन निरूपणं मात्रादिपदके मातामहादिपदके च पितृहीन
नपुत्रेणैव रूपणं तस्योपस्थितत्वात् निरूपकांतराकांक्षा निवर्त्तते रूपस्यापकाभावो चेति तथाचत्र
मावकमातृपितामहीप्रपितामहीनां नांदीमुखीनां माणवकपितृपितामहप्रपितामहानां नांदीमुखा
नां माणवकमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानां नांदीमुखानां माणवकनामकरणनिमित्तकमाभ्युद
यिकश्राद्धमहं करिष्ये इति नामगोत्राद्युच्चारणपूर्वकत्वाक्य कर्त्तव्यं भवति एषचार्थः श्रीदत्तोपाध्याय
संमतः तथाहि पितृभक्तिश्राद्धकल्पग्रंथेन लिखितं अपुत्रस्य सपिंडनानंतरं कुत्र श्राद्धप्राप्तिरित्युक्ता तदीयक
न्याविवाहश्चाभ्युदयिकश्राद्धं तत् प्राप्नोतीति तथाच कन्ययैव तत्रापित्रादिरूपणं न तु कन्यापित्रा पित्रादिनि
रूपणमिति स्फुटं यत्र तु पितुरभावो नास्तिक्षतादिना तस्याकर्तृत्वे तद्भ्रातिनिषिद्धत्वेन तत्र भ्रात्रादि कर्त्ता यो
भवति स माणवकपितुर्मात्रादिपित्रादिमातामहानां श्राद्धं कुर्यात् तस्याभावे तु तत भ्रात्रादिति वाक्य
स्य तत्रानुपस्थिते तथाच माणवकपितुर्मातृपितामहीप्रपितामहीनां नांदीमुखानां माणवकपि
तुः पितृपितामहप्रपितामहानां नांदीमुखानां माणवकपितुर्मातामहप्रमातामहवृद्धप्र
मातामहानां नांदीमुखानां माणवकनामकरणनिमित्तकमाभ्युदयिकश्रा ॰ ॰

द्धमहं करिष्ये इति नामगोत्राद्युच्चारणपूर्वकं वाक्यं कर्त्तव्यम् एवं च पितुरभावे सर्वत्र माणवकेनैव निरूपणम् माणवकपितरि जीवति माणवकपितृनिरूपिता एव मात्रादिपित्रादिमातामहादय इति निस्तरंगम् अशौचांते द्वितीयदिने प्रथमे प्रेतत्वविमुक्तिकाम अद्यादि यथाकालं षोडशश्राद्धमहं करिष्ये इति प्रथमः संकल्पः तत्र प्रेतत्वविमुक्तिहेतुषोडशश्राद्धान्तर्गताद्य श्राद्धमहं करिष्ये इति द्वितीयः संकल्पः यत्र तु एकादशमासाभ्यंतरेऽधिमासपातस्तत्र प्रेतत्वविमुक्तिकाम अद्यादि यथाकालं सप्तदशः श्राद्धान्यहं करिष्ये इति प्रथमः संकल्पः अत्र च संवत्सराभ्यंतरे यद्यधिमासपातो भवति तदा मासिकार्थे दिनमेकं वर्द्धयेत् द्वितीद्विस वाक्यं प्रमाणं सप्तदशश्राद्धकरणे तथा द्विमासिकश्राद्धादिकरणेत्वेनाधिकादिनमेकं तद्वाक्यं बोधयति तेनाधिकं सप्तदशश्राद्धं बोधयति तेनैकादशाहानंतरं सन्नद्वादशाभिर्दिनैर्द्वादशमासिकानि कृत्वा त्रयोदशेऽह्नि सपिंडनं कुर्यादिति विधिः तत्रैवाधिमाससंभवे एकादिनश्राद्धवृद्ध्या त्रयोदशभिर्दिनैस्त्रयोदशमासिकानि कृत्वा चतुर्दशेऽह्नि सपिंडनं कुर्यादिति पर्यवसितार्थो भवति एवं च एकादशमासाभ्यंतरेऽधिमासपाते सप्तदशश्राद्धानि कर्त्तव्यानि न्यायानि तथा च मुख्यपक्षे वर्षे सपिंडने मासक्रमेणैव त्रयोदशमासिकानि मृततिथि सजातीयतिथौ कर्त्तव्यानीति एकाहोनषाण्मासिके ऊनमासिकम् एकाहोनवर्षे ऊनवार्षिकं श्राद्धं कर्त्तव्यं द्वादशादिने सपिंडने प्रथममासिक द्वितीयमासिक तृतीयमासिक चतुर्थमासिक पंचममासिक सप्तममासिकाऽष्टममासिक नवममासिक

दशमासिके एकादशमासिक द्वादशमासिकोनवार्षिक त्रयोदशमासिकानि अनुक्रमेणैकस्मिन्दिने कर्त्तव्यानि त्रिसपक्षे सपिंडने मासे प्रथममासिकं कृत्वा त्रिपक्षपूरणन्पूर्वदिने द्वितीयमासिकादित्रयोदशमासिकपर्यंतानि द्वादशमासिकानि कर्त्तव्यानि त्रिपक्षपूरक मरणतिथिसजातीयतिथौ मासपिंडनदिने एक सर्वाणि कर्त्तव्यानि षष्ठमासे सपिंडनपक्षे पंचसु मासेषु पंचमासिकानि मरणतिथौ सजातीयतिथौ कृत्वा षाण्मासिकपूरणपूर्वदिने ऊनषाण्मासिकादीनि दशमासिकानि कर्त्तव्यानि षष्ठमासपूरक मरणतिथिसजातीयतिथौ सपिंडनदिने एव वा ऊनषाण्मासिकादीनि कर्त्तव्यानि नवममासि सपिंडने षष्ठमासे षष्ठमासिकानि कर्त्तव्यानि एकोहीनषाण्मासिके ऊनषाण्मासिकं कर्त्तव्यं नवममासपूरणपूर्वदिने नवममासिकादीनि राज्याद्युपद्रव षण्मासिकानि कर्त्तव्यानि नवममासपूरण मरणतिथिसजातीयतिथौ सपिंडनदिन एव वा कर्त्तव्यानि एकादशाहानंतरं दिने एकैकमासिकश्राद्धकरणे त्रयोदशसु दिनेषु त्रयोदशमासिकानि कर्त्तव्यानि षष्ठे दिने मासिकद्वयं ऊनषाण्मासिकं षष्ठमासिकं च कर्त्तव्यं त्रयोदशे दिने मासिकद्वयमूनवार्षिकं त्रयोदशमासिकं च कर्त्तव्यं चतुर्दशे दिने सपिंडनं मूढेण तु त्रयोदशे दिने एव सपिंडनं कर्त्तव्यमिति विशेषः अथ च त्रिपक्षादौ सपिंडनपक्षे प्रथममासादौ यदि त्वाशौचमापतति तदाशौचापगमे मासिकं कृत्वाग्रिममासादौ प्रक्रान्तक्रमेण मासिकं कर्त्तव्यं सतंपद्यापत्तितदीक्षतान्ते मासिकं कृत्वा ऽग्ने प्रक्रान्तक्रमेण मासिकं कर्त्तव्यम् यदि राष्ट्राद्युपद्रवरूपविघ्नेन दिनविस्मरणेन दिनावासया हस्तानेतना

हस्तानेन श्राद्धं कर्तव्यं तदा एकादश्यां पतितमासिकानि कृत्वाऽग्ने प्रकृत क्रमेण मासिकं कर्तव्यं मासिकस्यै
कोद्दिष्टरूपत्वात् एकोद्दिष्टस्य च कर्तव्यतायां श्राद्धविघ्ने समुत्पन्ने क्षयाहेर्विर्दितेन तथा एकादश्यां प्रकुर्वीत शु
क्लपक्षे विशेषतः इति वाक्यं प्रमाणं सूतकाशौचयोरपि तदनंतरं कालकर्तव्यं बाधितमेकोद्दिष्टस्येति अग्निमासा
सिके पतितं मासिकं क्रियते इति जघन्यः पक्षः प्रमाणाभावात् केचित्तु प्रथममासि मासिकश्राद्धाकरणे श्र
पर्याप्ताव्यंप्रतीति वाक्येन मासद्वयांते मासिकद्वयं कर्तव्यं एवं प्रत्यृतुमासिकद्वयं कर्तव्यमित्यनेमेव न्याय
तत्र च वाक्यबलेन तृतीयऋतौ पूर्वदिने ऊनषाण्मासिकमृत्यु पूर्तौ पंचममासिकषष्ठमासिके कर्तव्य ए
वं च षष्ठऋतौ पूर्वदिने ऊनवार्षिकं षष्ठऋतौ एकादशमासिकद्वादशमासिके कर्तव्ये यत्र तु द्वादश एव
दिने सपिंडनकर्तव्यतायां प्रथममासिकादौ कृतेऽशौचादिना सपिंडनबाधस्तत्र कृतमासिकादेरकिंचित्क
रत्वम् नहि सपिंडनकृयोपाधिकतया सपिंडनासंभवे कृतमासिकानाम यथाकालकृतत्वेनाकृतक
ल्पत्वात् एकाहादिकर्तव्यसपिंडनक्रियाकल्पे तु प्रथमगृहीतकल्पस्यानिर्वाहे कल्पांतरं नाश्रीयते इ
ति मतमनादेयं प्रेतत्वविमुक्तिहेतुत्वेन सपिंडनक्रियाया अवश्यकर्तव्यत्वेन वाधकन्यायां तदनव
काशादिति अथावश्यकश्राद्धकालाः तत्र विष्णुः अमावास्यास्तिस्रोऽष्टकास्तिस्रोऽन्वष्टका माघी
प्रोष्ठपद्यूर्ध्वकृष्णत्रयोदशी व्रीहियवपाकौ चेति एतांस्तु श्राद्धकालान्वै नित्यानाह प्रजापतिः श्राद्धमेतेष्व
कुर्वाणो नरकं प्रतिपद्यते अमावास्या इत्यनेन केवल्याया अमावास्याया विधानादमावास्या मत्रैमिरग्निना २७

भावस्यकश्राद्धकालइतिप्रतिपादितंतेनाग्निमतामिंदुक्षयोनिमित्तांतरम् तत्रतेषामिंदुक्षयापेक्षयातद्व
वस्थापकानिबहूनिवाक्यानितत्रोपयुक्तानि अमावास्यायांतुयस्मिन्दिनेऽपरान्हेऽमावास्यालाभस्तस्मि
न्नेवदिनेश्राद्धंउभयदिनेत्वपरान्हेऽमावस्यालाभेप्रथमदिनेश्राद्धंप्रथमप्राप्तत्यागस्यान्याय्यत्वात् उभय
दिनेत्वपरान्हेऽमावास्यायाअलाभेउत्तरदिनेमध्यान्हेपिश्राद्धंकर्तव्यमुख्यकालालाभात् अविशेषानालम
सामावास्यायामप्यावश्यकश्राद्धंकर्तव्यं तिस्रोऽष्टकादितिपौषमाघफाल्गुनकृष्णाष्टम्यः तासुचापूपमां
सशाकानिश्राद्धद्रव्यानितत्रापूपस्यान्नरूपतयातस्यैवतृप्तिक्षमतयामुख्यत्वंमांसशाकयोस्तुउपकरणत्वे
नान्वयोयथासंख्यमष्टकाद्वयेमुख्यद्रव्यमोदनादिकमेव अत्रपारस्करगृह्यम् ऊर्ध्वमाग्रहायण्यास्तिस्रोऽष्ट
काऐंद्रीवैश्वदेवीप्राजापत्यापित्राप्यपूपमांसशाकैर्यथासंख्यंअत्रतिसृषुयथासंख्यंपित्रापीत्यनेनचतुर्थी
अष्टकाभिधीयतेतत्रापिशाकस्योपकरणंवर्षासुमध्येशाकैश्चचतुर्थ्यामेवसर्वदावर्षासुमध्येऽपरपक्ष
स्यभाद्रकृष्णपक्षत्वात्तदष्टम्यावर्षामध्यत्वंशाकैरितितस्यांब्रह्मपुराणेनशाकोपकरणविधानात् एवंच
स्वातंत्र्येणप्याश्विनकृष्णाष्टम्यामष्टकात्वेनश्राद्धविधानात्तस्मिन्पक्षेदिनांतरेश्राद्धासंभवेप्यष्टम्याः
स्वातंत्र्येणनिमित्तत्वमितिप्रतिपादितम् अतएवचतस्मिन्नपूपमांसशाकासंपन्नोद्रव्यांतरेणपि
श्राद्धकरणयुक्तंश्राद्धस्यनित्यत्वादितिप्रतिभाति अन्वष्टकास्तुसाग्नीनामावश्यकश्राद्धकाल अ
न्वष्टाश्राद्धविधानेसाग्निकर्तृकत्वलिंगदर्शनादितिमाघीमघायुक्तामाघेपूर्णिमातत्रैवमा

धीशब्दस्यस्तुत्यनिसिद्धत्वात् अत्रान्वष्टकास्त्रिस्तः साग्नीनामावश्यकश्राद्धकालः अपरः साग्निनिरग्निसाधारण आवश्यकश्राद्धकालः प्रोष्ठपद्यूर्द्धकृष्णत्रयोदशी अपरपक्षीया एनविता ऽऽश्विनकृष्णपक्षे सैवनित्यकालत्वेनतत्रादिनांतरेशौचादिना श्राद्धवाधेपित्रयोदश्यामावस्याकं श्राद्धकरणमित्युक्तंभवतिव्रीहियवपाकोवेतिशरदिवसंतेचव्रीहियवाभ्यामावश्यकं श्राद्धंतत्र वचनवमव्रीहियवयोरसंपत्तौपुराणाभ्यांतत्रश्राद्धंकर्तव्यंतदभावेद्रव्यांतरेणापि श्राद्धकर्तमिति तथाच नवप्राशनकर्मप्रस्तावे गोभिलगृह्यभाष्येगृहंमधोव्रीहियवाभ्यांशरद्वसंतयोर्यजेत् श्यामाकैर्वनीवर्षासु आपत्काले ऽन्येन पुराणैर्वेतिवचनात् अत्रवनीधानप्रस्थइत्यर्थः यद्यप्यत्र यागेविधानंतथापिश्राद्धेपिवाकांक्षायास्तुल्यतयात्तदसंपत्तौ पुराणव्रीहियवविधिस्यद्रव्यविधिश्चोपतिष्ठतएव वसिष्ठः श्रावण्याग्रहायण्यारष्टकासुचपितृभ्योदद्यात् श्रावण्याग्रहायण्योश्रावणपूर्णिमामार्गशीर्षपूर्णिमे श्रवणमृगशिरोयुक्ते एनयोर्निरग्नीनामप्यावश्यकश्राद्धकरणं विशेषा श्रवणम् एतच्च श्राद्धकल्पे श्राद्धपंज्यांवसुव्यक्तम् अष्टकाः कथिताएवमनुः अश्वयुक्कृष्णपक्षेतु श्राद्धंदेयं दिनेदिने त्रिभागहीनंपक्षं वात्रिभागंत्वर्द्धमेववादिनेदिने प्रतिदिनमित्यर्थः एवंचापरपक्षीयदिनत्वेनाविधानात्तस्मिन्पक्षेदिनपुरस्कारेण श्राद्धस्यप्रतिदिनकर्तव्यत्वं वोधितम् तथाचापरपक्षेसर्वेषुदिनेष्वपरान्हेकाले श्राद्धंकर्तव्यंतत्रनातियिविशेषजिज्ञासेति तिथिविशेषकथितं फलंतत्रापिसंवत्सरे वश्राद्धस्य वस्तुतस्तु तति थ्य वच्छिन्न कालकत्वात् दिन पुरस्कारेणैव । ।

श्राद्धकरणे कन्यागते सवितरि यान्यहानितु षोडश क्रतुभिस्तानितुल्यानितेषुदत्तमथाक्षयमिति वाक्ये ऽन्हां
षोडशत्वं संगच्छते तिथिवृद्ध्या परपक्षस्य षोडश्यादिनाकत्व संभवात् एवंच त्रयोदश्याममावास्यायां चाग्नि
मद्दिने ऽपरान्हकालालाभेपिनिषिद्धयानमुहूर्त्तद्वयातिरिक्तकाले कृततदुभयतिथ्यवच्छिन्नकालश्राद्धेना
पिकर्त्रा श्राद्धंकर्त्तव्यं दिनत्वेन श्राद्धकरणपुरस्कारात्सर्वस्मिन् दिनेतत्पक्षनिमित्तकश्राद्धमायातीति दिने
दिने इत्यस्य तिथौ तिथौ इति व्याख्याने प्रथमं दिनशब्दस्य मुख्यार्थत्यागः एकस्मिन्दिने श्राद्धयोग्यतिथि
द्वय प्राप्तौ पार्वणद्वयप्रसंगः एकस्मिन्दिनेयस्यां तिथौ श्राद्धं कृतं तस्यां तिथौ दिनान्तरे श्राद्धकालव्याप्तौ श्रा
द्धानाचरणं तत्तिथ्यवच्छेदेन श्राद्धस्य कृतत्वात् एतदुभयं च न सर्वप्रामाणिकव्यवहारसिद्धमिति दिने
दिने इति मुख्यशब्दार्थपरिग्रह एवयुक्तः त्रिभागहीनं पक्षमिति तृतीयभागहीन पक्षस्य विधानात्
तत्रपंचमीप्रभृति श्राद्धविधानात् त्रिभागमिति तृतीयभागमारभ्य दशमीप्रभृतीत्यर्थः अर्द्धमेवे
तिपक्षार्द्धविधानमष्टमीप्रभृतीत्यर्थः अत्रचपक्षे कल्पचतुष्टयेपिचतुर्दशीत्यागः पार्वणश्राद्धकृ
ष्णपक्षेदशम्यादौ वर्जयित्वा चतुर्दशीं श्राद्धेप्रशस्तास्तिथयो यथैतान तथेतरा इति मनुना चतुर्दश्यां पार्व
णश्राद्धनिषेधात् त्रयोदशीश्राद्धेपि यद्यपि निंदाश्रूयते तथापि निंदायाः काम्यश्राद्धविषयत्वात् अ
त्रयुक्त कृष्णपक्षीयदिनत्व प्रातस्यावश्यकत्वं तस्य नित्यत्वादिति त्रयोदशीश्राद्धं कर्त्तव्यमिति ॥
बहुप्रमाणिकव्यवस्थाने कृत्रयोदशीश्राद्धं पुत्रवान्यः सुतायुषे इत्यादि निषेधवाक्यमतो ॥

लिकमितिरत्नाकरः चतुर्दश्यां शस्त्रादिहतस्यैकोद्दिष्टविधिना श्राद्धम् अत्र प्राणेऽनशनशस्त्राग्निविषोद्ब
न्धनिनातथा चतुर्दश्यां श्राद्धं कर्तव्यं तदर्थमितिनिश्चय इत्यादिब्रह्मपुराणादिवाक्येष्टरूपेन रस्मिमितेन
मृतानां चतुर्दश्यां श्राद्धं कर्तव्यमितिनान्यर्थमाचारानुरोधात् तेनस्त्रियाऽपिप्रसवेन मृतायाश्चतुर्दश्या
मेकोद्दिष्टं वायुपुराणे युवानस्तु गृहेस्स मृतास्तेषांतु दापयेत् शस्त्रेण च हतायवैतेषां दद्याच्चतुर्दशीम्
गृह इत्युपलक्षणं तेन युवदशायां यत्रकुत्रापिमृतानां पित्रादीनां श्राद्धं चतुर्दश्यां कर्तव्यं शस्त्रहतानां
च श्राद्धं कर्तव्यमित्यर्थः युवमरणे तु युवदशामृतत्वमेव प्रयोजकं ननुरोगेण नरनिमित्तमृतत्वं हेतुविशेषा
नभिधानात् युवनराणां रोगे ज्वरनिमित्तत्वं प्रयोजकं अत एव युवनरस्यानुपसर्गहेतुकमरणे चतुर्दश्यां न
श्राद्धं रोगनिमित्तमृतत्वात् एतच्च श्राद्धमेकोद्दिष्टविधिनाऽऽचारात् चतुर्दश्यां तु यच्छ्राद्धं सपिंडीकरणेक्ष
ते न तदेकोद्दिष्टविधिना कर्तव्यं शस्त्रघातिनामितिनिगौडवाक्यदर्शनाच्च शस्त्रघात एषामस्तीति शस्त्रघा
तिनः शस्त्रादिहतास्तेषामित्यर्थः स्त्रीणामप्येतदेकोद्दिष्टं पुंस्त्वस्याविवक्षितत्वादिति अत्र च शस्त्रादि
निमित्तमृतानां एवमज्ञानां चतुर्दशीश्राद्धसमये बोधित इति शस्त्रघातादिना मृतस्यैतद्दिने श्राद्धमा
गित्वबोधनेन तात्पर्यात् एकोद्दिष्टश्राद्धसंकल्पवाक्ये तन्निमित्तकमरणोल्लेख्यो न प्रयोजकः वस्तुतः
सतामेव निमित्तानामेव चतुर्दशीश्राद्धनिमित्तत्वात् तथाचाऽद्याऽऽश्विनकृष्णचतुर्दश्याममुकगो
त्रस्य पितुरमुकशर्मण एकोद्दिष्टश्राद्धमहं करिष्ये इत्येवं संकल्पः कर्तव्यः युवानस्त्वत्रषोडशवर्ष

वयस्कामारभ्यत्रिंशद्वर्षपर्यंताविवक्षिताइतिरत्नाकारश्चस्मृतिनिर्बंधः अत्रपक्षेइतिपदात्तिथिषुफलानिवचनानाविधानिनानास्मृतिषुकथितानितेषुपुरुषमात्रकाविषयकफलानिनिरूह्यलिख्यंन्तेयथाप्रतिपदिधनलाभलब्धाविनाशौफलम् द्वितीयायांद्विपदाधिपत्यंतृतीयायांसर्वकामप्राप्तिः चतुर्थ्यांयशः पंचम्यांमहालक्ष्मीः षष्ठ्यांद्विजकार्येकपूजनं सप्तम्यांगणाधिपत्यं अष्टम्यांसंपूर्णर्द्धिः नवम्यांस्त्रीविषयकैश्वर्यम् दशम्यांबहुगोजातीयलाभः एकादश्यांबहुब्रह्मवर्चस्विपुत्राः द्वादश्यांसुवर्णरजतम् त्रयोदश्यांज्ञातिश्रेष्ठम् चतुर्दश्यांभूतिः अमावास्यायांप्रतिपदादितिथ्युक्तसर्वफलानि अत्रचनित्यत्वपुरस्कारेणापिसर्वेदिनक्रियमाणश्राद्धेषुततत्तिथिप्राप्तौतत्तत्फलप्राप्तिरपिभवतीतिप्रतिभाति संख्यावर्धनेस्यैवसंख्यावत्तादिदेशकरणेकथितफलयोगात् गंगातीरादिकृत्यविषयकश्राद्धवच्चेति आश्विनकृष्णपक्षेकेवलायास्त्रयोदश्याः पार्वणश्राद्धंप्रतिनिमित्तमुक्तं विष्णुनाप्रोष्ठपद्यूर्द्धंकृष्णत्रयोदशीत्यनेनकेवलायामघायानिमित्तत्वमुक्तं देवीपुराणेतत्रापिमहतीपूजा कर्त्तव्यापितृदैवतेऋक्षेपिंडप्रदानंतुल्येषुपुत्रीविवर्जयेदित्यनेनपितृदैवऋक्षेमघायामित्यर्थः मघात्रयोदश्योर्मिलितयोरपिनिमित्तत्वमुक्तंबहुभिः तत्रशंखः प्रोष्ठः पद्यमतीतयांमघायुक्तांत्रयोदशीम् प्राप्यश्राद्धंहिकर्त्तव्यंमधुनापायसेनच श्रीमहाभारते अपिनः सकुलेजायाद्योनदद्यात्त्रयोदशीम् मघायांसर्प्पिषायुक्तंपायसंदक्षिणायने मनुः यत्किंचिन्मधुनामिश्रंप्रदद्यात्तुत्रयोदशींतदप्य

क्षयमेवस्याद्वर्षास्वचमघासुचवशिष्ठः पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः उपासतेसुतंशकुंताइव पिप्पलम् मधुमांसैश्चशाकैश्चपयसापायसेनच एषनोदास्यतिश्राद्धवर्षासुचमघासुच ब्रह्मपुराणे आश्वयुज्यांतु कृष्णायांत्रयोदश्यांमघासुच प्रावृड्तोयमः प्रेतान् पितॄंश्चापियमालयात् विसर्जयतिमानुष्ये कृत्वाशून्यंस्वकंपरं क्षुधार्त्ताकीर्त्तयंश्चदुष्कृतंतुस्वयंकृतं पायसंपुत्रपौत्रेभ्यः कांक्षंतोमधुसंयुक्तम् तस्मातांस्तत्रविधिनातर्पयेच्चापसनचमध्वाज्यतिलमिश्रेणतथाशीतेनचांभसामासमात्रंपरमहाव्यक्तेयःश्राद्धुयान्नरः भिक्षामात्रेणयः प्राणसंधारयतिवास्वयम् योवासंवर्द्धयेद्देहंप्रत्यहंप्रत्यसंस्थान्मविक्रयात् श्राद्धं तेनापिकर्त्तव्यंतैस्तैर्द्रव्यैसुसंचितैः त्रयोदश्यांप्रयत्नेन वर्षासुमघासुच तस्मात्परतरःकालःश्राद्धेष्वन्यत्रविद्यतेपत्रसाद्धिपितरोगृह्णंत्यमृतमक्षयं आश्वयुज्यामितित्रयोदश्यांमित्यस्यविशेषणतान्वयेनकृष्णत्रयोदश्यामित्यर्थः प्रावृड्तौवर्षर्तौवित्यर्थः शुक्लादिमासरीत्याः परपक्षस्यभाद्रान्तर्गतत्वात् कर्षणत्वम् अत्रतत्तद्रव्यविधानंश्राद्धस्यावश्यककर्त्तव्यत्वविधानंफलप्रकर्षविधानंचमघात्रयोदश्योर्मिलितयोःमिलितयोमघात्रयोदश्योः सूर्यस्यहस्तनक्षत्रावस्थितौतृतीयंनिमित्तंतस्यगजच्छायेतिनामतथाचब्रह्मपुराणेयोगोमघात्रयोदश्योःकुंजरच्छायसंज्ञकःभवेन्मघायांसंस्थेचशशिन्यर्केकरेस्थिते तत्रचश्राद्धमावश्यकंतत्रयाज्ञवल्क्यमेव्यतीपातोगजच्छायाग्रहणंचंद्रसूर्ययोःश्राद्धंप्रतिरुचिश्चैवश्राद्धकालाःप्रकीर्त्तिताव्यतीपातो ज्योतिषप्रसिद्धः सूर्यचंद्रमसोः क्रांतिसाम्यसमयः पुण्यकालविशेषः अत्रच:।

गतछायायाश्चंद्रसूर्यग्रहणस्य चावश्यक श्राद्धकालत्वं अत्र केवलायां त्रयोदश्या मिलितयोर्मघात्रयो
दश्योर्गजछायायां च सपुत्रापुत्रयोरप्यधिकारः पिंडवत्वेव श्राद्धे पुत्रिण आवश्यक श्राद्धानिषेधा
त् नैकत्र त्रयोदशी श्राद्धं पुत्रवान्यः सुतापुषे इत्यादि निषेध वाक्य समौलिकमिति रत्नाकरलेख
नात् पुत्रवतोपि त्रयोदशी श्राद्धाधिकारः केवलायां मघायां पुत्रवता श्राद्धं पिंड रहितं कर्तव्य मिति
विशेषः गजच्छायां योगो यावत्कालं भवति ष्टत्ते तावत्कालपर्यंत ग्रासणेन भोजनं न कर्तव्यं तथा
ब्रह्मपुराणे सूतके मृतके चापि ग्रस्तयोश्चंद्रसूर्ययोः छायायां कुंजरस्याथ भुक्त्वा तु नरकं व्रजेत् भुक्त्वा
प्रमादाद्विप्रस्तु सम्यक् चांद्रायणं चरेत् शाकच्छाये कुंजरस्य चेति याज्ञवल्क्य वाक्य श्राद्धं प्रति नित्यत्व
मेवोक्तं पारस्कर श्राद्धान्वितः श्राद्धं कुर्यात् शक्तिनापि नापरपक्ष प्रति कामेन एतत्पक्षीय श्राद्धस्याक्ष
य फलत्वमपि तस्मिन्पक्षे कल्पचतुष्टये प्रथम पक्षाद्युपक्रमेण श्राद्धारंभे कृते तत्र विघ्ने वृत्ते ऽग्निमत्क
ल्पेनानुसरणीय इति मतमनादेयं नित्यत्वे कल्पान्तरेवाथ कन्यायानवतारा दिति एतस्मिन्पक्षे श्राद्धक
रणाभावे कार्तिकामावास्या चामितोप्यावश्यक श्राद्धं येयदीयान्विता राजन् ख्याता पंचदशी भुवि न
स्यादेयं नचेद्दत्तं पितॄणां तु महालय इति वाक्यात् महालये पितॄणामुत्सवाश्रये ऽपरपक्षे इत्यर्थः यात
तपः सर्वस्वेनापि कर्तव्य श्राद्धं वै राहुदर्शने अकुर्वाणस्तु नश्छाद्धपंके गौरीवसी इति राहुदर्शनं तहि श्राद्ध
मात्वंकारकमिति न चोदकेन वान्नेन च गृहच्छादनेन तथा पितरः स्पृहयन्त्यन्नमष्टकासु मघासु च माद्दद्यात्सदायुक्तो वि

स्रुग्राह्वरोगेषु च नवोदक इति वर्षोपक्रमे जलसंभवे इत्यर्थः सदाचारादार्द्रानक्षत्रावस्थितसूर्यावच्छिन्नसमयइत्यर्थः नवान्न इति शरादेवसंज्ञे च इति शौचः गृहप्रच्छादन इति गृहो परिस्तरणेनाच्छादनमेतत्यावेण श्राद्धनिमित्तं गृहप्रवेशस्त्वाभ्युदयिकश्राद्धनिमित्तं प्रवेशो नववेश्मन इति वाक्येन विहितं तीर्थश्राद्धेतिनिमित्तकं पूर्वं कथितं अत्र च नवान्नभक्षणनिमित्तं च पार्वणश्राद्धस्य ज्योतिषे प्रतिपादितं तत्र च पितृदेवेभ्योऽदत्वा नवान्नभक्षणं निषिद्धमिति नवान्नभक्षणं पूर्वकानि आवश्यकं श्राद्धं यद्यपि नवानि नानाविधान्यन्नानि भवंति तथापि गृह्येन्नवान्नप्राशननिमित्तकनवान्नकर्मकथने भट्टभाष्ये च गृह्यसमे धीव्रीहियवाभ्यां शरद्वसंतयोर्यजेत् श्यामाकैर्वनीवर्षासु इति लिखितेन वाक्येन षष्टिकाय वश्यामाकरूपान्नसमवकालएवयिमितः तत्रैश्यामाकोन्यनिर्वानप्रस्थानां श्राद्धकालः गृहस्थानां यवव्रीहिप्राशने परः श्राद्धकालः यद्यपि नवान्नप्राशनकर्मणि इष्टेर्विधानं तथाप्याकांक्षानुल्यतया श्राद्धेपि द्वयमेव निमित्तमिति तत्र षष्टिकव्रीहिभक्षणनिमित्तकं शरदि यवान्नभक्षणमिमितकं वसंते हेमंते हेमंतेक नवान्नभक्षणनिमित्तम् ज्योतिषानुसारात् तथाहि ज्योतिषे भोजराजः वृश्चिके पूर्वभागे तु नवान्नं प्राशस्यते बुधैः उत्तरैः क्रियमाणं तु धनुष्ये च कृतं भवेत् धनुषि यत्कृतं श्राद्धं पितॄणां वोपतिष्ठते पूर्वभागोऽत्राद्वृश्चिकत्रयोदशांशकरूपकारस्याचारात् धनुषि यत्कृतं श्राद्धं हैमनीषु निशासु च पितरस्तत्र तृप्यंति नवान्नामिषकांक्षिणः शुक्लपक्षे तवंध्यर्क्षे स्नात्वा सुशोभनं सुतिथौ सुमुहूर्ते च नवा ॥ ॥ ॥

न्नफलभक्षणं विजन्मतु नश्येदस्मांनंदायां पितृभ्योपि वा श्राद्धं भुक्त्वा दिने नैव कार्यं संततिमिच्छता चैत्रपौषे
कृष्णपक्षे नवान्नं वर्जयेत्सदा भवेज्जन्मांतरे रोगी पितॄणां नोपतिष्ठते अत्र चैत्रपौषयोर्निषेधात् वृश्चिके
गवान्नभक्षणासंभवे माघादौ श्राद्धपूर्वकं नवान्नभक्षणं युज्यत एवेति चैत्रे नवान्नभक्षणनिषेधादर्थ्या
दयवेःपि नवान्नभक्षणनिमित्तं यवपाकात् पृथक् श्राद्धमायाति वायुपुराणे शुक्लपक्षस्य पूर्वाह्णे श्राद्धं
कुर्याद्विचक्षणः कृष्णपक्षापराह्णे तु रौहिणं न तु लंघयेत् अत्र रौहिणं न लंघयेदिति कृष्णपक्षशुक्लप
क्षयोः श्राद्धे रौहिणं पूर्वापरसीमा तेन शुक्लपक्ष श्राद्धे त्ववसाने सीमा रौहिणं तदनंतरं न कर्तव्यमित्य
र्थः कृष्णपक्षे श्राद्धारंभसीमा रौहिणं न तु पूर्वं नारंभणीयमित्यर्थः ब्रह्मपुराणे पूर्वाह्णे मातृकं श्राद्धमप
राह्णे तु पैतृकं एकोद्दिष्टं तु मध्याह्ने प्रातर्वृद्धिनिमित्तकं मातृकं श्राद्धमन्वष्टका श्राद्धं पूर्वाह्णे अत्रा
पराह्णे शुक्लपक्षे पूर्वाह्णे विधानात् वृद्धिनिमित्तमाभ्युदयिकमित्यर्थः मत्स्यपुराणे प्रातःकालो मुहूर्तां
स्त्रीन्संगवस्तावदेव तु मध्यान्हे त्रिमुहूर्तः स्यादपरान्हस्ततः परम् सायान्हस्त्रिमुहूर्तः स्याच्छ्राद्धं
तत्र न कारयेत् राक्षसी नाम सा वेला गर्हिता सर्वकर्मसु अन्हो मुहूर्ता विख्याता दश पंच च स
र्वदा तत्राष्टमे मुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः मध्यान्हे सर्वदा यस्मानांदीभवति भास्करस्तस्मा
दनंतफलदस्तत्रारंभो विशिष्यते मुहूर्तादूर्ध्वंवनयाद्यमुहूर्तं चतुष्टयं मुहूर्तपंचकं चैकस्यथावाच्चनमित्य
त्यप्यत्र सर्ववाक्यैकवाक्यतयायमर्थः पंचधाविभक्तस्य पंचदश मुहूर्तात्मकस्यादेवसस्यप्रा ॥

नः कालादयः पंचभागास्तेष्वाभ्युदयिकादिश्राद्धचतुष्टयं चतुर्थभागेषु प्रशस्ततमम् सतिसंभवेतत्रैव
कर्तव्यम् यदा तु प्रशस्तमध्याह्नादिकाललाभ एकोद्दिष्टादौ न भवति तदाऽनिषिद्धसंगवादिकालेषु
एकोद्दिष्टादिकं कर्तव्यमिति अत एव पार्वणेऽपि अपरपक्षादावपराह्णालाभे संगवादिष्वपि कर्तव्य
तानिषिद्धकाले सर्वेषामनाचरणात् तदर्थं विवेचयति रुद्रमुहूर्तादिति कुतपादूर्द्धमुहूर्ते चतुष्टये मुहूर्ते
पंचपंचकं कुतपात्पूर्वमार्थात् एकं मुहूर्तं कुतप एव एतन्मुहूर्ते दशपंचस्वधावाचनमिष्यते स्वधावा
च्यंतेऽन्नेति स्वधावाचनं श्राद्धं योगमित्यर्थः प्रातमुहूर्तद्वयं सायाह्ने मुहूर्तत्रयमिति मुहूर्तपंच
कं सर्वश्राद्धेषु निषिद्धम् मनुः रात्रौ श्राद्धं न कुर्वीत राक्षसी कीर्तिता हि सा संध्ययोरुभयोश्चैव सू
र्ये चैवाचिरोदिते अचिरोदिते इति दिवा पञ्चममुहूर्तद्वयमित्यर्थः विष्णुः संध्यारात्र्योर्न कर्तव्यं ।
श्राद्धं खलु विचक्षणैः तयोरपि च कर्तव्यं यदि स्याद्राहुदर्शनम् स्नानं दानं तथा श्राद्धमनंतं राहुद ।
र्शने आसुरी रात्रिरन्यत्र तस्मात्तां परिवर्जयेत् एतेनान्यत्रापि तात्कालिकश्राद्धनिमित्ते पुत्रजन्मा
दौ सति सर्वदैव श्राद्धं कर्तव्यमित्युक्तं भवति एवं चानग्नेरवश्यकश्राद्धनिमित्तानि अमावास्या
सर्वाश्चतस्रोऽष्टकाः माघी श्रावण्याग्रहायण्यः पूर्णिमास्तिस्रः आश्विनकृष्णपक्षस्तस्य त्वन्यपक्षीयत्र
योदशी गजच्छाया चंद्रसूर्यग्रहणं व्रीहियवपाकौ तीर्थप्राप्तिः आर्द्रानक्षत्रावस्थितिः सूर्य
स्य नवान्नभक्षणं आभ्युदयिकश्राद्धनिमित्तानि चैषु श्राद्धमावश्यकम् अकरणे ऽ वि:

घ्रोपदेशादिति श्राद्धे प्रशस्तो गंगीनोरादिः निषद्धादिस्तु देशः महानद्युत्तरं मगध दक्षिण द्वादश योजनावच्छिन्नस्त्रिशंकुदेशाकलिंगदेशः म्लेच्छदेशः शार्करादिसंकीर्णदेशः श्राद्धप्रशस्तब्राह्मणान त्रिदंडिपतिः आत्मवित् वेदवित् वेदांगवित् वानप्रस्थ ब्रह्मचारी असगोत्रः साधुगृहस्थः याज्ञिकपुराणवेत्ता श्राद्धकर्मवित् विष्णुशिवसूर्यान्यतमभक्तः असमानप्रवरः पितृभक्तः श्वसुरः दौहित्रगुरुः आचार्यः जामाता ऋत्विक् मातृस्वस्रेयः पितृष्वस्रेयः मातामहः मातुलः भागिनेयः अष्टवर्षपरीणीताऽनुनपंक्तिःपावनः गायत्रीमात्रसारोपि सदाचारः अथ श्राद्धे निषिद्धाब्राह्मणाः नामंत्रयेदित्यनुवृत्तौ कात्यायनः हिर्जन्मशुक्लाविल्लिंधिस्यावदंनछिद्रप्रजननव्याधिनव्यंगिश्विनिकुष्ठिकुनखिवर्जमिति र्हिनग्न्योदुश्चर्माशुक्लोत्यातिगौरः विल्लिधिर्विचर्चिकायुक्तः शुक्लविल्लिधिः शुक्लांडइतिस्मृतिरत्नविवेकः श्यामदंतो जन्मनैव कृष्णदंतः विद्धप्रजननछिन्नमेढ्रश्चर्मा एवमित्रं शत्रुमूर्खो ग्रामयाजकः देवलकः चिकित्सकः क्रयविक्रयोपजीवी ग्रामप्रेष्यः राजप्रेष्यः गुरुविरोधी नक्षत्रग्रहसूचकः त्यक्ताग्निवार्द्धुषिकः यक्ष्मीपशुपालकः परिवेत्ता परिवित्तिः निराकृतिनर्त्तनशील अवकीर्णी वृषलीपतिः वंध्यानुवृषलीज्ञेया वृषली तुष्टवप्रजाः अपरा वृषलीज्ञेया कुमारीपाऽरजस्वला पौनर्भवः काणः गृहावस्थितव्यभिचारीस्त्रीपतिः शूद्रशिष्यः अभिशस्तः कुंडः गोलकः पतितसंसर्गी अव्रती क्लीवः योनिदोषवान् दिधिषूपतिः पुत्रपठितः शूद्रापतिः स्त्रीजितः द्व्यंगुलातीतकर्णः शि

ल्पजीवी स्त्रीयाजकः पतितः स्वक्रीडी दुराचारः ऐंद्रजालिकः पारीदारिकः मातृत्यागी पितृत्यागी दारात्यागी ऋकपोषकः अथकृतविवाहः नास्तिकः कृपणः असत्यवादी ऋण हर्ता सर्वथाकेश शून्यशिरस्कः स्त्रीतुल्यवाक्वेष्टः स्वाश्रमविच्युतः पर्याहितः पर्याधाता सोदर्ये तिष्ठति ज्येष्ठे येऽग्न्याधनं करोति निहितयोः पर्याहितो ज्येष्ठः पर्याधाता कनिष्ठकः अग्न्युत्सादक अरण्यदाही आवसथदाही क्षेत्रसस्यदाही अगारदाही सदाव्यसनशीला रक्तकेशः नपुंसके भेदाः षण्डको वातजः षण्डः क्लीबोप्यथ नपुंसक कीलकश्चेति षण्डश्चायं क्लीबभेदो विभावितः शूद्रयोजक वांताशी राजकारितपापचिन्हांकितः वेश्यापतियज्ञाचार्य्यः स्नातोभेदकः वृक्षारोपणशीलः कन्यादूषकः हिंस्रः वृषलव्रतिः सदापाचकः श्लीपदी कूटसाक्षी गणयाजकः सूत्रधारादिधर्म कृत्ये भग्नोत्साहः हीनातिरिक्तांगः साहसिकः कपटतुला व्यवहारी आत्मंभरिः पुस्तोपयातो कृत्याभिचारशीलः दत्तापलापी समयभेदकः पक्षिघाती मीनघाती सर्पघाती कच्छपघाती नानाजंतुवधासक्त स्ववध बंधोपजीवी शूद्रप्रेष्यः मांसविक्रयी गरदः कुंडाशी श्येनक्रीडी समुद्रपायी चारणवृत्त्युपजीवी मद्यपः रसाविक्रयी केकरः धनुष्कर्ता शरकर्ता मित्रध्रुक द्यूतवृत्तिः भृतकाध्यापकः भृतकाध्यायिकः पित्रा विवदमानः दूतः नित्यंपाचकः काण्डपृष्ठः स्वकुलं पृष्ठतः कृत्वा यो वै परकुलं व्रजेत् तेन दुश्चरितेनासौ काण्डपृष्ठ इति स्मृतः उन्मत्तः गण्डमाली वेदनिंदकः उष्ट्रदमकः गोदकः दन्तिदमकः अपस्तुकालेप्यजातश्मश्रुः गलरोग

गः धर्मविक्रयी अश्वविक्रयी गजविक्रयी गोविक्रयी लवणविक्रयी लाक्षाविक्रयी चामरविक्रयी प
र्वदिनेक्षत्र स्त्रीसंगमः पुत्रिकापतिः रजस्वलास्त्रीकः एककूपोदके ग्रामे संवत्सरवासी अंधबधिरः पांडु
रोगी दंडाधिकृतः अशुचिः राजद्विष्टः पुरोहितः अनूढापुत्रः अनूढापुत्रपुत्रः अनूढापतिः अनुपासि
तसंध्या अष्टौ पापरोगिणः उन्मादस्त्वग्दोषो राजयक्ष्मा श्वासमधुमेहो भगंदरो महोदरश्मरीत्यष्टौ पापरो
क्षः अथ श्राद्धे प्रशस्तकुशाः दक्षिणदिगवस्थितदक्षिणवनगो कर्णदीर्घः समूला आहरिताः श्राद्धदिवसे
स्वयं प्राप्तरुत्यादिनाः पंडितमूलरणे उपमूलसकल्नाः श्राद्धकर्तव्यद्वमुष्टिहस्तमिताः योग्यदेशस्थः
कुशाभावे मुंजश्यामाकदूर्वाकाशवल्वजाः तीक्ष्णरोमाणश्च अथ निषिद्धकुशाः चितांजाताः वर्त्मजा
ताः यज्ञविनिर्युक्ताः पितृतर्पणविनियुक्ताः ऽमेध्यालिप्तनीलीक्षेत्रजातकर्पासक्षेत्रजाताः श्राद्धे तिलाः ऽर्थमी
प्रशस्ताः श्वेता निषिद्धाः श्राद्धे निषिद्धजलम् दुर्गंधिजलम् पर्युषितजलम् अशुच्युच्छिष्टस्पृष्टो
द्धृतजलम् अंत्यजजलाशयजलम् अनुत्सृष्टपरखानितजलाशयजलम् अभोज्यानिपानजल
पतितादिकाकारितस्थानजलम् तर्पणदर्भमंत्रतिलहेमरजतान्यतमरहितं जलं निषिद्ध
म् अथ श्राद्धे ऽर्घपात्राणि सौवर्णराजतताम्रमयखड्गपात्रमणिमयपात्राणि त्रैवर्णि
कनिर्मितानि पलाशादियज्ञीयवृक्षपात्राणि पत्रपुटकानि च एतान्येव परिवेषणे भोज
नार्थे च पात्राणि प्रशस्तानि अथ भोजने परिवेषणे च निषिद्धानि पात्राणि सीसक

श्री॰

मयाऽपोमपयाषाणमयभग्नपात्रक्षुद्रपात्राणि दैवे राजतानि भोजने मृण्मयपात्रं अथ श्राद्धे गंधादिपं चकम् तत्र गंधाः श्वेतचंदनअगुरुगुडत्वककुंभकर्पूरपद्मकाष्ठउशीरकुटजजयमांसी गेदिखाणस्तु गंधिद्रव्यमेतत् नतुतुल्लस्यनुकारोऽग्यगंधो वृक्षः सेंदुवारः निषिष्ट गंधाः कस्तूरीसिंदुकादीनि अथ पुष्पाणि विहितानि पद्मनीलोत्पलरक्तोत्पलकुमुद चंपकतिलकतगर यूथिकामाधवीकुन्द कुब्ज कानवमालिकासेवती कल्हारतुलसीपत्राणि निषिद्धेतरश्वेत पुष्पाणि अथ निषिद्धपुष्पाणि अर्क भाण्डीपीताम्लानक्रमिकेशादिदुष्टानि उग्रगंधीनि रक्तवर्णओंड्रपुष्प रक्तकरवीरश्वेतगंधिकुसुमे नरकंटकिवृक्षपुष्प चैत्रवृक्षोद्भवपुष्पाणि अथ श्राद्धे धूपद्रव्याणि सघृतगुग्गुलुस्समधुगुग्गुलुचंद नाऽगुरुउशीरपद्मकाष्ठकर्पूरश्रीषंडाः तदभावेदेवदारुसरलाद्यपि अथ निषिद्धरूपाः केवलघृतकेवल गुग्गुलुतृणगुग्गुलुउग्रगंधिअगंधिअशुचिसंबद्धानि प्राणिजं च कस्तुरिकादि दीपे घृतं तैलं च विहितं तदभावे सार्षपादिस्नेहः प्राणिजस्नेहो दीपे निषिद्धः श्राद्धे वस्त्रं नवमनगलग्नम् अ भ्नं सदशं देयम् संपत्तौ सत्यां वासोयुगम् त्रिपटं वा धौतकौशेयकंबलादिदानमधिकफलं उपवीतमधिकफलार्थं नत्वा वश्यकम् तांबूलादीनि श्रेष्ठमवस्तूनि गंधदानाद्यवसरे दातव्यानि तांबूलोपकरणानि पर्णपूगखदिरचूर्णखदिरसाकर्पूर श्रीदंडकस्तूरीएलाकंक्कोलवंगसहकारादि व्यानि अत्र कर्पूरादीनि पृथगपि देयानि अथ श्राद्धदेशे सन्निधापनीयानि गडुकभृंगपात्रश्वेतरक्तनेपालकंबल

कृष्णाजिनगौरसर्षपगौरकृष्णारण्यत्रिविधतिलत्रिदरणि पतिरजताऽक्षत कृष्णच्छागएतानि श्राद्धंपुनं
नि अथ श्राद्धदेशेऽपसारणीयानि काककुक्कुर कुक्कट विड्राह विडाल वृषलीपति खंज खण्डः रजस्व
ला: त्रुटितकर्णी पतित: कुष्ठी व्रणी नास्तिक: भयानक: अशुचिऽनग्न: धूर्त: नीलकषायवस्त्र: छिन्नकर्ण:
लोहसीस: मलिनांबर: दीर्घरोगी अभिशस्त: ऊनांग: अधिकांग: काण: दासप्रेष्य: मद्यप: योगिनी
पति: भग्नकुल: असती चंडाल: पाषण्ड: पर्युषितान्नं एतेऽपसार्या: एतेषां काकादीनामन्यतम
दृष्टमपहत श्राद्ध हविषांत्याग: हविरन्तरासंभवेतेष्वेव हवि: षुमृद्युक्तानिरद्भि: पौषणम् तिलगौर
सर्षपविकिरणं कृत्वा तैरेव हविर्भि: श्राद्धं कर्तव्यं मातृपितृवयास्यवहास्त्री पाकादिकर्मानुकूल
व्यापार निषिद्ध अथ श्राद्धे विहितानि हविर्द्रव्याणि तत्र दुग्धदधिघृतानि गव्यानि गव्यपाय
सम् तिलतंडलमुद्गसाधितकृषरान्नम् अपूपादि शर्करास्तीरसंयुक्ता: पृथुका मध्वाकलाजा
तिलव्रीहिषवाश्चेति शालिस्वसुत्पन्नधान्यं प्रसारिका: प्रसारिकानि वारविशेष इति हलायुध:
प्रसारिका मध्यदेशे शाठीला इति प्रसिद्धधान्यं चतुर्वर्णासेवश्चेनापीनारक्ता कृष्णा चेति श्राद्ध
पल्लव: मगधदेशे प्रसिद्धेयं षष्टिका अत्र श्रायुधान्यं मुक्तं श्राद्धप्रयुज्यते ग्राम्याभिरोषधीभि
र्मासंग्रीयंत इति सामान्यतोऽभिधानात् विशेषो निषेधात् किंच कृष्णोगपरीशिष्टकील शारदंधान्यंष
ष्टिकादीत्यादिपदेनास्यैव संग्रहे कृष्णमाषा मुद्गरगोधूमश्यामाका कनीवारकलायकंगुवसबीजानि अथ

कमांसंनिषाद्यासमयामुन्थितश्टंगच्छागमांसंसर्वलोहितच्छागमांसंगोधामांसंहरिणविचित्रहरि
णकृष्णहरिणशंवरमृगमेषशशककूर्माःऽऽरण्यवाराहखाकंसानिनि तिरिलाव कर्त्तव्यकौशल्यकौ
क्रकरराषांपक्षीणांमांसानि क्रकरः करान इतिप्रसिद्धः वाध्रीणसमांसं त्रिपिबंत्विन्द्रियक्षीणं श्वेतस्छ
मजापतिघ्नू वाध्रीस्ससंतुनग्राह्यायाज्ञिकाः पितृकर्मणि कृष्णग्रीवोरक्तशिराः श्वेतक्षोविहंगमःसवैवा
ध्रीणसः प्रोक्त इत्येषा नैगमीश्रुतिः छागपक्षिणौवाध्रीणसौतयोर्मांसं मंत्रसंस्कृतमांसंयदाछागादिकंप
शुमालभ्यमांससमुपादीयते तदाप्रथमं मंत्रेण पशुप्रोक्षणं कर्त्तव्यं समंत्रश्च ओंपितृभ्यस्त्वाजुष्टंप्रोक्षयामि
एकोद्दिष्टेतुपित्रेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यादिरूपः अनालंभपक्षेसिंहादिहतमांसादिषु नमंत्र संस्कारपक्षेतिसिंह
व्याघ्रहतहरिणमांसंलब्धंक्रीतच्छागादिमांसं प्रस्तरासभिधानछागादिगसं अथमत्स्याःमहाशल्करोहि
तराजीवपाठीनश्वेतशल्का अन्येपि अथशाकाःकालशाकंचवस्तुकंमूलकं कृष्णनाडिका वेत्रीकुरंक
लापंचपटोलंसार्षपंतथा सूर्यावर्त्तोसुनिष्पन्नंशाकान्याहुर्मनीषिणः कृष्णनाडिका कृष्णनाडीचइ
तिश्चारुपल्लवपंज्यौ सूर्य्यावर्त्ते हुरहुर इतिप्रसिद्धम् सुसिद्धंसुनिष्पन्नमम्लोनिकाषायपत्रसदृशप
त्रंचौषधीनिप्रसिद्धम् जलप्रभवशाकं पटुनाडीशाकंचवाकयांगरान् अथफलानि आम्रपनसकदलीना
लिकेर आमलकीनवीनामलकीपक्वबीजखर्ज्जुरतिन्दुककटिकारिकाद्राक्षाकर्मकनारंगकलयलीदाडि
मदाडिमीविल्वाऽऽम्रानकलकुचवदरीद्वयम् पूगफल पटोलवीजपूरक क्षीरिकात्रपुष ^

परूषकंशृंगाटकमधूकगंभारिफलापिप्पलीमरिचकोविदारजलवूंनयानिफलानिपक्कानिभक्ष्याणिनान्यग्न्नपक्कानिदेयानिमधुकपुष्पंकोषकंलीरभेदाःतद्विकाराश्चगुडशर्करादयःअन्यान्यपिनिर्विहितरसाद्रुमधुरफलानिकर्कटीप्रभृतीनिश्राद्धेदेयान्निफलान्ययत्नपक्कानिदेयानि अथकंदाःसूरणदीर्घमूलकंकाशेरुविंशाद्विप्रकारंसर्वेशालूकभेदाःआर्द्रकंविदारीविदारिकंदइतिप्रसिद्धःतालमूलंशतावरीकंदेषुयथायदम्बुवहरणीयभवतितथाकृत्वादातव्यंतदिति अथव्यंजनसंस्कारकरद्रव्याणिहिंगुजीरकधान्यकहरिद्राशुंडीमरिचाऽऽर्द्रकदाडिमीबीजघृततैलंलवणानिसामुद्रकसांभरिसैंधवानितैलंतिलभवंसार्षपंचअत्रवमांसीदानिव्यंजनान्युपकरणानिचामात्रश्राद्धेआमान्येवदातव्यानिसिद्धान्नश्राद्धेसिद्धान्येवदातव्यानीतिश्राद्धपल्लवःसक्तुलाजाचिपिटकदुग्धविकारदधिदुग्धघृतगुडलड्डुकादिपक्कान्नानिचाग्निसाधितान्यप्यामश्राद्धेदेयानीतिश्राद्धपल्लवश्राद्धप्रदीपौ अत्रचकालशाकंमहाशल्काःखड्गलोहामिषंमधुआनंत्यायैकल्प्यंतेमुन्यन्नानिचसर्वशः कालशाकंप्रसिद्धंमहाशल्कारोहितत्रभनयोमत्स्याःखड्गोगंडकःलोहःसर्वलोहितश्छागःतयोर्मांसंमधुक्षौद्रंमुन्यन्नानिनीवाराःएतेश्राद्धस्यंतपित्रतृप्तिजनकंशर्कराक्षीरसंयुक्ताःपृथुकानित्यमक्षयाःएतैःश्राद्धमक्षयपितृतृप्तिजनकंलाजांचमधुसंयुक्तान्सक्तून्शर्करयासहश्राद्धेदद्यात् अत्रविहितव्याणिश्राद्धदानेतत्फलेच्छायांसमुच्चयोनतुविकल्पःभक्ष्यंभोज्यंचविविधंमूलानिचफलानिचहृद्यानिचैवमांसानियानानिसुरभीणिचउपनेयंसर्वमेतदिति

मनुवचनात् ततोन्यं बहुसंस्कारं नैकव्यंजनपानवत् चोष्यंपेयं समृद्धं च यथा बहुपपादयेदिति देवलवाक्याच्च समुच्चयविधानात् नैकव्यंजनपानवदित्यपि अनेकव्यंजनविधानं नत्वेकव्यंजनानां निषेधः वाक्यभेदप्रसंगात् तस्मादनेकव्यंजनस्य प्राशस्त्यं एकव्यंजनस्याधिषेधात्। अनेकव्यंजनस्यालाभेऽनिषिद्धत्वादेकमपि व्यंजनमुपादेयमिति विहित द्रव्येषु एकद्रव्यदानेनापि श्राद्धस्वरूपनिर्वाहः अथ श्राद्धेऽविहिताऽनिषिद्धद्रव्यानि पद्म विल्व हिंगु पिप्पली शृंगाटक दधि सक्तु श्वेतसिविके मुंकमधुकमरिचानि अत्राहिंगुपिप्पलीमरिचानि द्रव्यांतरसंस्कारार्थं देयानि केवलानि न देयानि परिशिष्टानि विहितालाभे देयानि अथ श्राद्धे निषिद्धद्रव्यानि केवलजलं वारस्थं यस्याधिनमुगाद्यन्तनूपं हि खिन्नं उपभुक्ताग्रभागरूपाग्रावलेहितं सर्वं पर्युषितं परिदग्धं शर्करं कीटपाषाणकेशोपहतं वारदुष्टं भावदुष्टं दुष्टोपहतं श्वासोपहतं वासोवधूतं एतानि विहितद्रव्याण्यपि निषिद्धानि विषहतमांसं क्रमहतंमांसं व्याधिहतमांसं सिंहव्याघ्रनरतिर्यग्घतं मांसं मंत्राप्रोक्षितालब्धपशुमांसं महिषीक्षीरं हरिणीक्षीरं महिषीक्षीरं उष्ट्रीक्षीरं छागीक्षीरं चमरीक्षीरं एकाशफीक्षीराणि प्रशस्तमपि श्राद्धार्थं मेन्नय छस्त्वेनियाच्चिनदुग्ध उद्धृतसारं च दुग्धं निषिद्धं निषिद्धदुग्धविकाराश्च दग्धादयो निषिद्धाः दुर्गंधिजलं स्वल्पजलाशयजलं पर्युषितजलं अशुद्धिस्पृष्टजलं अंत्यजजलाशयजलं अप्रतिष्ठितजलाशयजलं यावितजलं दर्भमंत्रतिलहेमरजतान्यतमरहितजलं

अभोज्यानि निखातजलं पांक्षिनादि कारितजलाशयजलं शूद्राहृतजलं ऊषरलवणं सोन्च र्चेलवणं
अलवणंव्यजनं पाकानन्तरप्रक्षिप्तलवणंव्यजनं हस्तदत्तव्यजनं हस्तमथितद्रव्यं च शूद्रस्य
ष्टद्रव्यं अश्रुदुष्टद्रव्यं क्षिक्कादुष्टद्रव्यं रसहीनद्रव्यं गंधहीनद्रव्यं पालंकीशाकं श्वेतनाडिकाशाकं सौ
हिंजनशाकं नडुलीपशाकं नडुलीयकठरिल्लया इति श्राद्धपल्लवः स्वचविरोधशाकं पिप्पलीशाकं रायी
शाकं शेटीशाक कुसुमसाक तुलसीसाकं शरणशाकं पोपीशाकं नाडिकाशाकं नाडिकाफलपी इति
श्राद्धपल्लवव्याख्या फलुपीमगंधादिदेशे वनयो इर तुल्य नाली रुदा दौलगति कूष्मांडम् अलाबुसि
विसोधिसो वृंताकं मंगिरिणं पिंड मूलकं वशकरीरम् कोद्रवं वनकोद्रवं चणकं कोडा अकुटपुला
काधान्यं अनसीगोरसाषमसूरः लसुनः लोहितवृक्षनिर्यासं पलांडु कठछनि कपित्थ कलंजं धा केवले
भूटीकेवलमरिचं केवलं हिंगुकंभवेटीफरहदः धतूरकं वकेवासकः स्थूलकेसुकं स्थूलजंबूफलं
कूंभी चांडालाग्नि सूतकाग्न्यमेध्याग्नि चिताग्नयः श्राद्धे निषिद्धाः अग्नेन्तराभावे पवित्रानेता
नग्नीन् क्रमेणसप्तमुन्यानेषु परंपरया प्रज्वाल्य सप्तमस्थान प्रज्वालितो ग्निरुपादेयः अत्र च
श्राद्धे चतुर्विधानि वस्तूनि भवंति विहितानि विहितानि षिद्धानि अविहिताऽनिषिद्धानि निषि
द्धानि विहितलाभे तेषामेवोपादानं तदलाभे विहितनिषिद्धानामुपादानं तदालाभेऽविहि
ताऽनिषिद्धानामुपदानं निषिद्धस्य सर्वथा त्यागः इति श्राद्धविवेके प्रथम १ अथाधिकारिनि

मत्रमूलत्वान्मयाशुद्धिविवेके लिखितानि सप्रपंचम् इह विस्तरभयादधिकारिमात्रं सिसिद्धिवल्लिख्यते मृतस्य त्रिविधा क्रियाभवति प्रथमा मध्यमो त्तमा चेति तत्र दाहमारभ्याशौचांतदिने पर्यंता क्रिया पूर्वा १ एकादशाहादिसपिंडनांता मध्यमाक्रिया २ सपिंडनानंतरं सांवत्सरिका पार्वणाभ्युदयिक नित्यश्राद्धादियोत्तराक्रियाः ३ तत्रत्रिविधास्वपिक्रियासत्रयोदशविधानामपि पुत्राणमधिकारः तेचत्रयोदश पुत्राः औरस १ पुत्रिकापुत्र २ क्षेत्रजः ३ कानीन ४ सहोढः ५ गूढोत्पन्न ६ पौनर्भवाः ७ ऽपविद्धः ८ दत्तकः ९ क्रीत १० कृत्रिम ११ स्वयमुपगतः १२ पारशवः १३ तेषमुख्य औरसः तदभावे पुत्रिकापुत्रः ततः पूर्वपूर्वाभावे उत्तरोत्तराधिकारी तेष्वपि पूर्वक्रियायां मध्यमक्रियायां च विभक्तानामविभक्तानां वा मध्ये पाप्मस्य ज्येष्ठस्यैवाधिकारः तदुक्तं स्मृतिसार अह्नेनेवापि कनिष्ठादिभिरौरसैः यत्रकुत्रापिज्येष्ठस्याधिकारः प्रेतकर्मा णीति तस्य स्नानादिना घनिवंधेकानिष्ठापि नियत काल कर्त्तव्य दशाहादिकप्रेतपिंडादि सपिंडनांतक्रियास्वधिकारः सपिंडनोत्तरं सर्वेषां पुत्राणां सविशेषेण पृथ।ऽधिकार उत्तरक्रियासु एषां त्रयोदशविधानां पुत्राणां लक्षणं शुद्धिविवेके प्रपंचितं पुत्राभावे पौत्रः पौत्राभावे प्रपौत्रः तदभावे भार्या तदभावे भ्राता कनीयाम् तदभावे ज्येष्ठः तदभावे पिता तदभावे भ्रातृपुत्रः तदभावे पूर्वक्रियायां मध्यमक्रियायां च सपिंडा अधिकारिणः तदभावे दुहिताऽधिकारिणी तदभावे सकुल्याः तदभावे मातृसपिंडाः तदभावे मातृसकुल्याः कुलद्वयाभावे मातरः तदभावेय

थाकथंचित्परिगृहीताःस्त्रियःतदभावेराजादेशेनधनग्राहकोधिकारीपितृहीनौपौत्रप्रपौत्रौसपुत्रयो
रपिपितामहप्रपितामहयोःपार्वणश्राद्धेधिकारिणौमृतस्यकन्यायाविवाहेकन्याप्रदानेप्यधिकारीअसमाप्त
षड्वर्षस्यमृतस्यपूर्वक्रियामात्रंतत्रभ्रात्रपित्रादयोकारिणःअसमाप्तद्विवर्षस्यपूर्वक्रियापिनास्तिकिंतुभूमिनि
नमंत्रंस्त्रियाअपिद्विवर्षाभ्यांतरेभूमिनिखननमात्रंततऊर्द्धंविवाहात्पूर्वंपूर्वक्रियामात्रंतत्रपिताधिकारीत
दभावेभ्रात्रादिःऊढायास्तुत्रिविधाक्रियातत्रपुत्रोधिकारीतदभावेपतिःतदभावेसपत्नीपुत्रतदभावेपौत्रःतद
भावेसपिंडाःतदाभावेसकुल्याःतदभावेपितृसपिंडाःसप्तपुरुषावधयःसपिंडाःदशपुरुषावधयःसकुल्याः
शूद्रस्यापरिणीतस्यद्विवर्षादूर्द्धंपूर्वक्रियामात्रंतत्रभ्रात्रादिरधिकारीपरिणीतस्यत्रिविधापिक्रियातत्रपु
त्रादिरधिकारीपूर्ववत्केचित्तुअसमाप्तषड्वर्षस्यत्रैवर्णिकस्यस्त्रीशूद्रयोश्चापरिणीतयोस्त्रिविधायिक्रि
याऽनुग्रहादिनानन्यावश्यकीत्याहुरितिश्राद्धकल्पस्मृतिसारेगुरुकुलस्थितशिष्यस्यभ्रात्रपित्रभावेगु
रुरधिकारीगुरोरपिपुत्रपत्नीभ्रातृपितृहीनस्यशिष्यःयजमानस्यान्याभावेऋत्विगितिसंन्यासिनःसंन्यासिपुत्राःअ
धिकारिणःसंन्यासिपुत्रैःपितुःसांवत्सरिकैकोद्दिष्टपार्वणाभ्युदयिकतीर्थश्राद्धादानिकर्तव्यानिसामान्यविहित
त्वादेकोद्दिष्टादीनांसंन्यासीपुत्रंप्रतिकर्तव्यतानिषेधकप्रमाणाभावात्यत्तुएकोद्दिष्टंनकुर्वीतयतीनांचैवसर्वदाअहन्य
कादशेवर्षेपार्वणंतुविधीयतेइतिवाक्यंतत्तुसांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धनिषेधकंएतद्वाक्यस्यपारिजातनिबंधादि
षुसपिंडीकरणपर्यंतैकोद्दिष्टप्रकरणेलेखनेनप्रेतोद्देश्यकषोडशश्राद्धनिषिद्धनिषेधकत्वव्यवस्थितेःत्रिदंडग्रहणादेव
प्रेतत्वंनैवजायतेइत्युपसंहारेणएकोद्दिष्टयतेर्नास्तित्रिदंडग्रहणादिहसपिंडीकरणाभावात्पार्वणश्राद्धमिष्यतेइति

शातातपवाक्येत्रिदंडग्रहणेहेतुकसपिंडीकरणाभावस्यैकोद्दिष्टनिषेधहेतुत्वेनाभिधानाच्च किंचैको
दिष्टंजलपिंडमयं॥

त्वंतेनसक्रियांनकुर्याद्वार्षिकादन्यद्दसौभूतायभिक्षावेदनिदत्तात्रेयवाक्येवार्षिकैकोद्दिष्टनिषेधान
वगमात्कतिपयानांसांवत्सरिकैकोद्दिष्टाचरणञ्चकतिपयानामनाचरणस्यप्रकरणानवरुद्धैकोद्दि
ष्टनिषेधानवगममात्रेणान्यथोपपत्तेर्नसामान्यैकोद्दिष्टनिषेधो वगम्यत इतियच्चैकोद्दिष्टसमान्यो
क्तैकोद्दिष्टविधिनैवकर्त्तव्यम् विंध्यन्तरानुपदेशात् सर्वैश्च संन्यासिपुत्रैः कर्त्तव्यं तत्रापिविशेषाश्रव
णादिति अतएवपार्वणाभ्युदयिकतीर्थश्राद्धादिकंपतिपुत्रैः कर्त्तव्यमेवेति श्राद्धपल्लवे लिखितंय
तेः सपिंडीकरणंनास्ति यासर्वेषांनिषिद्धमिति श्रीदत्तोपाध्यायलेखनं स्मृतिसारलेखनंचएकोद्दिष्टकर्त्तव्य
तानिषेधकवाक्यस्यचे।तोद्देश्यकैकोद्दिष्टकर्त्त व्यतानिषेधपरत्वंसर्वत्रस्मृतिसारादावप्यवगम्यतेसं
दर्भादितियत्तुब्राह्मणादिहतेनतिपतितेसंगवर्जितैर्व्युत्क्रमाच्चमृतेदेयंयेभ्यएवददात्यसावितिवाक्य
तदपिनत्रिदण्डिसंन्यासिपार्वणश्राद्धनिषेधकंएतद्वाक्यस्यैकदण्डिसंन्यासिपार्वणश्राद्धनिषेध
कत्वात् उशनोवाक्येतुत्रिदण्डिनांपार्वणविधानादितिगौडीयश्राद्धविवेकः शातातपवाक्येनापि
पार्वणविधानात् वस्तुतो ब्राह्मणादिहतत्वादानि पितामहप्रक्रमाश्राद्धविधायकानि तेनपति
ते संगवर्जिते च जीवत्येव पितरि पार्वणविधायकं संगवर्जितः संन्यासी अथानधिकारिणः महा
पातकिनः पाषंडव्रतयः स्तेनाव्रात्याः आलस्याद श्रद्धया वा स्वकर्मत्यागिनः निंदितकर्मकर्त्तारग
र्भभर्तृद्रुहस्त्रियः मद्यपायास्त्रैवर्णिकास्त्रियः ब्रह्मचारिणः मातापित्रोराचार्यगुरूपाध्यायानामन्त्याभाववह

१ स॰

नदहनादौ ब्रह्मचारिणो दोषो न भवति अथोदकदानाद्यनर्हाः अयथाविधि संकरजाताः वेदाविहि
तप्रव्रज्याकर्त्तारः शास्त्राविहितवेहत्यागकारिणः पाषण्डाभिन्नाः स्त्रियो गर्भभर्तृद्रुहः मद्यपाश्चैव
र्णिकास्त्रियः वृथाः संकरजातादीनामुदकदानादि न कर्त्तव्यं प्रेतश्राद्धादावपि शर्मादिपदं प्र
योजयंति केचित् केचिन्न योजयंति ते तु सपिंडीकरणं यावत् प्रेतः प्रेत इति स्मृतः सपिंडीक
रणं ऊर्द्धं शर्मवर्मादिभागिति वाक्यं प्रमाणयंति तत्रास्माकमुत्तरः पक्षः अथ प्रथमक्रिया अ
न्तर्गंगादितीर्थेषु अपक्रमिष्यज्जीवितस्य त्रैवर्णिकस्य नवयज्ञोपवीतवस्त्रमाल्यादिभिः शूद्रस्य
स्त्रियाश्च यज्ञोपवीतेतरैर्विभूषणं कुशास्तरणवस्थानं शुचित्वापादकं गंगाजलप्रोक्षणं गंगामृत्ति
कानुलेपनं शालग्रामशिलासंनिधापनं तुलसीसंनिधापनं शिरसि तुलसीपत्रदानं च कर्त्तव्यं
तत्र फलार्थिनया यथाशक्ति गोभूहिरण्यादिदानं तद्द्वारा कारयितव्यं आशु तरयापनिवार
णार्थं दीपदानं कारयितव्यं जलातुषारयोरन्यतरेण शरीरार्द्धोदकरणं तदसंभवे जलतुषारयोः क
थापि कार्या ओं मित्येकाक्षरं ब्रह्मव्याहरणविष्णुस्मरणयोरन्यतरस्मिन् परमगतिप्राप्तिः फलमतस्त
दर्थिना तत्कर्णे पुरुषसूक्तादिश्रवणं अपगतप्राणस्य मुखनिक्षिप्तकांस्यमणिप्रवालहिरण्यशकल
नासिकाद्वयकर्णद्वयचक्षुर्द्वयनिक्षिप्तसुवर्णशकलमात्रस्य घृततैलसमायुक्तस्य देहशोधनं विधाय स्नापि
नस्य वहिर्ग्रामान्त्यां भूमौ दक्षिणशिरसा स्थापितस्य घृततैलाभ्युक्षितस्य चंदनोक्षितसर्वांगस्य वस्त्रापिहितमुखस्य

भूषितस्य शुद्धवस्त्रोपवीतिनो गुरुननुज्ञाप्य पुत्रादिभिर्हरणं कुर्यात् मृतं द्विजं सजातीयेषु तिष्ठत्सु न शूद्रा नयेयुः न स्मृतं शूद्रं द्विजाः ब्राह्मणकर्तृकानाथब्राह्मणकर्मनिर्हरणकर्तुः स्वर्लोकभागित्वं फलं द्विजसार्टकानां च ब्राह्मणकर्मकनिर्हरणे निर्हरणक्रियासंबंधिकर्तृपदसमसंख्ययज्ञफलम् धनंजपवाधवाश्वयगमयमपर्यन्तं मृतस्य शनैर्धारणं द्विजसंस्कारोपयुक्ताग्नितृणकाष्ठहविषां शूद्रकर्तृकानयननिषिद्धं द्विजशवं शूद्रो न स्पृशेत् ततः स्नातः पुत्रादिर्दक्षिणशिरसं शवं कृत्वा गयादीनि च तीर्थानि ये च पुण्याः शिलोच्चयाः कुरुक्षेत्रं च गंगा च यमुना च सरिद्वरा कौशिकी चंद्रभागा च सर्वपापप्रणाशिनी भद्रावकाशं सरयूर्गंडकी तमसा तथा वैणवं च वाराहं च तीर्थं पिंडारकं तथा पृथिव्यां यानि तीर्थानि चतुरः सागरांस्तथा एतानि मनसा ध्यायम् जले सर्वतीर्थान्यावायते न जलेन शवं संस्नाप्य शुचिदेशे यथामिलितदारु सवर्णपरिचितदारु च परचितचितायामास्तीर्य कुशायामुत्तरशिरसोऽधोमुखस्य सर्वस्त्रस्य स्त्रियाश्चोत्तानदेहाया उत्तरशिरसः स्थापनं कुर्यात् ततो गयादीनि च तीर्थानि ये च पुण्याः शिलोच्चया इत्यादि पूर्वोक्तं पठित्वा एतानि तीर्थानि देवाश्चाग्निमुखाः सर्वे क्षत शयनसे नंगमा अपं दहंत्विति मनसा ध्यात्वाऽपसव्येन दक्षिणमुखो हुताशनं गृहीत्वा कृत्वा सुदुष्करं कर्म जानता वाप्यजानता मृत्युकालवशं प्राप्तं नरं पंचत्वमागतं धर्माधर्मसमायुक्तं लोभमोहसमावृतं दहेयं सर्वगात्राणि दिव्यांल्लोकान्स गच्छतु इति मंत्रमुदीर्य्य प्रदक्षिणं विधाय ज्वलदुल्का

कास्य शिरोदेशोदानं मंत्रस्यायमदृष्टार्थत्वात् स्त्रीदाहेप्यविकृत एव पठनीयः पुंस्त्वस्याविवक्षणात्क्षत्रियकर्तृके वैश्यकर्तृके चानाथब्राह्मणदाहे वैश्यकर्तृकनष्टसर्वस्वानाथराजदाहे पितृमेध्यफलम् ततस्तृणकाष्ठादिघृतं परिक्षिण दग्ध्वा किंचिच्छेषयेत् ततः प्रादेशमात्रसप्तकाष्ठिकाभिः सह प्रदक्षिणसप्तकं विधाय कुठारेणोल्मुको परिग्रहारसप्तकं कृत्वा क्रव्यादायनमस्कार्यमित्युक्त्वा एकैकां काष्ठिकामग्नौ क्षिपेत् अनतीतद्विवर्षप्रेतं गंधमाल्यादिभिरलंकृत्य अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं पशून् वैवस्वतो न तृप्यति सुराय इव दुर्मतिरिति यमगाथां गायंतो बांधवा ग्रामाद्बहिः शुचिदेशे निखनेयुः तत्र नोदकदाना दिव्यथोदकदानादिः तत्र प्रेतदाहानंतरं सर्वे शवस्पृश्याः श्वानुगमनकर्तारश्च चितां वामावर्तेन परीत्या व्यावर्त्य प्रेतमनवलोकमानाः अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं पशून् वैवस्वतो न तृप्यति सुरयाद्व दुर्मतिरिति यमगाथा गायंतो नदीं स्रवज्जलाशयं तरं वा बालानग्रे कृत्वा गच्छेयुः ततः श्यालकमन्यं वाप्यां चेत्तु उदकं करिष्याम इति संब्रूयात् कुरुध्वं मा चैवं पुनरित्य शतवर्षं प्रेते कुरुध्वमेवेनरिस्मिन्निति ततः कृतापसव्या दक्षिणमुखाः प्रकीर्णकेशाः प्रक्षालितैकवस्त्रधराः ॐ अपनः शोशुचदघमिति वामहस्तानामिकयाऽपो दक्षिणेनोन्नीत्वा सकृन्निमज्जेयुः ततो वामहस्तानामिकया कनिष्ठं पापमित्यपो नलिखेयुः अंगं च न विधर्वेयुः ततो द्विवाससः आचम्य अंजलेवापाषाणमेष्टकां वा शुचिनीदेशे दक्षिणाग्रकुशानां उपरिवाम।हस्तान्वारब्धदक्षिणहस्तांगुष्ठतर्जनीमध्यात्मक

पितृतीर्थेनद्विगुणमुग्नकुशत्रयेण प्रेतगोत्रनामनी उच्चार्यामृतंमनसाध्यायंतःकुशहस्ताःप्रेतायस
तिलजलांजलिंदद्युःॐअद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत एषतिलतोयांजलिस्तेमयादीयते तवोपतिष्ठता मि
तिवाक्येनःततःकंकतिरूपेण वाममुष्टिना वलिखिलंघायमिति सव्यांगमवलिखेयुःस्त्रियाउदकदाने
स्त्रीलिंगेननिर्देशःकर्तव्य इति विशेषःइयंचजलदानक्रियादशमपुरुषपर्यंतं कर्त्तव्यसमानस्यासम्ब
सेपावद्धासंसंबंधमनुस्मरेयुस्तावत्पर्येयुःश्वसुरमातामहमातुलाचर्यशिष्यसहाध्यायिमित्रदौहित्र
भगिनीभागिनेयराजर्त्विजांतद्धितैषिभिःकाय्यमुदकदानंकर्तव्यंपतितायविरुद्धसर्वगामिनीष्वथासंस्कारजा
तप्रव्रजितात्मत्यागिपाषंडिगर्भभर्तृहर्तृसुरापिबहिजस्त्रीणामुदकक्रियांनकुर्यात् पतितस्यतृप्तिमिच्छन्
सर्वगामिनीःदत्तेवेनतांदासीमाहूयमुद्धघटहस्तां ब्रूयात् हेदासिगच्छ मूल्येनतिलानानय सत्वरम्तोयपू
र्णघटंत्वंचसतिलंदक्षिणामुखीउपविष्टातुवामेनचरणेनततःक्षिपेःकीर्तयेःपातकीसंज्ञांत्वंपिबेति
वेदस्मृहःइत्युक्ताचैवदासीसा मृताइति पातकीसंज्ञांकीर्तयित्वा अमुकप्रेतत्वंपिबेति पुनःपुनर
भिधायवामपादेनतोयपूर्णंसतिलंघटमपवर्जयेत् ततउदकदानानंतरमुदकोत्तीर्णान् कृत
वस्त्रांतरपरिधानानाचांतान् पुत्रादीन् शुचिशाद्वलदेशे उपविष्टान् नायमन्यंतसंवासकस्यचि
त्केनचित्सह अपिस्वेनशरीरेण किमुतान्यैःपृथग्जनैरित्यादिमहाभारतादिवाक्यानिश्रावयित्वा
ऽपनीतशोकान्बंधुजनाःकुर्युःततःपुत्रादिर्ल्लगुडमादायमृन्मयेननूतनभांडेनजलमानीयग्रामाद्बहिर्

वनायतने गृहद्वारि वास्तुचितौ रेवापिण्डदाना देशान्यां दिशि अग्निं प्रज्वाल्य तंडुलप्रसृतिद्वयं प्रस्थाल्यां सुश्रृतं स्वयमुपचेत् ततो दक्षिणस्यां वने भूभागे गोमयोपलिप्ते गौरस्यतिकया पिंडार्थं दक्षिणाग्रवणं स्थानं निर्मायाचांतः कृतापसव्यो दक्षिणामुखः पातितवामजानुः पिंडस्थानोपरि दक्षिणाग्रं कुशत्रयमास्तीर्य पुटकादौ जलतिलगंधपुष्पाणि प्रक्षिप्य तत्पात्रं वामहस्ते कृत्वा मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत शिरःपूरक प्रथम पिंडस्थानेऽत्रावनेनिक्ष्व ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति कुशत्रयोपरि अवनेजनं दद्यात् ततस्तिलघृतमधुयुक्तं दुग्धसिक्तं तत्तमेव पिंडमादाय मोटकतिलजलानि चादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत एष शिरःपूरकः प्रथमः पिंडस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति कुशोपरि अवनेजनस्थाने पिंडं दद्यात् विहितकालेप्य कृतचूडाकरणस्य विहितकालेप्य कृतोपनयनस्य भूमावेव पिंडं दद्यात् प्रत्यवनेजनदानं ॐ अद्यामुकगोत्र पितरमुक प्रेत शिरःपूरक प्रथम पिंडेऽत्र प्रत्यवनेनिक्ष्व ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति पिंडोपरि पूर्ववद्दद्यात् ततः प्रेतमुद्दिश्य तूष्णीमेव गंधपुष्पधूपदीपोर्णतंतुमयमञ्जुवस्त्रं तांबूलानि पिंडे दद्यात् ततो मित्येकतिलतोयांजलिं पिंडोपरि दद्यात् एवं पिंडसमीपे एव ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत इदं तिलतोयं पूर्णपात्रेण ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामित्येकं तिलतोयपात्रं दद्यात् पश्चाज्जले सर्वं क्षिपेत् ततः उपलिप्तायां भूमौ माल्यं पानीयं चानेधाय ॐ अद्यामुकगोत्रगोत्र पितरमुक प्रेत इदं माल्यान्नं ते मया दीयते तवोपतिष्ठतां ॐ अद्यामुकगोत्र

पितरमुकप्रेत इदं पानीयं ते तवोपतिष्ठतां ॐ अद्यामुकगोत्र पितरमुकप्रेत एष दीयते न मम मया दीयते न तवोपति
ष्ठतामिति दद्यात् सायंकाले गृहद्वारि प्रेतमुद्दिश्य रात्रौ त्रिरात्रं वा दीपं दद्यात् रात्रौ गोमयापलिप्तायां भूमौ त्रि
काष्ठिकां समारोप्य तन्मृन्मयपात्रद्वये जलं क्षीरं च निधाय समीपे माल्यदीपं च धृत्वा ॐ अस्यां रात्रौ अमुकगो
त्र पितरमुकप्रेत ऽत्र स्नाहि इदं पिबेति अनेन पश्येति निवेदयेत् आकाशाधिकरणक दशरात्रावच्छिन्न
प्रेतोद्देश्यककृतजलदाने सर्वपापशान्त्यध्वश्रमविनाशफलं रात्रौ मृतके सूर्योदये दिवा मृतके नक्षत्रोदये
वहिर्भेयादौ ब्राह्मणानुमत्या ऽर्वागपि वालपुरःसरा वृद्धपश्चिमाः क्रमेण गृहद्वारमागत्य तत्रैव निंबपत्रा
णि दंतैश्छित्वा चम्य दक्षिणेन पाणिना ॐ शमीपत्रं शमपतु इति शमीं ॐ अश्मेव स्थिरो भूयासमित्यश्मा
नं ॐ अग्निर्नः शर्म पात्वित्यग्निं स्पृशेत् वृषभच्छागयोर्मध्ये स्थित्वा ज्योगिति मंत्रेण दक्षिणेन पाणि
ना द्वावपि स्पृशेत् ततोऽश्मनि पदन्यासं कृत्वा चम्योदवगोमयगौरसर्षपाग्निदूर्वाप्रवालवृषभान्संस्पृश्य
गृहं प्रविशेयुः एतच्च कुलीनैर्जातानामपि शवस्पर्शे कर्तव्यम् ज्ञातयो नैव तस्यां रात्रौ ऽन्नं पचेयुः या
वदाचौशमृन्मये पात्रे पत्रपुटे पाणौ वा क्रीतं लब्धं वा नामिषं दिवा भुंजीरन्नेककाले त्रिरात्रमक्षा
रलवणाशिनः द्वादशरात्रं महागुरुषु माता पिताऽऽचार्य्यश्चेति महागुरवः सर्वे ब्रह्मचारिणोऽक्षिन
मलिनवाससः सार्वभोगवर्जिताः शस्त्रपाणयोऽध उपवेशिनः पृथक् क्षितौ शयीरन् उपवेशने शयने
च तृणप्रस्तरणमुपासीरन् प्रेतक्रियावर्जमनावश्यकं न किंचित्कर्म कुर्युः पंचमसप्तमनव ॥

दिवसेषुसर्वेषामेवसपिंडानांबहिःस्नानंतिलोदकदानंचवस्त्रप्रक्षालनंसहभोजनंचतुष्पथस्यशालगृहेषद्दीपदानंअंगसंवाहनंचतैलाभ्यंगजागरादिकंप्रेताप्यायनकरम्प्रथमंपिंडवत्द्वितीयादिषुदिवसेषुद्वितीयादिपिंडदानम् तत्रविशेषः द्वितीयदिनेपिंडदानवाक्येकर्णाक्षिनासिकपूरको द्वितीयःपिंडः द्वौतिलतोयांजली द्वितिलतोयपात्रे तृतीयदिनेगलांसभुजवक्षःपूरकस्तृतीयःपिंडःत्रयस्तिलतोयांजलयः त्रीणितिलतोयपात्राणि चतुर्थदिनेनाभिलिंगगुदपूरकश्चतुर्थःपिंडश्चत्वारस्तिलतोयांजलयः चत्वारितिलतोयपात्राणिपंचमदिनेजानुजंघापादपूरकः पंचमपिंडः पंचतिलतोयाञ्जलयःपंचतिलतोयपात्राणिषष्ठदिनेसर्वमर्मपूरकःषष्ठःपिंडःषट्तिलतोयजलयः षट्तिलतोयपात्राणिसप्तमदिनेसर्वनाडीपूरकःसप्तमःपिंडःसप्ततिलतोयांजलयःसप्ततिलतोपात्राणि अष्टमदिनेदंतमौलौदिपूरकोऽष्टमःपिंडः अष्टौतिलतोयांजलयः अष्टौतिलतोयपात्राणिनवमदिनेवीर्यपूरकोनवमःपिंडःनवतिलतोयांजलयः नवतिलतोयपात्राणि दशमदिने पूर्णत्वतृप्तताक्षुद्विपर्ययपूरको दशमःपिंडो दशतिलतोयांजलय दशतिलतोयपात्राणि अन्यत्सर्वं समानं तथा हि शिरस्त्वाद्येनपिंडेनप्रेतस्यक्रियतेसदा द्वितीयेन तु कर्णाक्षिकाश्चसमासतः गलांसभुजवक्षांसितृतीयेनयथाक्रम चतुर्थेनतुपिंडेननाभिलिंगगुदानिच जानुजंघेतथापादौ पंचमेनतुसर्वदा सर्वमर्माणिषष्ठेनसप्तमेनतुनाड्यःदंतलोमाद्यष्टमेनवीर्यंतुनवमेनतु दशमेनतु पूर्णत्वं तृप्तिताक्षु

द्विपर्ययः क्षत्रियवैश्यशूद्राणां संपूर्णशौचे नवस्व दिनेषु नवपिंडान्दत्वा शौचांतदिने दशमपिंडदानं अमहाशौचे ब्राह्मणादिभिः सर्वे प्रथमदिवसे त्रयः पिंडा दातव्याः द्वितीयदिने चत्वारः तृतीयदिने त्रयः अथवा प्रथमदिवसे एकः पिंडः द्वितीयदिवसे चत्वारः तृतीयदिवसे पंच: एवं दशपिंडा दातव्याः सद्यःशौचे त्वेकाह्नैव दशपिंडा दातव्याः असंपूर्णशौचांते एकैकं पिंडमेकैकस्मिन्दिने दत्वा मदिने ऽवशिष्टाः पिंडा देयः पाकाशक्तौ फलमूलशाकगुडदुग्धशालिसक्तूनामन्यतमेन पिंडो देयः येन द्रव्येण प्रथमपिंडो दत्तः सजातीयेनैव पिंडांतरमपि दद्यात् पुत्राद्यधिकारिणि विदेशस्थे ऽन्येन दाहकर्त्रा पिंडदाने कृते पि पुत्रादिरपि पिंडं दद्यात् नैव प्रथमः पिंडो दत्तः स एव पिंडांतरमपि दद्यात् अथास्थिसंचय चतुर्थे ब्राह्मणानां तु पंचमे हनि भूभुजां नवमे वैश्यजातीनां शूद्राणां दशमात्परे कर्तव्यं तु नरैः श्राद्धं दशाकालाविरोधतः श्राद्धमत्रास्थिसंचयनिमित्तकम् एतच्च संपूर्णशौचेषु दिनकथनम् एवमशौचिनां संगस्पर्शोपि चतुर्थे निविप्रस्य षष्ठे वै क्षत्रियस्य तु अष्टमे दशमे चैव स्पर्शः स्याद्वैश्यशूद्रयोः यत्तु प्रथमेन्हि तृतीये वा सप्तमे नवमेपि वा अस्थिसंचयनं कार्यं निजैः स्वगोत्रजैः सहेतिस्मृतिर्वाक्यं न ब्राह्मणादीनां चतुर्थादिदिने ऽस्थिसंचयासंभावा। नायं प्रथमादिवसे ऽस्थिसंचयविधायकं अमहाशौचे तु द्वितीयेन्हि सद्यःशौचे तु द्विज एवास्थिसंचयः कर्तव्यः असंपूर्णशौचांतेषु तृतीयभागोत्तरमस्थिसंचयो पस्पर्शश्च कर्तव्य इति अथ प्रयोगः चतुर्थादिने स्नात्वा चतुर्थीपिं

दत्वादेवश्राद्धदेशस्यगोमयोपलेपनपञ्चगव्योपलेपनज्वलदंगारभ्रामणगौरमृत्तिकाच्छादनानिकारयित्वागौरसर्षपैस्तिलैश्चविकरणंस्वपंचश्राद्धकर्त्तापाकमारभेत् ततः सिद्धेन्नेरक्षादीपंसंस्थाप्यश्राद्धदेयानिवस्तून्यासाद्यआचम्यपूर्वाभिमुखउपविश्य ॐ अपवित्रः पवित्रो वा इत्यादिपठित्वापुंडरीकाक्षएनान्विनिश्राद्धोपवस्तूनीकुशत्रयजलेनसेचनम् ॐ अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यास्थिसंचयनिमित्तकमेकोद्दिष्टश्राद्धमहंकरिष्ये इतिसंकल्पंकुर्यात् ततस्त्रिगायत्रींजपित्वा ॐ देवताभ्य इतित्रिर्जपेत् ततोपसव्यं कृत्वा मोदकतिलजलान्यादाय दक्षिणाभिमुखः सव्यंजानुपातयित्वा ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतअस्थिसंचयनिमित्तैकोद्दिष्टश्राद्धे इदमासनंतेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामित्यासने मोदकरूपमुत्सृजेत् ततो ॐ अपहताऽसुरारक्षाꣳसिवेदिषद इति श्राद्धदेशेवामवर्जेनतिलान्विक्षिपेत् ततॐ आपस्तुन इतिमंत्रंजपेत् ततः पुटके कुशपत्रद्वयंप्रादेशमात्रं दक्षिणाग्रंधृत्वा ॐ शन्नोदेवीरभिष्टय इतितत्रजलंदद्यात् ॐ तिलोसीतितिलांदद्यात् तूष्णींगंधपुष्पंचतत्रक्षिपेत् ततस्तदर्घपात्रंवामहस्ते कृत्वाकुशत्रयद्वयंपरिवेषणपात्रेउत्तराग्रंधृत्वातदुपरिकिंचिदुदकांतरंदत्वा ॐ यादिव्याऽआप इत्यादिपठित्वामोटिकादिन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतास्थिसञ्चयनिमित्तैकोद्दिष्टश्राद्धएष हस्तार्घस्तेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामितिपवित्रोपर्यर्घजलंदुइदुत्सृजेत् ततः पवित्रपुष्पसहितमर्घपात्रमासनवामपार्श्वेपितृस्थानमसीतिन्यधोमुखंकृत्वास्थापयेत्

ततोमोटकादीन्यादायः ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेताऽस्थिसंचयानिमित्तकैकोदिष्टश्राद्धएतानिगंध
पुष्पधूपदीपनैतांबूलयज्ञोपवीतवासांसितेमया दीयंतेतवोपतिष्ठता मितिगंधादिनि दद्यात् ततोजलेना
सनभोजनपात्रयोश्चतुर्द्दिशंमंडलंकृत्वा आह्नीयान्नाग्रभागंसघृतव्यंजनतिलजलं ओं इदमन्नमेतत्
स्वामी पितृभ्योनम इति उत्सृजेत् ततो हस्ताभ्यांताम्रपात्रमन्नपूर्णमादायमनाक्स्थित्वा पितरन्ध्या
यन् पुरुषन्त्यग्निक्षममन्नं परिविष्यात् व्यंजनघृतजलान्युपनीय अन्नोपरीमधुदत्वा ओं मधुदत्वा ओं
मधुव्वाइत्यादित्रयं ओं मधुमधुमध्विति चजपेत् ततो व्यस्ताभ्यां हस्ताभ्यामधोमुखाभ्यांपात्रमालभ्या
ओं पृथिवीतेपत्रामितिपठेत् ओं विष्णुरितिजपेत् कृष्ण कव्यमिदं रक्षमदीयमितिपठित्वा ओं इदमन्नम्
ओं इदमापः ओं इदं हविरिति अन्नजलघृतान्नेषु दक्षिणहस्तांगुष्ठंनिवेश्य ओं अपहताइतितिलान्नवो
परिक्षिप्त्वा वामहस्तेनपात्रमत्यजन् दक्षिणहस्तेनमोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रापितरमुक
मुकप्रेतास्थिसंचयननिमित्तकैकोदिष्टश्राद्ध इदमन्नंसोपकरणंतेमया दीयतेतवोपतिष्ठतामित्युत्सृजे
त् ततोगायत्रीमधुवाता इत्यादित्र्यचं ओं मधुमधुमध्विति ओं अन्नहीनंक्रियाहीनंमितिजपेत् ततः
कृत्वोपविश्यगायत्रीमधुव्वाताइत्यादिकंजपेत् ततः ओं कृणुष्वपाज इत्यादिरक्षोघ्नीः ओं उदी
रतामित्यादि पितृमंत्रान् पुरुषसूक्तमप्रतिरथमन्यानि च पवित्राणि यथाशक्तिजपेत्
ओं नमस्तुभ्यमिति श्लोकंचजपेत् ततउच्छिष्टसन्निधावास्तृतकुशत्रयांभू ॥ ॥ ॥

मिंजलेनप्रोक्षतिलघृतसहितमन्नजलेनाप्लाव्य ओं अनग्निदग्धायेजीवायेप्रदग्धा कुले मम इत्यादिमंत्रेण
कुशोपरि अन्नं विकिरेत् ततः सव्यं कृत्वा चम्य हरिं स्मृत्वा अपसव्यं कृत्वाऽन्नपात्रे समीपे पिंड दानार्थं
मृन्पिंडकायां मध्ये प्रादेशमात्रं परिमाय वान्वारब्ध दक्षिणहस्तेन ओं अपहता इत्यादिनन्नहिलिख्य दर्भ
पिंजुलीमुत्तरस्या दिशि क्षिप्त्वा रेखोपरि ओं येरूपाणीतिमंत्रेण पारंभ्रामयित्वा गारदक्षिणतः क्षिपेत् त
तो रेखोपरि छिन्नमूलान्कुशानास्तीर्य ओं देवताभ्य इति सव्येन त्रिर्जपेत् ततः सव्येन पुटके जलं तिलगं
ध पुष्पाणि क्षिप्त्वा पुटकं वामहस्ते कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुक प्रेताऽस्थिसंच
यनिमित्तिकै कोद्दिष्ट श्राद्ध पिंडस्थानेऽत्रावनेनिक्ष्व ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति कुशोपरि अवने
जलं किंचिद्दद्यात् ततो घृतमधुतिलयुक्तेनान्नेन पिंडं निर्माय घृतमधुभिर्यारितं पिंडं मोटकादीनि चा
दय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुक प्रेतास्थिसंचयनिमित्तिकैकोद्दिष्टश्राद्धे एष पिंडस्ते मया दीयते तवो
पतिष्ठतामिति कुशोपरि वामान्वारब्ध दक्षिणहस्तेन पिंडं दद्यात् तत आस्तृतकुशमूले न्यूक्षी कारत्रो
स्पसव्यं कृत्वा चम्याप सव्यं कृत्वा ओं अत्र पितरमादयस्वेत्यादी मंत्रं पठित्वा उत्तराभिमुखीभूय श्वा
सनिरोधं कुर्यात् पितरं भास्करमूर्तिं ध्यायन् अमीमदन्त पितारो यथेत्यादिनाऊहेन जपेत् ततः
पूर्वावशिष्टजल अवनेजनपात्रं वामहस्ते कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरक
प्रेताऽस्थिसंचयनिमित्तकैकोद्दिष्ट श्राद्धपिंडेऽत्र प्रत्यवनेनिक्ष्व ते मया दीयते तवोपति ।

ष्ठतामिति प्रत्यवनेजनं दद्यात् ततो नीवीविस्रंस्य सव्यं कृत्वा चम्य हरिं स्मृत्वा अपसव्यं कृत्वा वाम
हस्तेन सूत्रमादाय कराभ्यां तं गृहीत्वा एतत्ते पितर्वासः इति सूत्रं पिंडोपरि धृत्वा ओं अद्यामुकगोत्र पि
तरमुकप्रेतास्थिसंचयनिमित्तिकैकोदिष्टश्राद्धे पिंडे एतद्वाससे मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति
मोटकादिना दद्यात् ततः पिंडं गंधपुष्पधूपदीपतांबूलैरभ्यर्च्य पिंडशेषान्नं पिंडसमीपे विकिरे
त् ओं शिवा आपः संतु ओं सौमनस्यमस्तु ओं अक्षतं चारिष्टमस्तु इति अन्नपात्रे जलादीनि दत्वा मोटकादी
न्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्यास्थिसंचयनिमित्तकैकोद्दिष्टश्राद्धे दत्तैतदन्नपानादिक
मुपतिष्ठतामित्युत्सृजेत् ततः सव्यं कृत्वा दक्षिणां दिशमवपश्यन् ओं अघोरः पितास्त्विति पिंडोपरि पूर्वा
ग्रां जलधारां दद्यात् ततः पूर्वाभिमुखः ओं गोत्रं नो वर्द्धतां दातारो नोभिवर्द्धतां वेदः संततिरित्यादिना आ
शिषो याचेत् ततो सव्यं कृत्वा पिंडोपरि सपवित्रान् कुशान् स्तीर्य पुटकादिजलेन ओं ऊर्जं वहंती
रमृतं घृतं पयः इत्यादि पठित्वा कुशोपरि दक्षिणाग्रां जलधारां दद्यात् ततः पिंडमाघ्राय योत्थापये
त् छिन्नमूलकुशानां गात्रं वाग्नौ दहेत् अर्घपात्रमुत्तानीकृत्य मोटकादीनि दक्षिणा द्रव्यं चादा
य ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य कृतैतदस्थिसंचयनिमित्तिकैकोदिष्टश्राद्धप्रतिष्ठार्थं
मिदं रजतं चंद्रदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजे इति दक्षिणां दद्यात्
ततः सव्येन त्रिदेवतास्थ इति जपित्वाऽपसव्यं कृत्वा दीपं निर्वाप्य हस्तपादौ प्रक्षाल्य सव्येन चम्य

ॐअमादादित्यादिपठित्वा विष्णुंस्मरेत् आछोयवस्त्रूनिब्राह्मणायप्रतिपादयेत् ततः पुत्रादिर्ज्ञातिबंधु
मिलितः स्नातः सुधौतवस्त्रोनानाविधफलमूलभक्ष्यपानादिभिः स्वजात्यनुरूपैरष्टौ पात्राणिपूरयित्वा
गंधपुष्पधूपदीपादीकंच गृहीत्वा श्मशानसमीपमागत्य त्वरान्वितैः कैश्चिद्दर्भैः कैश्चित्पुष्पैः कैश्चिदं
जनैः कैश्चिद्धूपैः कैश्चिद्दीपैः कैश्चिन्माल्यैः कैश्चित्पानीयैः कैश्चिदक्षतैः संविनिवेदयेत् कैश्चित्तिरस्
कारयुक्तैः समं तत्र चतुर्थं अन्नादिपूर्णपात्रेषु निवेदितेषु प्रथमं चितायाउत्तरद्वारसमीपेउपविश्य
ॐनमः क्रव्यादमुखेभ्योदेवेभ्य इति सर्वदायेऽस्मिन् श्मशानेदेवाः स्युर्भगवंतः सनातनाः तेऽस्मत्स
काशाद्गृह्णन्तु बलिमाष्टांगमक्षयम् प्रेतस्यास्य शुभान् लोकान् प्रयच्छंतु च शाश्वतान् अस्माकमायुरा
रोग्यं सुखं च ददतां वरं इति पठित्वा ॐशर्वोऽष्टांगबलिः शंकरादिदेवताभ्योनमः इत्येकं बलिं दत्वा एवं
प्रदक्षिणक्रमेण परं बलित्रयं त्रिषु द्वारेषु दत्वा तान्बलीन् क्षीरेणाभ्युक्ष्य शंकरादिदेवताः स्वोपस्ती
पस्थानं गच्छंतिति देवता विसृज्या वसिष्टक्षीरेणवाग्यतो चितास्थानस्थीनि अभ्युक्ष्य प्रथमं शि
रोऽस्थीनि शमीपलाशशाखाभ्यां सुक्ष्म्याज्येनाभ्युक्ष्य गंधवारिणा सिक्त्वा कृतापसव्यो दक्षिणां
गुष्ठकनिष्ठाभ्यांगृहीत्वा ततोऽन्यान्यपि अस्थीनि गृहीत्वा पंचगव्येन सुगंधवारिणा सिक्त्वा प
लाशपुटे निक्षिप्य क्षौमवस्त्रेण संवेष्ट्य मृन्मये नूतनभांडे साच्छादने निदध्यात् तद्भांडमरण्ये वृक्ष
मूलेवायंकशोवलेयत्नरगजैवानिम्नं निधापयेत् चिताभस्मादितोये निक्षिपेत् गोमयांबुभिश्चिता

भूमिशुद्धिंविधायपूर्ववच्चतुर्दिक्षुशर्करादिदेवताभ्यो वलिनयादियुक्तान्नमः क्रव्यादमुखेभ्योदेवेभ्य
इतिमंत्रेणदद्यात् नान्विसृजेत् वल्यन्नमन्येभ्योदद्यात् अंभसिवाक्षिपेत् ततश्चिताभूमेराच्छादनार्थं
वृक्षःपुष्करकःपट्टकोवाकारयितव्यः पुष्करकः इष्टिकानिर्मितंदेवकूटकाकारंगृहम् ततःसचैलोवं
धिभिःसहस्नायात् अथकश्चित्सुतपौत्रासहोदरादिर्गंगातीरमस्थीनिनीत्वास्नात्वातान्यस्थीनिपंचग
व्येनशोध्यहिरण्यमध्वाज्यतिलैःसंयोज्यमृत्पिंडपुटेनिधायःदक्षिणांदिशंपश्यन् ॐनमोस्तुधर्म्मायेति
वदन् जलंप्रविश्यप्रेतगतस्वर्गकामोदक्षिणामुखःसमेप्रीत इत्युक्त्वागंगांभसिनिक्षिपेत् ततःस्नात्वा
उत्थायसूर्यंपश्येत् ततःआचम्यः ॐअद्यकृतैतदस्थिप्रक्षेपप्रतिष्ठार्थमिदं हिरण्यमग्निदैवतंयथाना
मगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांतुभ्यमहमुत्सृजेत् इतिदक्षिणांदद्यात् एवंकृतेप्रेतपरास्थितस्यस्वर्गेगतिःस्या
त्महेन्द्रतुल्यायावदस्थिमनुष्यस्यगंगातोयेयमज्जतितावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयतेगंगातोयेषु
यस्यास्थिप्लवतेशुभकर्मणःनतस्यपुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्कथंचनगौडाःदशाहाभ्यंतरेयस्यगंगातोयेस्थि
मज्जतिगंगायांमरणंयादृक्तादृक्फलमवाप्नुयात् ब्रह्मपुराणेमातुःकुलंपितृकुलंवर्जयित्वानराध
मःअस्थीन्यन्यकुलोत्थानिनीत्वाचान्द्रायणंचरेत् एवंचमातृकुलान्यकुलान्यस्याप्यस्थिनयनेधर्मे
बुद्ध्यादोषाभावःआचारान्निरग्नेरप्यस्थिपर्णनरदाहःदाहशरीरालाभेतदस्थिघ्रोणाभ्युक्षवस्त्रेणाच्छाद्यदह
हेत् अस्थ्नामप्यलाभेषष्ट्यधिकपलाशपत्रशतत्रयेणपुरुषाकृतिंविन्यस्य ॐअसौस्वर्गा ॥ ॥

यलोकायस्वाहेतिदहेत् उदकधारांदद्यात् तद्विन्यासप्रकारस्तु शिरस्यशीत्यर्द्धंदद्यात् ग्रीवायांतु दशैवतु बाह्वोश्चैवशतंदद्यात् दंगुलीषुतथादश उरसि त्रिंशतंदद्यात् विंशतिंजठरेतथा अष्टार्द्धंतुशिश्नेदद्यात् द्वादशार्द्धंवृषणयोऽऊर्वोश्चैवोशतंदद्यात्रिंशत्तंजानुजंघयोः पादांगुलीषुदद्यादेवतन्यत्रेविकल्पनं अनाहिताग्नेर्देहस्यदाहोगृह्याग्निनाद्विजैः तदलाभेपलाशोत्थैः पत्रैःकार्यपुमानपि शतैस्त्रिभिस्तथाषष्ट्याशरधानैविधानतः वेष्टितव्यस्तथापश्चात् कृष्णसारस्यचर्मणः ऊर्णसूत्रेणबध्वाथ प्रलिप्तव्यस्तथायवैः सपिष्टैजलसंमिश्रैः प्रदग्धव्यस्तथाग्निना ऽअसौस्वर्गायलोकायस्वाहेत्युक्त्वा स्वधांयवैः एवंपर्णेनरंदग्ध्वात्रिरात्रमशुचिर्भवेत् तुल्यन्यायतयाऽस्थिरहिपित्रिरात्राशौचं एवंकृतेस्थलेस्थांन्याययथागत्के न्पुमान्कचित् कुर्यादथायुंधीस्त्विष्टिंपुनराधायपावकंसाग्नेरियमिष्टिः निरग्नेस्तुशांतिःस्वस्त्ययनमन्यदिनि अथाशौचांतद्दिने कृत्यंतत्राशौचांतपूर्वदिनेसर्वेषांस्जकाढाराहस्त्रश्रुढिःकारयित्वा अशौचांतदिवसेगृहशुद्धिंकृत्वामृण्मयपाकभांडानित्यक्त्वास्नात्वादशमंपिंडंदत्वास्नात्वावहिरुदकान्तेकेशलोमनखान् यथायोग्यवापयित्वा तिलतैलेनाऽक्कागौरसर्षपकल्पेनशिरस्स्नान्मन्यस्नात्वापिनस्यष्टवासांस्यन्येभ्यःस्वाश्रितेभ्योदत्वाऽऽचम्यवाग्यतोवासायुगमःहतेनवंशुद्धंपुरातनंवायकंभद्रणंपरिधायाऽश्मानिष्टोसुवर्णगोरोचनंदधिपूर्वासितसितसर्षपंब्राह्मणाग्निंस्त्रियोवाहनायुधंवैश्यामनोदश्रमहोम्रद्धौयष्टिंसंस्पृश्यमंगलानिसंकीर्त्यब्राह्मणान्स्वस्तिवाचयित्वागृहंप्रविशेत् अ

त्रदिने ब्राह्मणः पंचगव्यं पानं कुर्वीतेति सतामाचारः इति श्राद्धविवेके प्रथमक्रियापरिच्छेदो द्वितीयः

अथैकादशाहश्राद्धार्थं निमंत्रणादि तत्रादौ अशौचांतदिने निरामिषमेकवारं भुक्त्वा रात्रौ सर्वभुक्तजने गृहे विप्रनिवेशस्थानं गोमयोपलिप्तं दक्षिणप्रवणभूमौ ब्राह्मणमुदङ्मुखमुपवेश्य कृत्वापसव्यो दक्षिणाभिमुखो नामितवामजानुः ॐ गतोसि दिव्यलोकं त्वं कृतान्तविहितान्पथः मनसा वायुभूतेन विप्रे त्वाहं नियोजये पूजयिष्यामि भोगेन इति प्रेतोद्देशेन पठित्वा पुष्पचंदनतांबूलानि ब्राह्मणाय दत्वा ब्राह्मणजानु स्पृष्ट्वा ॐ अस्यारात्रौ अमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य ऽऽद्य श्राद्धकरणाय भवंतं ब्राह्मणमहंमंत्रये इत्यामंत्रयेत् ॐ आमंत्रितोस्मीति प्रतिवचने ब्राह्मणोक्ते ॐ अक्रोधनेन शौचपरेण सततं ब्रह्मचारिणा भवितव्यं भवता च मया च श्राद्धकारिणा सर्वायासविमुक्तेन कामक्रोधविवर्जितेन भवितव्यं भवता च अस्खलने श्राद्धकर्मणि इति ब्राह्मणमुद्दिश्य पठेत् यद्यविघ्नेन रजनीयास्यति तदा सर्वमेतत्करिष्यामीति तेनोक्ते ॐ इदं ते पाद्यमिति पाद्यं दत्वा द्विजं नमस्कृत्य प्रेतमुद्दिश्य तिलतैलेनाजानु विप्रपादौ प्रक्षालयेत् अत्र स्त्रिया अप्युद्देश्यत्वे ॐ गतोसीत्यविकृतमेव पठनीयं आत्मत्वेनोद्देश्यत्वात् अथैकादशाहकृत्य बहिर्नदीतीरादौ प्रातः श्वेतवस्त्रयुगलेन स्नात्वा सूर्योदये ब्राह्मणस्य श्मश्रुकर्मनखच्छेदनं च कारयित्वा ताम्रपात्रेण तैलोद्वर्तनेन स्नानोपकरणं च दद्यात् स्वयं स्नात्वा कृतनित्यक्रियो नदीतीरे गहे वा श्राद्धभूमिं परिकल्प्य पंचगव्येनोपलिप्य ज्वलदंगारैः संशोध्य गौरमृत्तिकया ऽऽक्षा

घतिलैःसर्षपैश्चविकिरेत् गोमयोपलिप्तावृत्तपाकस्थाने तिलान्विकीर्य परितः छागान्बंधयित्वा तु त्रसपिंडद्वारास्वयंवानूतनमृन्मयभांडे :पाकमारभेत् तत्र चांतः पूर्वाभिमुखाः उदङ्मुखायशय्यादद्यात् तत्र ओंसोपकरणशय्यायैनमः ओंब्राह्मणायनमः इति देयब्राह्मणौत्रिः संपूज्यः इमां सोपकरणां शय्यां ददानीति द्विजकरे जलदानं वारिणा शय्याभिषेचनं च ओं ददस्वेति प्रतिवचनम् तत्र कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओं अद्याशौचांतद्वितीयेन्हि अमुक गोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य स्वर्गप्राप्तिकाम इमां सोपकरणां शय्यां विष्णुदैवतां अमुकगोत्रायामुक शर्म्मणे ब्राह्मणायमहं संददे इति दद्यात् ओस्वस्तिति प्रतिवचनम् ततः कुशत्रयतिलंजलानि दक्षिणादिव्यंचादाय ओं अद्य कृतैतत्सोपकरणशय्यादानप्रतिष्ठार्थमिदं हिरण्यमग्निदैवतामुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणायदक्षिणांतुभ्यमहं संप्रददे इति दद्यात् ततः प्रतिगृहीतः ओंस्वस्तीति प्रतिवचनमुक्त्वासोपकरणांशय्यां तुभ्यमहंसंस्पृशेत् तत आचम्य ओं फलवस्त्रसमन्वितकाचनपुरुषं ददानीतियनमः ओंब्राह्मणायनमः इति देयब्राह्मणोत्रिः संपूज्यः ओं इमं फलवस्त्रसमन्वितकांचनपुरुषं ददानीति द्विजकरजलदानं वारिणादेयद्रव्यसेचनंकुशत्रयादीन्यादाय ओं अद्याशौचांतद्वितीयेन्हि अमुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यस्वर्गप्राप्तिकाम इदंफलवस्त्रसमन्वितकांचनपुरुषविष्णुदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे इति दद्यात् ओंस्वस्तीति प्रतिवचनंततोदक्षिणा

द्रव्यमादाय ॐ अद्यकृतैतत्फलवस्त्रसमन्वितकांचनपुरुषदानप्रतिष्ठार्थमिदं हिरण्यमग्निदैवतं अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे ततप्रतिगृहीतः ॐ स्वस्तीत्युक्त्वा कांचनपुरुषंस्पृशेत् ततः आचम्य कुशत्रयतिलजलान्यादाय ॐ अद्याशौचांतद्वितीयेह्नि अमुकगोत्रस्य पितरमुकप्रेतस्य स्वर्गप्राप्तिकामो द्विजदंपती पूजयेत् तत्र क्रमः एषोऽर्घ्यः ॐ द्विजदंपतिभ्यां नमः इदमनुलेपनं ॐ द्विजदंपतिभ्यां नम इत्युभयोस्त्रिः पूजां कुर्यात् ततः पुष्पजलाभ्यामेतानि धूपदीपतांबूलनैवेद्यसिंदूरविभूषणवासांसि द्विजदंपतिभ्यां नम इति दद्यात् तौ नम इतिस्कुर्य्यात् एतच्च द्विजदंपतिपूजनं प्रधानत्वात् वृषोत्सर्गाकरणेपि कर्तव्यं शय्यादानवदिति अथ वृषोत्सर्गप्रयोगः तत्र वृषोत्सर्गसंभृतिं विविक्तां निर्जनां वनगोमध्येवसुदकप्रवणं देशं नयेत् ततः आचांतः पूर्वाभिमुख उपविश्य कुशत्रयतिलजलान्यादाय ॐ अद्याशौचांतद्वितीयेह्नि अमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य मोक्षकामः सोपकरणवत्सतरीचतुष्टयसहितवृषोत्सर्गमहं करिष्ये इति संकल्पं कुर्य्यात् नीलवृषप्राप्तौ नीलपदप्रक्षेपः कर्तव्यः कार्त्तिक्यां वृषोत्सर्गे ॐ अद्यकार्त्तिक्यां तिथौ अमुकगोत्रस्य पितुरमुकशर्मणो मोक्षकामोऽपूपान् दत्वा सोपस्करणवत्सतरीचतुष्टयसहितवृषोत्सर्गमहं करिष्ये इति संकल्पे विशेषः वत्सतर्य्यष्टकपक्षे चतुष्टये पदस्थाने ऽष्टकपदप्रक्षेपः ततः उत्तराभिमुखं ब्राह्मणमुपवेश्य ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य कर्तव्यवृषोत्सर्गांगभूतहोमकर्मणि कृताकृतावेक्षण

रूपब्राह्मणकर्म कर्तुममुकगोत्रममुकशर्माणं ब्राह्मणमेभि पुष्पचंदनतांबूलवस्त्रयुगहेमाल
ह्मत्वेन त्वामहं वृणे इति ब्राह्मणं ब्रूयात् ॐ वृतोस्मीति प्रतिवचनं ॐ यथाविहितं कर्म कुरु इति
सुद्दिश्य वदेत् ॐ कार वाणीति तत्प्रतिवचनं ततो ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य कर्तव्यवृषो
भूत होम कर्म कर्तुममुकशर्माणं ब्राह्मणमेभिः पुष्पचंदनतांबूलहेमालंकरणवासोभिर्होतृत्वेन
इत्याचार्यं वृणुयात् ॐ वृतोस्मीति प्रतिवचनं ॐ यथाविहितं कर्म कुरु इति यजमानस्तसुद्दिश्य वदेत् ॐ
तत्प्रतिवचनं ततो होता आचान्तो गोमयोपलिप्तवेदिकायां प्राङ्मुख उपविश्य पुरतः कुशैर्हस्तमात्रं च
डिलं परिसुह्य कुशानैशान्यां क्षिप्त्वा गोमयोदकेनोपलिप्य मध्ये प्रादेशमात्रमुत्तरोत्तरक्रमेण स्रुवस्
लिख्य उल्लेखनक्रमेण दक्षिणेनांगुष्ठानामिकाभ्यां संगता याम्यासुद्धृत्यैशान्यां तत्स्थाने देशजं
तत्र दक्षिणहस्तस्थकांस्यपात्रस्थमग्निं स्थापयेत् अग्नेर्दक्षिणतः परिस्तरणभूमिमतिक्रम्य सुद्द
पकल्प्यः तत्र प्रागग्रकुशैः स्तरणं विधाय ब्राह्मणमग्नेर्वायव्याः प्रदक्षिणमानीय कल्पितासने व
मुदङ्मुखमुपवेशयेत् ततो ऽग्नेरुत्तरतः स्तरणभूमिमति कुशत्रयमस्तीर्य तत्र साम्मर
त्रस्थं बर्हिषाच्छादितं सर्वकार्यार्थमुदकं क्षीरं च ब्रह्ममुखमवलोक्य निदध्यात् ततउ
र्हिषा मुष्टिचतुर्थभागेनाग्नेः पार्दैशान्यान्तं प्राच्याम् ब्रह्मणाग्निपर्यन्तं दक्षिणस्याम्
द्वायव्यां पश्चिमायाम् अग्नितः प्रणीतापर्यन्तं दक्षिणस्याम् नैर्ऋता द्वायव्यं पश्चि

नितः प्रणीतापर्यन्तमुदस्तां स्तरणं कुर्यात् ततः आसादनमुपयोक्ष्यमाणानामग्नेरुत्तरतः प्रतीत मोभाकर्मस्थमुदकसंस्थं वा न यथा पवित्रच्छेदनार्थं कुशात्रयं पवित्रार्थमनं गर्भिणं साग्र द्वयं प्रोक्षण्यर्थं पात्रं। आज्यार्थं ताम्रस्थाली पायसचर्वर्थं मृत्तिकास्थाली स्रुवसंमार्ज कुशात्रयं उपयमनार्थं वेणीरूपकुशात्रयं प्रादेशमित पलाससमित्त्रयम् स्रुव आज्यं तंडुला दुग्मःस्माःघृतदुत्तरतः पौर्णमासिद्ध्यमेव पिष्टमयं चरुं ब्रह्मासनचरणार्थं पूर्णपात्रं होतृदक्षिणार्थं वस्त्र वर्णे कांस्यामुपकल्पयेत् ततोऽन्यत् आसादि कुशपत्रद्वयमादाय पवित्रच्छेदनकुशैः प्रादेशमनाय छिंद्यात् तांमयास्य पवित्राभ्यां प्रणीतोदकमुत्पूय सनित्रः करेण प्रणीतोदकं त्रिप्रोक्षणं यउदगग्रपवित्रे स्वहस्तयोरंगुष्ठानामिकाग्राभ्यामन्तयोरादयतन्मेन प्रोक्षण्युदकं भूमौ त्रिः दिणप्रोक्षण्यां निधाय तत्पात्रं दक्षिणहस्तेनादाय वामे निधाय दक्षिणहस्तानामिकांगुष्ठाभ्यां त त्रिरूर्ध्वमुत्क्षिप्य प्रणीताजलेन प्रोक्षणीरानिषिच्य तज्जलेन यथासादितं द्रव्यं प्रत्येकं सकृत्प्रोक्ष्य पवि जलसहितपात्रं प्रणीताग्न्योरंतरे निधाय आज्यस्थाल्यामाज्यं निरुप्य चरुस्थाल्यां तंडुलप्य प्रणीतोदकेन तान् त्रिः प्रक्षाल्य तत्र प्रणीतोदकं दुग्धं च प्रक्षिप्य स्वयं चरुं ब्रह्मणा गृहीत्वा प्रदक्षिणीकृताग्निं पूर्वेण नीत्वा दक्षिणत आज्यमुत्तरतः पायसंचरुं श्रयणा पादग्नौ निधाय उल्मुकसहाकिच्छाग्नेः प्रदक्षिणं भ्रामयित्वा तत्रैव क्षिप्त्वा स्रुवस्य

"देवताद्य [illegible] स्वस्थाने

गग्रस्रावाद्धःस्रुवस्याग्नौ प्रतपनं स्रुत्तानस्य संमार्ज्जनं कुशैराभ्यन्तरतोग्रान्मूलपर्यन्तं मध्येमध्यत एवमूले
र्वाह्यतो मूलादग्र पर्यंतं संमार्ज्जनं प्रणीताद्भिरभ्युक्षणं पुनः प्रतपनं सास्तृनवर्हिष पुरतः प्रागग्रस्य
स्थापनं विधाय ततः पाके वृत्ते स्रुवमाज्यमुद्वास्याग्नि पश्चिमेन नीत्वा प्रणीतोत्तरतश्चरुं निधाय प्रोक्षणी
तः पवित्रे समानीय आज्ये प्रोक्षणी वहुत्पवनं पवित्रे प्रोक्षण्यां निधाय आज्यमवेक्ष्य असत्यपद्रव्ये तन्निर
स्य प्रोक्षण्युत्पवनं निधाय पायसचरोरुत्तरतः पूर्वसिद्धपिष्टकचरुं निधाय होमसमाप्ति पर्यन्तं सुप
ग्रहार्थं कुशैर्वामहस्ते उपग्रह विधाय प्रजापतिं मनसा चिंतयन्नुत्तिष्ठन् प्रागग्रघृताक्तसमित्त्रयं व
ह्नौ प्रक्षिप्योपविश्य प्रोक्षण्युद्भिः सह विष्कमग्नौ प्रणीता ब्रह्मसहितं पर्युक्ष्य पवित्रे प्रणीतासु नि
धाय प्रोक्षणीपात्रं स्वस्थाने निदध्यात् ततो ब्रह्मणकारवर्हिषान्वारब्धो दक्षिणजानुनामपित्वा
संस्रवं विनैवाज्येन जुहुयात् स्वाहांतो होमः इदमग्नये इतित्यागः इह रतिः स्वाहा इदमग्न
ये १ इह रमध्वं स्वाहा इदमग्नये २ इह धृतिः स्वाहा इदमग्नये ३ इह स्वधृतिः स्वाहा इदमग्न
ये ४ उपसृजं धरुणं मात्रे धरुणो मातरम् इदमग्नये ५ रायस्पोषमस्मासु दीधरत स्वाहा इद
मग्नये ६ ततः प्राक् ऋजुमग्ने दक्षिणभागे मनसा ओं प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये १ अग्ने
उत्तरभागे ऋजु प्राक् ओं रुद्राय स्वाहा इदं मिद्रायः २ तत उत्तर पूर्वार्द्धे ओं अग्नये स्वाहा इदमग्न
ये १ दक्षिणपूर्वार्द्धे ओं सोमाय स्वाहा इदं सोमायः २ इत्याघारावाज्यभागौ च संस्रवं हुत्वा पापा ७०

संपैष्टकमेकं चावदाय सम्निद्धतमेग्नौ संस्त्रवं विनैव पायसेन जुहुयात् ओं अग्नयेस्वाहा इदमग्नये
ओं रुद्रायस्वाहा इदंरुद्राय २ ओं सर्वायस्वाहा इदंसर्वाय ३ ओं पशुपतयेस्वाहा इदंपशुपतये ४ ओं उ
ग्रायस्वाहा इदमुग्राय ५ ओं अशनयेस्वाहा इदमशनये ६ ओं भवायस्वाहा इदंभवाय ७ ओं महादेवायस्वा
हा इदंमीशानाय ८ इतिहुत्वा पृष्टकेन ओं पूषण ऽअन्वेतुनः पूषारक्षत्वर्वतः पूषावाजꣳ सनोतुनः स्वाहा
इदंपूष्णे १ नतपापसपिष्टकाभ्यामुत्तरार्द्धावदानभूताभ्यां ओं अग्नयेस्विष्टकृते स्वाहा इदमग्नयेस्विष्ट
कृते अग्नेर्मध्यभागेततः आज्येन ओं भूःस्वाहा इदंभू १ ओं भुवःस्वाहा इदंभुवः ओं स्वःस्वाहा इदंस्वः
३ ओं त्वन्नो ऽग्नेवरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडो ऽअवयासिसीष्ठाः यजिष्ठो। वह्नितमः शोशुचानो वि
श्वा द्वेषाꣳसि प्रमुग्ध्यस्मत्स्वाहा इदमग्निवरुणाभ्याम् ४ ओं सत्वन्नो ऽग्नेवमोभवोती नेदिष्ठो ऽस्या
ऽउषसो व्युष्टौ अवयक्ष्वनो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवोन ऽएधि स्वाहा इदमग्नी
रुणाभ्याम् ५ ओं आयाश्चाग्नेस्यभिनभिशस्तिपा सत्यमया असि अयानो यज्ञं वहास्य
यानो धेहिभेषजꣳ स्वाहा इदमग्नये ६ ओं येतेशते वरुणय्ये सहस्रं यज्ञियापा
शावितता महान्तः तेभिर्नो ऽअद्यः सवितोतविष्णुर्विश्वे मुञ्चन्तु मरुतः स्वर्काः स्वाहा
इदंवरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्योदेवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यः ओं उदुत्तमं वरुणपाशमस्म
द्वाधमं विमध्यमꣳ श्रथाय अथावयमादित्य व्रतेतवानाग ॥ ॥ ॥ ॥

पवित्राभ्यांशिरःप्रभृतिसंमार्जनं ओं सुमित्रीयानआपःओंषधयः सांत्विति मंत्रेण तत ओं दुर्मित्रियास्तस्मैसंतु योस्मान्द्वेष्टि यंच वयंद्विष्म इति मंत्रेण प्रणीतोदकमैशान्यांनिनयेत् ततः फलपुष्पान्वितघृतेन ओं मूर्द्धानंदिवो अरतिंपृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमग्निं कविं सम्राजमतिथिंजनानामासन्ना पात्रंजनयंत देवाः स्वाहा इदमग्नये इति यजमानसहित होता पूर्णाहुतिं कुर्यात् ततः स्तरणक्रमेणबर्हिरुत्थाप्याज्येनाभिघार्य ओं देवागातुविदोगातुंवित्वागातुमित मनसस्पत इदमं देवयज्ञं स्वाहा वातेधाः स्वाहा इदमग्नये इति बर्हिर्होमं हस्तेनैव कुर्यात् ततोयजमानः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओं अद्य कर्त्तव्यवृषोत्सर्गांगभूतकृतैतद्धोमकर्मणि कृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्म प्रतिष्ठार्थमिदं पूर्णपात्रं प्रजापतिदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय ब्रह्मणे दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति ब्रह्मणे दक्षिणां दद्यात् ओं स्वस्तीति प्रतिवचनं यजमानेन तत्परितोषाय किंचित् दातव्यम् ततो वस्त्रयुगमसुवर्णकांस्यान्युपनीय कुशादीन्यादाय ओं अद्य कर्त्तव्यवृषोत्सर्गांगभूतकृतैतद्धोमप्रतिष्ठार्थमेतानि वस्त्रयुगमसुवर्णकांस्यानि बृहस्पतिवह्निचंद्रदैवतानि अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय होत्रे दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति होत्रे दक्षिणां दद्यात् ओं स्वस्तीति प्रतिवचनं ततो रुद्रान्ध्याय जपित्वा कर्मकारमाहूय वृषभमंकयेति ब्रूयात् स चाग्निमयादक्षिणपार्श्वे चक्रेण पश्चिमपादवामपार्श्वे च क्रमेण पश्चिमपादवामपार्श्वे त्रिशूलेन वृषभमंकयेत् ततो वत्सतरीचतुष्टयसहितवृषभं कुशजलेन स्नापयेत् ततः स्नानकरणमंत्राः ओं

वर्णाःशुचयःपावकायासुजातः कश्यपोयाखिंद्रःया ऽ अग्निगर्भंदधिरेसुवर्णास्तान ऽ आपः संस्योनाभवंतु ओं यासांराजा वरुणोयातिमध्येसत्यानृते अवपश्यन्जनानाम् या ऽ अग्निंगर्भंदधिरेसुवर्णास्तान : आपः संस्योनाभवंतु ओं यासांदेवा दिवि किएवंतिभक्ष्यंया ऽ अंतरिक्षेबहुधाभवंतिया अग्निंगर्भंदधिरेसुवर्णास्तान: आप: संस्योनाभवंतु ओं शिवेन माचक्षुषा पश्यताप: शिवमातन्वोपस्पृशतत्वचंमे घृतश्चुतः शुचयोयाः पावकास्तान ऽ आपः संस्योनाभवंतु ओं शन्नो देवीरभिष्टय ऽ आपोभवंतुपीतये शंय्योरभिस्रवंतुनः ततो लोहघटिकानूपुर कनकघटिकादिभिः पंचाप्यलंकृत्य सावित्रीमघमर्पणं रुद्राध्यायं। पुरुषसुक्तं ओं पदेवादेवहेडनमित्यादि चरकनसंकूष्मांडीश्च जपेत् ततोवृषभस्य दक्षिणकर्णे ओं पिनावत्सानांपतिरघ्न्यानामथोपितामहतांगर्गराणां वत्सोजरायुप्रतिधुक पीयूष आमिक्षाघृतंतद्वस्य रेतः ओं वृषोसिभगवान् धर्म्मश्चतुः पादः प्रकीर्तितः वृणोमित्वामहंभक्त्यास्मारक्षंतु सर्वत इतिमंत्रद्वयंजपित्वा कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओं अद्याशौचांतद्वितीयन्हि अमुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यमोक्षकामोरुद्रदैवतं वृषभमेनंयुवानंपतिं वो ददामितेनक्रीडंतीश्चरथप्रियेणमानस्मजनुषासुभगारायस्पोषेणसमिषामदेमेत्युत्सृजेत् लोहितोयस्तुवर्णेनपुच्छाग्रेणतुपांडुरःश्वेतःखुरविषाणाभ्यांसनीलोवृषउच्यते नीलवृषे नीलपदप्रक्षेपः कार्तिक्यांवृषोत्सर्गेनिमित्ताभ्युदयिकंकृत्वा ओं अद्यकार्तिक्यांवृषमुत्सृज्यमानोऽहमिमान पूपान् विष्णुदैवतानमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणायतु

अयमहंसंप्रददेति अपूपत्रयंब्राह्मणायदद्यात् दक्षिणांचदद्यात् ॐअद्यकार्त्तिक्याम पूषान्दत्वा अमुकगोत्रस्य
पितुरमुकप्रेतस्यमोक्षकामोरुद्रदैवतंवृषमेनंयुवानंपतिंवोददामितेन क्रीडंतिश्चरथ प्रियेण मान साप्तजनु
षासुभगारायस्पोषेणसमिषामदेयेतिवाक्यं कर्त्तव्यं एतयैवोत्सृजेदिति पारस्करवचनात् अनयैव
ऋचोत्सर्गः ऋगर्थस्तुहेवत्सतर्योवोयुष्माकमेनंपतिंस्वामिनंतरुणंददामित्यंजानितेनैनेन वृषेण सहक्री
डंति लेरवत्यश्चरथभ्रमथ यूयमयिहेवत्सतर्यो मानरः नोस्माकंमानास्मत्सत्व विषयाः किंतुमयात्यक्ता
वयंवृषस्यभवतोनोत्यागेनरायस्पोषेणधनसमृद्ध्यासाप्तजनुषा सप्तजन्मव्यापकेन इषा अन्नेनसम
देमहृष्टाभवेमसुभगाः लोकस्यप्रियाइति ऐशान्यांदिशि पंचापिचालयेत पंचाभिपूजयेत् एषोर्घः
ॐसोपकर्णवत्सगरीचतुष्टयसहितायवृषायनमः इदमनुलेपनसोपकरणवत्सरीचतुष्टयसहि
तवृषायनमः पुष्पैःपूजयेत् एतानिधूपदीपतांबूलनैवेद्यानिः ॐसोपकरणवत्सतरीचतुष्टयसाहि
तवृषायनमः ततोवत्सतरीचतुष्टयमध्यगतंवृषभमभिमंत्रयेत् तत्रमंत्राः ॐमयोभूरभिमावाहि
स्वाहामारुतोसिमरुतांगणः शंसुर्मयोभूरभिमावाहिस्वाहा वस्यूरसिदुवस्वात् शंभूमयोभूरभिमा
वाहिस्वाहा ॐयास्ते अग्नेसूर्येरुचोदिवमातन्वंतिरश्मिभिः। ताभिर्नोऽद्यसर्वाभीरुचेजनायनस्कृधि
यावोदेवाः सूर्येरुचोगोष्वश्वेषुयारुचः इंद्राग्नीताभिः सर्वाभीरुचन्नोधत्तबृहस्पते रुचन्नोधेहिब्रा
ह्मणेषुरुचं॰ राजसुनस्कृधिरुचं विश्येषु शूद्रेषु मयिधेहिस्वारुचंतत्त्वायामिब्रह्मणावन्दमान

तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः अहेडमानो वरुणे ह बोध्युरुशंस मान १ आयुः प्रपोषीः स्वर्णघर्मः स्वाहा स्वर्णार्कः स्वाहा स्वर्णशुक्रः स्वाहा स्वर्णज्योतिः स्वाहा स्वर्सं स्वाहा ततः कृतापसव्यो दक्षिणाभिमुखो वामजानु पातयित्वा यवतिलकुशपुष्पमोदकान्यादाय ताम्रपात्रादिना मन्त्रस्थं फलमुद्दिश्यांजलित्रयेण तर्पयेदनेन मंत्रेण ॐ स्वधा पितृभ्यो वंशे यस्यस्यापि तृप्ये मातृपक्षाश्च ये केचिद्ये चान्ये पितृपक्षजा गुरुश्वशुरबंधूनां ये कृते च समुद्भवाः ये प्रेतभावमापन्ना ये चान्ये श्राद्धवर्जिताः वृषोत्सर्गेण ते सर्वे लभन्तां प्रीतिमुत्तमामिति ततः कर्म्मकारमाहूयाभिमतं वेतनं तस्मै दद्यात् उत्सृष्टा ब्राह्मणान् श्रावयेत् यत्किंचिद्द्विजेन मयोत्सृष्टं तदन्यो न नयेत् न वाह्यं न चैतत्क्षीरं पातव्यं केन किंचित्क्वचित् ततो रुद्राय चरु सर्पिष्कं पायसं ब्राह्मणान्भोजयेत् अथ कपिलादानं ॐ सोपकरणायै सवत्सकपिलगव्यै नमः ॐ ब्राह्मणाय नमः इति देयद्रव्य ब्राह्मणौ त्रिः संपूज्य ॐ इमां सोपकरणां सवत्सां कपिलां गां ददानीति द्विजकरे जलदानं जलेन देयद्रव्याभिषेचनम् कुशादीन्यादाय ॐ अद्याशौचांत द्वितीयेऽहि अमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य स्वर्गप्राप्तिकामः इमां कपिलां गां हेमशृंगीं रौप्यखुरां वस्त्रयुगच्छन्नां कांस्योपदोहां मुक्तालांगूलविभूषितां सवत्सां रुद्रदैवताम् अमुकगोत्राय अमुक शर्म्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे इति दद्यात् ॐ स्वस्तीति प्रति वचनम् ततो दक्षिणां दद्यादि कषाय ॐ अद्य कृतैतत्सोपकरण सवत्सकपिलगवीदानप्रतिष्ठार्थमि ॥ ॥

हिरण्यमग्निदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां तुभ्यमहं प्रददे इति दक्षिणां दद्यात्ततः प्रतिगृहीता ॐ स्वस्तीत्युक्त्वा गोपुच्छग्रहणम् यथाशास्त्रं कामस्तुतिं च कुर्यात् तत्र को दात् कस्मा अदात्का मायादात् कामो दाता कामः प्रतिगृहीता कामैतत्ते इति यजुर्वेदे ॐ क इदं कस्मा ऽअदात् कामः कामायादात् कामो दाता कामः प्रतिगृहीता कामः समुद्रमाविशत् कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि कामैतत्ते इति सामवेद कामस्तुतिः यथोक्तकपिलालाभे केवलामपि दद्यात् तत्र पूजादि पूर्ववत् ॐ अद्याशौचान्ते द्वितीयेऽन्हि अमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य स्वर्गप्राप्तिकामः इमां कपिलां गां रुद्रदैवतां अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे इति दद्यात् ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनं ततो दक्षिणा द्रव्यादि कामादायः ॐ अद्यकृतैतत्कपिलगवीदानप्रतिष्ठार्थमिदं हिरण्यमग्निदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति दक्षिणां दद्यात् ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनम् गोपुच्छग्रहणं कामस्तुति अपूर्ववत् ततो महानद्यादौ सचैलं स्नात्वा तीर्थानि मनसा ध्यात्वा तज्जलेनात्मनमभ्यस्यंतरत् अथैकादशाहश्राद्धप्रयोगः सूत्रयुगलिसोपानानुसारेण लिख्यते तत्र मध्यान्हे सुचिराचांतः शुचिस्नातो द्विवासा गोमयोपलिप्तायामपसव्येन कृतगोमूत्रमंडलायां भूमौ मंडलाद्बहिः ॐ भूम्यै नमः इति त्रिः पुष्पाक्षतपूजितायां भूमौ दर्भेषु तिष्ठन् पात्रे ब्राह्मणं यजमानः सवर्णेनाऽऽहूतं स्नानमाचीर्णं ॐ स्वागतमिति पृष्टेन ॐ सुस्वागतमिति तेनोक्ते ऽआसनेषूपविशनः ततः श्राद्धकर्त्ता इदं ते पाद्यमिति पाद्यमुपनीय विनीतः पुनःपुनः रभि ७६

सन्

नंघ्यपात्रब्राह्मणपादौप्रक्षाल्यापसव्यादिकृत्वा जलतिल गंधपुष्पयुतमर्घं पात्रमादायमोदकतिलजलानि चादाय ॐ अद्यामुकगोत्र पितरमुकप्रेत: आद्यश्राद्धे एषपादार्घस्ते तवोपतिष्ठतामिति पादार्घं दद्यात् ततः स्वयं पादौ प्रक्षाल्याचम्य: शिरसः भिंद्यजानुविति आच्य ॐ इदं ते आचमनीयमित्याचमनीयोदकं ब्राह्मणाय दद्यात् ततः स्वयंपादौप्रक्षाल्याचम्य: पात्र ब्राह्मणमाचमय्याग्रे कृत्वा श्राद्धदेशमागत्योपविश्य न्नासिपाये ण सिद्धमिति निष्कृत पूर्वरात्रौ निमंत्रणासंभवेतस्मिन्नेवाह्नि वाह्नि श्राद्धवेलायां मंडलाद्बहिः शुचिरावांतः भूल हिवास्यासोमयोपलिप्तायांभूमौ अपसव्यम् कृत गोमूत्र मंडलायांभूमौ मंडलाद्बहिः ॐ भूम्यै: नम इतित्रिः पुष्पासन पूजितायां दर्भेषु तिष्ठन् स्नानमाचांतं ब्राह्मणं यजमान् सवर्णेनाहूतम् ॐ स्वागतमिति पृच्छेत् ॐ सुस्वागतमिति तेनोक्ते उभावप्युपविशतः ततः श्राद्धकर्ता: इदं तेपाद्यमुपनीय विनीत: सन् पुनः प्र नरभिनघ्यपात्र ब्राह्मणपादौप्रक्षाल्यापसव्यादिकृत्वा पुष्प चंदनतां बूलानि ब्राह्मणायदत्त ब्राह्मण दक्षिणजानु स्पृष्ट्वा ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्याद्य श्राद्धकरणाय भवंतं ब्राह्मणमामंत्रये ॐ आमंत्रितो स्मीति प्रतिवचनम् अक्रोधनेन शौचपरेण सततं ब्रह्मवादिना भवितव्यं भवता चमयाच श्राद्धकारिणा सर्वायासविनिर्मुक्तेन कामक्रोधविवर्जितेन भवितव्यंभवतानोद्यतने श्राद्धकर्मणीति ब्राह्मणं नियमान् श्रावयेत् भवितव्यमितितेनोक्ते अर्घ्ये परिकल्यादाय मोदकादि कंचादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत आद्यश्राद्धे एषपादार्घस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामितिपादार्घं

दद्यात् ततः शिरसाभिवंद्य जानुनिविश्याव्य ॐ इदंतेऽआचमनीयमित्याचमनीयजलं ब्राह्मणाय दद्यात् ततः तिलतैलेन पात्रब्राह्मणपादौ वाजानु अभ्यंजयेत् ततः स्वयं पादौ प्रक्षाल्याचम्य पात्रब्राह्मणंमेचय्याग्रे कृत्वा श्राद्धदेशमागत्योपविश्यात्राभिप्रायेण सिद्धिमिति पृच्छेत् दक्षिणेनैक कुशसहितेन पात्र कंबलाद्या विकं ब्राह्मणोपवेशनायासनमुपकल्प्यासनं स्पृशन् ॐ अत्रासने देवराजाभ्यनुज्ञातो विश्रम्यतां द्विजपर्य्यानुग्रहात् प्रसादये त्वासनं ग्रहाण पूतं ज्ञानाग्निपूतेन कोरणविप्र इति मंत्रं पठित्वा पात्रब्राह्मणं दक्षिणहस्ते धृत्वोदङ्मुखमुपवेशयेत् ततः पात्रस्य पादयोस्तले दक्षिणाग्र कुशत्रयं दद्यात् आसनसमीपे च तिलतैलेन घृतेन वा श्राद्धसमाप्तिपर्यंतस्थापित दीपं कुर्यात् तद्रक्षा पात्रब्राह्मणेन कर्त्तव्या रक्षोघ्नान् गौरसर्षपान् तिलांश्च श्राद्धदेशे सन्निधापयेत् काककुक्कुटादीन् श्राद्धदृङ्नपसारयेत् ततः पूर्वाभिमुखः कुशोदकेन ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं सर्वाभ्यंतरः शुचिरिति पठित्वा ॐ पुंडरीकाक्षः पुनात्विति पुंडरीकाक्षं स्मृत्वा श्राद्धीयद्रव्याण्यात्मानं च सिंचेत ततः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य प्रेतत्वविमुक्तिकाम अद्यादि यथाकालं षोडशश्राद्धान्यहं करिष्य इति संकल्पयेत् एकादशमासाभ्यंतरेऽधिमासपातेष्षोडशपदस्थाने सप्तदशपदं प्रयोज्यं ततः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य प्रेतत्वविमुक्तिहेतुषोडशश्राद्धांतर्गताद्यश्राद्धमहं करिष्य इति संकल्पयेत् ॐ कुरुध्वेति ब्राह्मणप्रतिवचनं ॐ गायत्री

जपमहं करिष्ये इति पृष्ट्वा कुरुष्वेति ब्राह्मणानुज्ञातः त्रिर्गायत्रीं जपेत् सव्याहृतिकां सप्रणवां वा जपनीयां गाथां
वा देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव नमो नम इति त्रिर्जपेत् ततोऽपसव्यं
कृत्वा दक्षिणाभिमुखः पातितवामजानुर्मोटकतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतश्राद्ध
श्राद्धे इदमासनं ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति मोटकरूपमासनं तिलजलप्रोक्षितं दक्षिणाग्रमुत्सृजेत् ततः
सव्यं कृत्वा प्राङ्मुख उपविष्टः ओं छत्राय नमः ओं ब्राह्मणाय नमः इति देवब्राह्मणौ त्रिः संपूज्य इदं छत्रं द
दानीति द्विजकरे जलं दत्वा छत्रमभिषिंच्य कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुक
प्रेतस्यावरणकाम इदं छत्रं सुतानांगिरोदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे
इति दद्यात् ओं स्वस्तीति प्रतिवचनं ततस्तिलजलकुशान् दक्षिणाद्रव्यं चादाय ओं अद्यकृतैतच्छत्रदान
प्रतिष्ठार्थमिदं हिरण्यमग्निदैवतममुकगोत्रायामुशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति द
क्षिणां दद्यात् ततः प्रतिगृहीत्वा ओं स्वस्तीत्युक्त्वा छत्रं दण्डे धारयेत् ओं उपानद्भ्यां नमः ओं ब्राह्मणाय नमः
इति देवब्राह्मणौ त्रिः संपूज्य ओं इमे उपानहौ ददानीति द्विजकरे जलदानं उपानहावभिषिंच्य कुशा
दीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य तप्तवालुकास्तिकंठकितभूदुर्गसंतरणका
म इमे उपानहावुत्तानांगिरोदैवते अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे
इति दद्यात् ओं स्वस्तीति प्रतिवचनं ततः कुशादीन् दक्षिणाद्रव्यं चादाय ओं अद्यकृतैतदुपानद्दानप्रतिष्ठार्थ

मिदं हिरण्यमग्निदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति दक्षिणां दद्यात् ततः प्रतिगृहीता ओं स्वस्तीत्युक्त्वा उपानहावरोहेत् ततोपःसव्यं कृत्वा दक्षिणाभिमुखः पातितवामजानुः ओं अपहताः सुरा रक्षाꣳसि वेदिषद इति श्राद्धदेशे मावर्त्तजतिलान्वीकीर्य्यः ओं आपन्तु नः पितरः सोम्यासो ग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः अभिन्यन्ते स्वधायामदन्तोधिब्रुवन्तु तेवन्त्वस्मानिति जपेत् ततोर्घपात्रोपरि अनखच्छिन्नं दक्षिणाग्रपवित्रं धृत्वा ओं शन्नोदेवीरभिष्टय: आपोभवन्तु पीतयेत् शंय्योरभिस्रवन्तु न इति मंत्रेणार्घपात्रे जलं दत्वा ओं तिलोसि सोमदेवत्यो गोसवो देवनिर्मितः प्रयत्नमद्भिः पृक्तः स्वधया पितॄँल्लोकान्प्रीणाहि नः स्वाहेति तिलान्प्रक्षिप्य गन्धपुष्पे तूष्णीन्तत्र प्रक्षिप्य: अर्घपात्रं वामहस्ते कृत्वा पवित्रं ब्राह्मणहस्ते उत्तराग्रं दत्वा तदुपरि किंचिदुदकांतरं दत्वा ओं या दिव्या आपः पयसासंबभूवुर्याः आन्तरिक्षाऽउत पार्थिवीर्या हिरण्यवर्णा यज्ञियास्तानऽआपः शिवाः शꣳस्योना सुहवा भवन्तु इति पठित्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकप्रेत: आद्यश्राद्ध एषहस्तार्घस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति ब्राह्मणकरे पवित्रोपरि अर्घजलं दददुत्सृजेत् पात्रंच वामपार्श्वे पितृस्थाने मस्तोन्यचंपात्रं सपवित्रमधोमुखं स्थापयेत् तच्च दक्षिणादानपर्यन्तन्नचालयेत् ततः श्राद्धदेशे तिलान् विकीर्य दर्भहस्तो भूतले प्रेतमाव्हयेत् तत्र मंत्रः इहलोकं परित्यज गतोसि परमां गतिमिति अत्र स्त्रीश्राद्धेपि गतोसीत्येवमेव पठ्यमात्मत्वेनोहस्यत्वात् ततो मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत आद्यश्राद्धए

तानिगंधपुष्पधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीत वासांसि तेमयादीयतेतवोपतिष्ठन्तामितिगंधादीमुत्सृजेत् ततः सर्वसुगंधइतिमंत्रेणगंधेन ओं प्रियदिव्या इतिमंत्रेणपुष्पं ओं वनस्पतिरसामितिमंत्रेण धूपं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ततः ओं एषदीप इतिनिवेदिते ओं सुदीपः ब्राह्मणो वदेत् ओं एतानितांबूलानि इतिनिवेदिते ओं सुतांबूलानि ब्राह्मणो वदेत् ओं इमो यज्ञोपवीते इतिनिवेदिते ओं सुयज्ञोपवीते इतिब्राह्मणो वदेत् ओं एतानि वासांसीतिनिवेदिते ओं सुवासांसीति ब्राह्मणो वदेत् पुष्पाणि शिवायामेवाद्विजनभार्याणि ततः प्रेतोपभुक्तशय्यासनादिकं गंधपुष्पैरभ्यर्च्य श्राद्धमोक्षमिति पादयेत् ततो गोरस्मृतिकपानीचारचूर्णेन जलेन ब्राह्मणं वेष्टयित्वा चतुरस्रमंडलं कुर्यात् परकीपभूमौ श्राद्धकरणे श्राद्धीयवस्तुष्ठकिंचिद्दत्त्वा तिलजलघृतयुक्तमन्नं ओं इदमन्नमेतद्भूस्वामिपितृभ्यो नमः इतिदद्यात् जीवतां भूस्वामिनां किंचिद्राजनिस्वं दद्यात् ततः उष्णमन्नं ताम्रपात्रेण कराभ्यामादाय मनाक् स्थित्वा पितरं ध्यात्वा पुरुषत्रमिक्षमं परिविष्यात् ततः इदं मधुरमिदं मत्सुस्वमित्यादिव्यंजनगुणानुत्कीर्तयन् मांसादीनि व्यंजनानि भूपिष्ठान्नान्तरेषु परिविष्य घृतं सतिलजलं चोपनीय अन्नं मधुनाभिधारयेत् ओं मधुवाता ऋतायते मधुक्षरंति सिंधवः माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ओं मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवꣳ रजः मधुद्यौरस्तु नः पिता ओं मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः माध्वीर्गावो भवन्तु नः ओं मधुमधुमाध्विति च पठित्वा व्यस्ताभ्यां पाणिभ्यां पात्रमालभ्य ओं पृथिवी ते पात्रं द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखऽ अमृते मृतं ॥ ॥

जुहोतिस्वाहा इति जपेत् ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् समूढमस्य पांसुरे इति पठन् अ
न्नरूपतयान्नं विचिंत्य ॐ कृष्ण कव्यमिदं रक्ष मदीयमिति पठित्वा ॐ इदमन्नं ॐ इदमापः ॐ इदमाज्यं ॐ इ
दं हविरिति पात्रे ब्राह्मणदक्षिणांगुष्ठमन्नजलघृतान्येषु विवेश्य ॐ अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषद
इत्यन्नोपरि वह्नन् प्रक्षिप्य मोदकादीन्यादाय वामेन पाणिना पात्रमन्यजन् ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुक
शर्मन् श्राद्ध। श्राद्ध इदमन्नं सोपकरणं ते मया दीयते नवोपतिष्ठतामित्युत्सृजेत् ततो भवान् शमयन्त्विति ब्रू
यात् विज्ञायापोशानं दत्त्वा सप्रणवां सव्याहृतिकां गायत्रीं ॐ मधुवाता इत्यादि त्र्यृचम् ॐ मधु मधु
मध्विति च जपित्वा ॐ अन्नहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं च यद्भवेत् तत्सर्वमच्छिद्रमस्त्विति पठित्वा
ॐ यथासुखं जुषस्वेति ब्राह्मणं ब्रूयात् ब्राह्मणश्च वामेन पाणिना पात्रमन्यजन् ॐकारपूर्वकं भुंजीत संय
याभिभक्ष्यप्रार्थनं न कुर्यात् श्राद्धकर्त्ता दर्भेष्वासीनः सप्रणवव्याहृतिकां गायत्रीं मधुवाता इत्या
दि त्र्यृचं मधु मधु मध्विति जपेत् गायत्रीं ब्राह्मणं श्रावयित्वा ॐ कृणुष्व पाज इत्यादी
रक्षोघ्नमंत्रान् पठित्वा भूमितले रात्रीर्य्य ब्राह्मणं पितृरूपतया ध्यापयेत् ततः उदी
रतामित्यादि पितृमंत्रान् ॐ सहस्रशीर्षा इत्यादि पुरुषसूक्तम् ॐ आशुः शि
शान इत्यादि कमप्रतिरथमन्यान्यपि शतरुद्रियप्रभृतिपवित्राणि रुचिस्तवप्रभृतीनि च पठन्
अंततः ॐ नमस्तेऽस्त्वं विरूपाक्ष नमस्तेनेकचक्षुषे नमः पिनाकहस्ताय वज्रहस्ताय वै नमः इति

स्वायक्त्र इस्वायवेनम इति श्लोकमपि पठेत् वीणादिभिर्ब्राह्मणं हर्षयन् व्यंजनादिगुणान् कीर्तयेत् तस्य पत्र पत्रे क्को पलभ्यते तत् दुपनमंदंमंदं भोजयेत् ततस्तं तृप्तं ज्ञात्वा उच्छिष्टसन्निधौ वास्तृत दक्षिणाग्र कुशत्रयां भूमिं प्रोक्ष्य सर्वेप्रकारकमन्नं तिलघृत सहितेन जलेनाव्याप्त्र ह्रीत्वा ओं अनाग्निदग्धा ये जीवा येप्रदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृप्ता यान्तु परां गतिं मिति मंत्रेण मन्त्रस्य फलमुद्दिश्य कुशोपरि दत्तं विकिरेत ततः सव्यं कृत्वा चम्य हरिं स्मृत्वा अपसव्यं कृत्वा दक्षिणाभिमुखो ब्राह्मणाय जलगंडूषमिदं ते अत्यापोशानमिति दत्वा ओं स्वदितमिति ब्राह्मणं पृच्छेत् ओं सुस्वदितमिति तेनोक्ते ओं पिंडमहं करिष्ये इति पृच्छेत् कुरुष्वेति ब्राह्मणानुज्ञातः उच्छिष्टसन्निधौ चतुरस्रं हस्तैकप्रमाणं दक्षिणप्रवणं चतुरंगुलोच्छ्रितं स्थानं निर्माय तन्मध्ये नामहस्तेन दर्भपिंजुलीमादाय तन्मूलेन वामान्वारब्ध दक्षिणकरेण प्रादेशमात्रं लिखेत् ओं अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषद इति मंत्रेण रेखामुल्लिखेत् दर्भपिंजुलीं उत्तरस्यां दिशि निक्षिपेत् तदुपरि ये रूपाणि प्रतिमुचमाना ऽसुरास्ततः स्वधया चरन्ति परापुरो निपुरो येनरन्त्यग्निष्टा ल्लोकान्प्रणुदात्स्मात् इत्युल्मुकं भ्रामयित्वा रेखा दक्षिणतः क्षिपेत् तदुपरि उपमूलसकृल्लून कुशान् दक्षिणाग्रानास्तीर्य सव्यं कृत्वा ओं देवताभ्य इति त्रिर्जपेत् ततोपसव्यं कृत्वा पर्णपुटकादिकमेकं तिलजलगंधपुष्पयुतं वामहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्ते मोटकादिमादाय ओं अद्यामुकगोत्रापितरमुकप्रेतत्राद्यश्राद्धे पिंडस्थाने ऽत्रावनेनिक्ष्व ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति कुशोपरि अवनेजनं दद्यात् ततः श्राद्धशेषमन्नाम

वेव्यंजनतिलमधुघृतयुतमेकीकृत्यतेनबिल्वपरिमाणपिंडंनिर्मायघृतमध्वभिघारितंकृत्वादक्षिण
हस्तेनाऽऽदायमोटकादीआदाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत आद्य श्राद्धएषपिंडस्तेमयादीयते
तवोपतिष्ठतामितिकुशोपरि अवनेजनस्थानेसव्योपरिगृहीतदक्षिणकरेणपिंडंदद्यात् आस्तृतदर्भमूले
करंप्रोंछ्य सव्यंकृत्वाचम्य हरिंस्मृत्वा अपसव्यंकृत्वा ॐ अत्रपितरमादायस्वयथागर्भमावृषायस्व
इतिपठित्वा वामावर्तेनोदङ्मुखीभूत्वा मनाकश्वासंनियम्यतेनैवयथासुखंपर्यावर्तयन् पितरंमाख
स्मूर्तिंध्यायम् अमीमदंतपितरो यथाभागमावृषायिष्ट इतिपठेत् अवनेजनावशिष्टजलयुतपात्रंवाम
हस्तेकृत्वादक्षिणहस्तेनमोटकादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत आद्यश्राद्धपिंडे अत्रप्रत्यव
वेनिक्ष्वतेमयादीयते तवोपतिष्ठतामिति पिंडोपरिप्रत्यवनेजनंदद्यात् ततोनीवीविस्रस्यसव्यंकृत्वाचम्य
हरिंस्मृत्वावामेनपाणिनाधृतंसूत्रंदक्षिणहस्तेनगृहीत्वा ॐ एतत्तेपितर्वास इतिपिंडोपरिधृत्वामोटकमा
दाय ॐ अद्यात्रस्मणमुकगोत्रपितरमुकप्रेत आद्यश्राद्धपिंडे एतद्वासस्तेमयादीयते तवोपतिष्ठतामित्युक्त
नेत् ततःसूत्रोपरिगंधपुष्पधूपदीपतांबूलानिदद्यात् ततःपिंडशेषान्नंपिंडसमीपेविकिरेत् ततआचां
तस्यब्राह्मणस्यकरे ॐ अपांमध्येस्थितादेवाःसर्वमप्सुप्रतिष्ठितं ब्राह्मणस्यकरेन्यस्ताःशिवाआपोभवंतु
मे इतिजलंदद्यात् ॐ भवंतुतेब्राह्मणस्यतत्प्रतिवचनम् लक्ष्मीर्वसतिपुष्पेषु लक्ष्मीर्वसतिपुष्करे लक्
ष्मीर्वसतिगोष्ठेषु सौमनस्यंसदास्तुमे इतिपुष्पाणिदद्यात् ॐ अस्तुसदातन्मे इति प्रतिवचनं अ

क्षतंचास्तुमेंपुण्यंशांतिःपुष्टिधृतिश्चमे यद्यच्छ्रेयस्करंलोके ततदस्तुसदाममइतितंडुलानिदद्यात् ॐअ
स्तुसदातथेतिप्रतिवचनं अथवाशिवाआपःसंत्वितिजलंसौमनस्यमस्त्वितिपुष्पम् ॐअक्षतंचारिष्टंचा
स्त्वितितंडुलान्दद्यात् ॐसंत्विति ॐअस्त्वितिचप्रतिवचनंततःपुटकादिपात्रेशान्त्युदकंपरिकल्प्यमेदिनीशि
रसाभिवंद्यइमंमंत्रंपठेत् ॐनमोनमोदिनिलोकधात्रिउर्विमहिशैलगिरिधारिरिणिनमःधरणिकाश्यपि
जगन्मातिष्टेचमुखेनमोस्तुतेस्मविलोकधात्रिनमोस्तुतेसर्वरसप्रतिष्ठिनिवापनार्वीचिनमोनमोस्तुते
ततोमोटकादिकमादाय ॐअद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यआद्यश्राद्धेदत्तैतत्पानादिकंसुपति
ष्ठतामितिविप्रकरेऽक्षय्योदकंदद्यात् ॐउपतिष्ठतामितिप्रतिवचनंततःसव्यंकृत्वाप्राङ्मुखःकृतांज
लिस्तन्मनाःसमनादक्षिणदिशंपश्यन् ॐअघोरःपितास्त्वितिपठेत् अत्रपूर्वाभिमुखोपिंडोपरिजलधारांद
नीत्वाचारः ॐअस्त्वितिप्रतिवचनम् पूर्वाभिमुखःगोत्रंनोवर्द्धतामितिवदेत् ॐवर्द्धतामितिप्रतिवचनं
ॐदातारोनोभिवर्द्धंतांवेदाःसंततिरेवच श्रद्धाचनोमाव्यगमद्बहुदेयंचनोस्तु अन्नंचनोबहुभवेद
तिथींश्चलभेमहियाचितारश्चनःसंतुमाचयाचिष्मकंचन एताःसत्याआशिषःसंत्विति आशिषोब्रा
ह्मणंयाचेत् ॐसंत्वितिब्राह्मणप्रतिवचनम् ततोपसव्यंकृत्वासपवित्रकुशत्रयंपिंडोपरिदक्षिणाग्रं
धृत्वा ॐनमोवाचयिष्य इतिपृच्छेत् ॐवाच्यतामित्यनुज्ञातः ॐपित्रेनमःउच्यतामितिवदेत् ॐअस्तु
नमइतिप्रतिवचनंततःपुटकादिस्थितंजलंगृहीत्वा ॐऊर्जंवहन्तीरमृतंघृतंपयः कीलालंपरि

स्तुनम् स्वधास्वनर्प्ये पतमे पित्तरमिति दक्षिणयांजलधारांसपवित्रकुशोपरि दद्यात् ततोनम्रीभूयपिंडमाघ्रायोत्थापयेत् पिंडाधारकुशानुल्मकं च वन्हौ क्षिपेत् ततोऽर्घपात्रमुत्तानीकृत्य सोदकतिलजलान्यादाय दक्षिणाद्रव्यं चादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य कृतैतच्छ्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदं रजितं चंद्रदैवतं अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजे इति दक्षिणादानं ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनं श्राद्धकर्त्ता पात्र ब्राह्मणस्य चरणौ संवाहनेन नमस्कुर्यात् ततो दक्षिणपाणिना पात्र ब्राह्मण पाणिं गृहीत्वा शय्यासनमंजनं कंकतिकां चार्पयेत् ब्राह्मण आंजनं कंकतिकां चादाय शय्यायांस्थमुहूर्तं विश्रामेत् ततः सामवेदाध्यायि ब्राह्मणास्ताम्रपात्रस्थं तिलोदकमुपाहरेयुः ततः श्राद्धकर्त्ता तेन जलेन गृहास्थितं द्रव्यमभिषिंचयेत् ततः सव्यं विधाय ॐ अग्निमुखा देवास्तृप्यंतामिति यवयुतजलेन कुशैः कुशोपरि तर्पयेत् अवशिष्टमन्नं ॐ भूतेभ्य एष बलिर्नम इति जल। पुष्पाभ्यां बलिं दद्यात् ततः सामग ब्राह्मणान्भोजनादिति संतोषयेत् ततोपसव्येन ॐ निरेकारं स्वस्ती ब्रूहीति ब्राह्मणाय वदेत् स्वस्तीति ब्राह्मणो ब्रूयात् स्वस्त्यस्तु इत्युक्ता ब्राह्मणमुत्थाप्य जलपात्रं गृहीत्वा निमंत्रण स्थापन स्थितं ब्राह्मणं ॐ आमांवाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे आमागंतां पितरा मातरा चामा सोमोऽमृतत्वेन गम्यादिति पठेत् प्रदक्षिणीकुर्वन् वारिधारया त्रिर्वेष्टयित्वा प्रणम्याष्टौ पादाननुव्रज्य प्रदक्षिणीकृत्याभिवादयेत् सव्यं कृत्वा ॐ देवताभ्य इति त्रिर्जपित्वा गृहं प्रविशेत् ततः पाणिभ्यामपसव्येन ऽऽ

द्वीपदीपनिर्वापणंसव्यंकृत्वाहस्तौपादौप्रक्षाल्याचम्य ततः श्राद्धसंपूर्णकामः ओं प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवे
ताध्वरेषुयत् स्मरणादेवतद्विष्णोः संपूर्णस्यादितिश्रुतिरितिपठित्वाविष्णुस्मरणंकृत्वाततोऽशौचांतद्वितीयदिन
एवयथाशक्तिमहार्हाणिरत्नानिगाः वाहनंपानानिदासंदासींमहांतिवस्त्राणिश्रेष्ठभूषणानिप्रेतहितमुद्दिश्य
ब्राह्मणायदद्यात् तद्यथा अद्याशौचांतद्वितीयेन्हिअमुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यस्वर्गप्राप्तिकामः इमांगांरु
द्रदैवतांयथानामगोत्रायब्राह्मणायदातुमहमुत्सृजेत् इतिगांदद्यात् ओं अद्यकृतैतद्गोदानप्रतिष्ठासिद्ध्य
र्थंहिरण्यमग्निदैवतंयथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्रददेइतियथाशक्तिदक्षिणांदद्यात् एवं
भूमिहिरण्यादिनमपि अस्मिन्दिनेदशप्रभृतिश्रोत्रियान्भोजयेत् नान्यांस्तोषयेत् तत्रदिनेविहितमपिपंचगव्य
पानंशिष्टानाचारान्नेतिविनालिखितं अथान्नोदकुंभदानं तत्रएकादशाहश्राद्धंकृत्वा आचम्यप्राङ्मुखउप
विश्यकुशतिलजलान्यादाय ओं पितृयज्ञाहरहरन्नोदकुंभोपस्थितिरश्वमेधयज्ञजन्यफलसमफल
प्राप्तिकामो अद्यादिपितृमरणदिनावधिकाशौचावच्छिन्नदेनानवत्सरंयावत्प्रत्यहंपितृप्रेतसान्नोदकुंभ
दानमहंकरिष्ये इतिसंकल्पंकुर्यात् ततोपसव्यादिकृत्वामोदकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपित
रमुकप्रेत इदमासनंतेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामित्यासनमुत्सृज्यसघृतव्यंजनमन्नमुपनीय ओं अद्या
मुकगोत्रपितरमुकप्रेताऽयंसान्नोदकुंभस्तेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामित्युत्सृजेत् तदुभयंयथाब्राह्मणायप्र
तिपादयेत् अशौचोपनिपातेप्यपदांतव्य इतिसपिंडनेकृतेवर्षाभ्यंतरे ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन्निद

तुभ्यंस्वधा ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्म्मन्नयं सान्नोदकुंभस्तुभ्यंस्वधेति वाक्यंकुर्यात् ततोमोदकादीन्याद
य ॐ अद्य कृतैतत्सान्नोदकुंभस्तुभ्यंस्वधेति वाक्यं कुर्यात् ततोमोदकादीन्यादाय ॐ अद्य कृतैतत्सान्नोदकुं
भदान प्रतिष्ठार्थमिदं रजितं चन्द्रदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणं दातुमहमुत्सृजेत् इतिप्रत्य
हं सान्नमुदकुंभं दत्वा दक्षिणं दद्यात् अत्र द्वादशाहश्राद्धकार्यमिति केचित् तदपि एकादशाहवत् अथ
सिकश्राद्धप्रयोगः तत्र श्राद्धपूर्वदिने एकभक्तादिकं विधाय प्रातः श्वेतवस्त्रयुग्मेन स्नात्वा मध्यदिने पुनः स्नात्
कृतनित्यक्रिय आचांत उपविष्टः पूर्वोपकल्पितं प्रज्वालितप्रदीपं स्थापितगौरसर्षपतिलारक्षोघ्नं श्राद्धदेश
मागत्य ॐ सिद्धमिति षट्कुशत्रयजलेन ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यः स्मरेत्पुंडरीकाक्षं
सर्वाह्याभ्यंतरः शुचिः ॐ पुंडरीकाक्षः पुनात्वित्युच्चार्य श्राद्धदेयद्रव्याण्यात्मानं प्रसिंचेत् ॐ अद्यामुकगोत्रस्य
पितुरमुकप्रेतस्य प्रेतत्वविमुक्तिहेतु षोडशश्राद्धांतर्गतः प्रथममासिकश्राद्धमहं करिष्ये इति संकल्पं कुर्यात्
एकादशमासाभ्यंतरेऽधिकमासपाते षोडशपदस्थाने सप्तदशपदं योज्यं ततस्त्रिर्गायत्रीं जपित्वा
ॐ देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव नमो नमः इति त्रिर्जपेत् ततो
पसव्यादि कृत्वा मोटकादिकमादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत प्रथममासिकश्राद्ध इदमासनं
ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामित्यासनमुत्सृजेत् ॐ अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषद इति वामवर्तेन श्रा
द्धदेशे तिलान्विकिरेत् ततः आयंतु वा पितर इति मंत्रं पठेत् ततः पुटकादौ पवित्रं दक्षिणाग्रं कृत्वा ॐ शन्नो देवीरिति मंत्रे

एतत्रजलंक्षिपेत्ॐतिलोसिसोमदेवत्योगोसवोदेवनिर्मिताप्रत्नमद्भिःपृक्तःस्वधयापितॄल्लोकान्प्रीणहिनः
स्वाहेतितिलान्प्रक्षिप्यतूष्णींगंधंपुष्पंचनिक्षिपेत् ततस्तदर्घपात्रंवामहस्तेकृत्वापवित्रमन्यपात्रोपरिउत्त
रागंधृत्वातदुपरिकिंचिदुदकांतरंदत्वाॐयादिव्याऽआपःपयसासंबभूवुर्याऽआन्तरिक्षाऽउतपार्थिवीर्य्याहि
रण्यवर्णायज्ञियास्तानऽआपःशिवाःसꣳस्योनाःसुहवाभवन्तुइतिपठित्वादक्षिणहस्तेनमोटकादीन्यादा
यःॐअद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतप्रथममासिकश्राद्धएषहस्तार्घस्तेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामितिपि
त्रोपरिजलंदद्यात् ततःपवित्रादिसहितमर्घपात्रमासनवामपार्श्वेॐपितृभ्यःस्थानमसीतिन्युब्जी
कुर्यात् पुनर्मोटकादीन्यादायॐअद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतप्रथममासिकश्राद्धएतानिगंधपु
ष्पधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसितेमयादीयन्तेतवोपतिष्ठतामितिगंधादिकमुत्सृजेत् तत
आसनस्यभोजनपात्रसहितस्यचतुर्दिशंचतुरस्रंमंडलंकृत्वा श्राद्धीयान्नाग्रभागंघृतव्यंज
नतिलजलयुतंपुटकादौकृत्वा ॐ इदमन्नमेतद्भूस्वामिपितृभ्योनमइत्युत्सृजेत् ततस्तान्न
पात्रादिस्थितमन्नंहस्ताभ्यामादाय मनाकास्थित्वा पितरंध्यायन्भोजनपात्रे उपनयेत्
पुरुषत्रितृप्तिक्षममन्नंपरिविष्य भूयिष्ठपात्रांतरेषुव्यंजनान्युपकल्प्यपुटकस्थितंघृतंजलं
चोपनीयअन्नोपरिहस्तद्वयगृहीतपात्रेणमधुदत्वाततःॐमधुवाताइत्यादिऋचंॐमधुमधुम
धुइतिजपेत्ततोव्यस्तहस्ताभ्यामन्नपात्रमालभ्यॐपृथिवीतेपात्रंद्यौरपिधानंब्राह्मणस्यमुखेअमृतेऽअमृ

तंजुहोमिस्वाहाओंइदंविस्नुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम्समूढमस्यपांशुरेकृष्णकव्यमिदंरक्षमदीयमितिपठित्वावामेनपाणिनापात्रमत्यजन् दक्षिणहस्तांगुष्ठमन्नजलघृतान्नेषुओंइमाआप:ओंइदमाज्यंओंइदंहविरितिनिक्षिप्यओंअपहता:असुरारक्षांसिवेदिषदइत्यन्नोपरितिलान्विकीर्यदक्षिणहस्तेनमोदकादीन्यादायओंअद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतप्रथममासिकश्राद्धइदमन्नंसोपकरणंतेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामित्युत्सृजेत् ततोगायत्रीमधुवाताइत्यादिऋचंओंमधुमधुमध्वितिचजपेत् अन्नहीनमंत्रपठेत् तत:कुशेषूपविश्य पुनर्गायत्रीमधुवाताइत्यादिऋचंमधुमधुमध्वितिचजपेत्रक्षोघ्नमन्त्रान्कृणुष्वपाजइत्यादिकान्जपेत् भूमौतिलान्क्षिप्त्वापित्र्यमन्त्रपुरुषसूक्तप्रतिरथ्यादीनिपवित्राणियथाशान्तिजपेत् ओंनमोस्तुभ्यंविरूपाक्षेतिश्लोकमपिचपठेत् उच्छिष्टसन्निधावास्तृतकुशत्रयाभूमिंप्रोक्ष्यव्यजनघृततिलयुतमन्नं वारिणाप्लाव्य ओंअग्निदग्धायेजीवायेअदग्धा: कुलेममभूमौदत्तेनतृप्यन्तुतृप्तायान्तुपरांगतिमिति तदन्नंकुशोपरिविकिरेत् तत: सव्यंकृत्वा आचम्यहरिंस्मृत्वा अपसव्यंकृत्वापिंडस्थानंनिर्मायतन्मध्येवामहस्तेपात्रंदक्षिणहस्तगृहीतदर्भपिंजुलीमूलेनप्रादेशमात्रमपहतेत्यादिनोल्लिख्यदर्भपिंजुलीमुत्तरतस्त्यजेत् ततोरेखोपरिओंयेरूपाणीतिमंत्रेणअंगारंभ्रामयित्वा अंगारंदक्षिणतस्त्यजेत् ततोरेखोपरिउपमूलसकृल्लूनकुशत्रयंदक्षिणाग्रमास्तीर्यसव्येनदेवताभ्यइतित्रिजपेत् ततोऽपसव्यंकृत्वा पुटकेतिलजल।गंधपुष्पाणिकृत्वा मोदकादीन्यादायओंअद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रे ९०

प्रथममासिकश्राद्धपिंडस्थानेऽत्रावनेनिक्ष्वते मयादीयते तवोपतिष्ठता।मित्यवनेजनं कुशोपरिनिदद्यात् तत
स्तिलघृतमधुयुतेनान्नेनपिंडं कृत्वा घृतमध्वभ्यक्तमभिघार्य्य दक्षिणहस्तेनमोटकादीनिचादाय ॐ अद्यामुकगो
त्रपितरकप्रेत प्रथममासिकश्राद्धएषपिंडस्तेमयादीयते तवोपतिष्ठतामिति वामान्वारब्ध दक्षिणहस्तेनाव
नेजनस्थानेपिंडं दद्यात् ततोदर्भमूलेकरं प्रोञ्छ्य सव्यं कृत्वा चम्य हरिं स्मृत्वा अपसव्यं कृत्वा दक्षिणाभिमुखः
ॐ अत्रपितर्मादयस्वयथाभागमावृषायस्वेति पठेत् तत उत्तराभिमुखीभूय श्वासंनियम्यपितरंभास्वरमूर्त्तिं
ध्यायन् मुखंपर्यावर्त्तयन् अमीमदंतपितायथाभागमावृषायिषतेतिपठेत् ततोऽवनेजनपात्रं दत्तावशिष्ट
जलयुतंवामहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्तेमोटकादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत प्रथममासि
कश्राद्धपिंडेऽत्रप्रत्यवनेनिक्ष्वतेमयादीयते तवोपतिष्ठतामिति प्रत्यवनेजनंपिंडोपरिनिदद्यात् ततोनीवी
विंस्रस्यसव्यंकृत्वाचम्य अपसव्यं कृत्वा वामेनपाणिना घृतं सूत्रं दक्षिणेनादाय उभाभ्यांपिंडोपरि एतत्ते
पितर्वासइतिसूत्रं धृत्वा मोटकादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेत प्रथममासिकश्राद्धपिंडए
तद्वासस्तेमयादीयते तवोपतिष्ठतामिति सूत्रं समुत्सृजेत् ततस्तूष्णींगंधपुष्पादिकं दद्यात् ततः पिंडशे
षान्नंपिंडसमीपे विकिरेत् ॐ शिवा आपः संत्विति जलं ॐ सौमनस्यमस्त्विति पुष्पं अक्षतंचारिष्ट
मस्त्विति तंडुलानन्नपात्रे परिक्षिपेत् मोटकादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रे
तस्य प्रथममासिकश्राद्धदत्तैतदन्नपानादिकमुपतिष्ठतामित्यक्षय्योदकं दद्यात् ततः सव्यं ।

कृत्वाओंअघोरःपितास्त्वितिदक्षिणांदिशंपश्यन्पिंडोपरिपूर्वाग्रांजलधारांदद्यात्ततःपूर्वाभिमुखीभूयओंगोत्रंनोवर्द्धतांदातारोनोभिवर्द्धतांवेदःसंततिरेवचेत्यादिनाशीःप्रार्थनंकुर्यात्ततोऽपसव्येनपिंडोपरिसपवित्रानकुशान्धृत्वापुटकादिस्थजलेनओंऊर्ज्जंवहंतीरमृतंघृतंपयःकीलालंपरिस्रुतंस्वधास्थतर्प्पयतमेपितरमितिकुशोपरिदक्षिणाग्रांजलंधारांदद्यात्ततःपिंडमाघ्रायोत्थापयेत्पिंडाधारकुशानुल्मुकंचवन्हौक्षिपेत्अर्घपात्रमुत्थाप्यमोटकादीन्यादायओंअद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यकृतैतत्प्रथममासिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदंरजितंचंद्रदैवतंयथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांदातुमहमुत्सृजेइतिदक्षिणांदद्यात्ततःसव्यंकृत्वाओंदेवताभ्यइतित्रिर्जपेत्ततोऽपसव्यंकृत्वापाणिनादीपंनिर्वाप्यहस्तौपादौप्रक्षाल्यःसव्यमाचनंकुर्यात्ओंप्रमादादितिपठित्वाविष्णुंस्मरेत्श्राद्धीयवस्तूनिब्राह्मणायप्रतिपादयेत्जलेवाक्षिपेत्प्रायेणपात्रिकमेवमासिकश्राद्धंकुर्वंतीत्यपात्रकप्रयोगोलिखितःत्रिपक्षश्राद्धमपिकर्त्तव्यमितितच्चमासिकवत्एकमेवद्वितीयमासिकतृतीयमासिकचतुर्थमासिकपंचममासिकोनषाण्मासिकषाण्मासिकसप्तममासिकाष्टममासिकनवममासिकदशममासिकैकादशमासिकोनवार्षिकद्वादशमासिकश्राद्धेषुतत्तदंशक्षेपेणप्रयोगरूह्यःअधिमासिपातेएकादशमासिकानंतरंद्वादशमासिकंततऊनवार्षिकंततस्त्रयोदशमासिकंश्राद्धमितिक्रमःसपात्रकमासिकश्राद्धकरणेब्राह्मणनिमंत्रणस्वागतप्रश्नपादार्घ्यदानाचमनीयदानब्राह्मणोपवेशनप्रतिवचननमोवाचन ब्राह्म

णविसर्जनादिविशेष आद्यश्राद्धप्रयोगवदूह्य इति अथ सपिंडनश्राद्धप्रयोगः तत्र चाधुनिकाः प्रेतश्राद्धानि रिक्तश्राद्धचतुष्टयमपाकमेव कुर्वंतीति तथैव लिख्यते तत्र पूर्वदिने निरामिषमेकवारं भुक्त्वा सत्रौ सर्वभुक्तजनगृहे विप्रवेनिवेशनं गत्वा दक्षिणप्लवगोमयोपलिप्तायां भूमावाचान्त उपविश्य ब्राह्मणमुदङ्मुखमुपवेश्य कृतापसव्यः पुष्पचंदनतांबूलानि ब्राह्मणकरे दत्वा दक्षिणकरेण ब्राह्मणजानुस्पृश्य ॐ अस्यां रात्रावमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य श्वः सपिंडीकरणश्राद्धकरणाय भवंतं ब्राह्मणमामंत्रये इत्यामंत्रणं कुर्यात् ॐ आमंत्रितोस्मीति प्रतिवचनं ततः ॐ अक्रोधनैरित्यादि ॐ सर्वायासविनिर्मुक्तेन कामक्रोधविवर्जितेन भवितव्यं भवता नः श्वस्तने श्राद्धकर्म्मणीति ब्राह्मणं नियमान् श्रावयेत् यद्यविघ्नेन रजनीयस्यात्तदा सर्वमेतत्करिष्यामीति प्रतिवचनं ततोऽग्रिमदिने प्रातः श्वेतवस्त्रयुग्मेन स्नात्वा मध्यंदिने पुनः स्नात्वा कृतनित्यक्रिया श्राद्धकर्ता श्राद्धनिर्विघ्नतरवेलायां गोमयोपलिप्तावृत्तपाकस्थाने ज्वलान्विकीर्य्य परितश्छागान्बंधयित्वा सपिंडद्वारान् नूतनभाण्डैः स्वयं वा पाकमारभेत् श्राद्धभूमिं पंचगव्येनोपलिप्य जलदर्भैः संशोध्य गौरस्रनिकायाक्षाद्यतिलैः सर्षपैश्च विकिरेत् द्विजं कारितश्मश्रुनखच्छेदनमभिगम्य दंतधावनं ताम्रपात्रे तैलोद्वर्तनान्युपनीय स्नानार्थं दत्तजलं तं स्नातं यजमानसवर्णेनाहूतमाचांतं मध्याह्ने शुचिराचांतः शुक्लद्विवासा उपविश्य गोमयोपलिप्तायां भूमौ वामावर्त्तेन कृतगोमत्रमंडलायां ॐ भूम्यै नमः इत्यक्षतपुष्पैस्त्रिरर्चयित्वा भूमौ कुशत्रयमास्तीर्य तदुपरि

निष्टन् ओं स्वागतमिति स्थितं ब्राह्मणं पृच्छेत् ओं सुस्वागतमिति तेनोक्ते ओं इदं ते पाद्यमित्युपनीय विनीतः सन् पुनरभिनद्यपात्रं ब्राह्मणपादौ प्रक्षालयेत् ततः पुटकेऽर्घं कृत्वा दक्षिणाभिमुखोऽपसव्यं कृत्वा मोटकादिकमादायार्घपात्रं वाम कृत्वा ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकगोत्रापितरप्रेतसपिंडीकरणं श्राद्धएष पादार्घस्ते मया दीयते तेन वोपतिष्ठतामिति पादार्घं दद्यात् तत आचमनीयजलं पात्रस्थमभिनीय शिरसाभिवंद्य जानुवी विश्राव्य ओं इदं ते आचमनीयजलं ब्राह्मणाय दत्वा स्वयं पादौ प्रक्षाल्याचम्य तमाचमय्याग्रे कृत्वा श्राद्धदेशमागच्छेत् पूर्वरात्रौ निमंत्रणं संभवे तस्मिन्नेवाह्नि श्राद्धवेलायां पूर्वोक्तविशेषणविशिष्टयजमानसवर्णेनाहूतं पूर्ववत्कृतगोमूत्रमंडलायां भूमावुभावप्युपविशतः ततः श्राद्धकर्ता ओं इदं ते पाद्यमुपनीय विनीतः पुनः पुनरभिनद्यपात्रा ब्राह्मणपादौ प्रक्षालयेत् ततोऽपसव्यं कृत्वा पुष्पचंदनतांबूलानि विप्रकरे दत्वा ब्राह्मणजानु दक्षिणं हस्तेन स्पृष्ट्वा ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणश्राद्धकरणाय भवंतं ब्राह्मणमहमामंत्रये इत्यामंत्र्य ओं आमंत्रितोस्मीति तेनोक्ते ओं अक्रोधनेनेत्यादिना ओं सर्वाया सवि निर्मुक्तेनेत्यादिना च ब्राह्मणं नियमान् श्रावयेत् ओं भवितव्यमिति तेनोक्ते अर्घं परिकल्प्य वामहस्ते कृत्वा मोटकादिकमादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतसपिंडीकरणश्राद्धे एष पादार्घस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति पादार्घं दद्यात् तत आचमनीयजलं पात्रस्थ शिरसाभिवंद्य जानुनि विश्राव्य ओं दं ते आचमनीयमिति

ब्राह्मणाय दत्वा सव्येन स्वयं पादौ प्रक्षाल्याचम्य तमाग्रे कृत्वा श्राद्धदेशमागच्छेत् तत्र प्रांमुख उपविश्य सिद्धमिति पृष्ट्वाऽस्त्विति ब्राह्मणमुदङ्मुपवेशयेत् द्विजपादयोस्तले कुशान् दद्यात् आसनसमीपे तिलतैलेन दीपं प्रज्वाल्य संस्थापयेत् अन्यांश्च प्रत्यासन समीपे चतुरो दीपान् स्थापयेत् ब्राह्मणे न दीपरक्षा कर्तव्या रक्षोघ्नान् गौरसर्षपान् तिलान् श्राद्धदेशे सन्निधापयेत् काककुक्कुटादीन् श्राद्धहन्तॄनपसारयेत् ततः ॐ अपवित्रः पवित्रो वेत्यादि पठित्वा ॐ पुण्डरीकाक्षः पुनात्विति श्राद्धीयद्रव्याणि चात्मानं कुशत्रयेण सिंचयेत् ततः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य प्रेतत्वाविमुक्तिहेतुषोडशश्राद्धान्तर्गतसपिंडीकरणश्राद्धमहं करिष्ये इति संकल्पं कुर्यात् ॐ कुरुष्वेति ब्राह्मणो वदेत् ॐ गायत्रीजपमहं करिष्य इति ब्राह्मणं पृच्छेत् ॐ कुरुष्वेति तेनाभ्यनुज्ञातः प्रणवव्याहृतिसहितां गायत्रीं त्रिर्जपेत् ततो देवताभ्य इति त्रिर्जपेत् ततो देवश्राद्धार्थोपकल्पितरीक्षितदिग्देशमागत्योदङ्मुख उपविश्य कुशत्रय यवजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकामुकगोत्रपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहामुकामुकशर्मश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा इदमासनं वो नमः इति पूर्वाग्रं कुशत्रयरूपं सजलयवप्रोक्षितमुत्सृजेत् ॐ विश्वान्देवानहमावाहयिष्ये इत्युक्त्वा ॐ विश्वेदेवासऽआगत शृणुतामऽइमꣳ हवन् इदं बर्हिर्निषीदतेत्यावाह्य ॐ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीरिति यवान्विकीर्य ॐ विश्वेदेवाः शृणुतमऽइदमꣳ हवम्मे येऽअन्त

रिक्षेय ऽउपद्यविष्टाये ऽअग्निजिह्वा उतवायजत्रा ऽआसद्यास्मिन्वर्हिषिमादयध्वम् ओं आगच्छंतुमहा
भागा विश्वेदेवा महाबलाः ये यत्र योजिता श्राद्धे सावधाना भवंतु ते इति पठेत् ततः पुटके पूर्वाग्रं पवित्रं धृत्वा
ओं शन्नोदेवीरभिष्टय ऽआपोभवन्तु पीतये शंय्योरभि, स्रवन्तुनः इति जलं क्षिप्त्वा ओं यवोसीति यवान् प्रक्षि
प्य गंधपुष्पे तूष्णीं तत्र प्रक्षिप्य अर्घपात्रं वामहस्ते कृत्वा पवित्रं भोजनपात्रे पूर्वाग्रं धृत्वा तदुपरि किंचि
दुदकान्तरं दत्वा ओं या दिव्या ऽआपः पयसा संबभूवुर्या ऽअन्तरिक्षा ऽउत पार्थिवीर्याः हिरण्यवर्णा यज्ञि
यास्ता नऽआपः शिवाः शं स्योनाः भवन्त्विति पठित्वा कुशत्रययवजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पि
तुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तिकामुकगोत्रपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहामुकामुकशर्म
श्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा एष वो हस्तार्घो नम इति पवित्रोपरि अर्घजलमुत्सृजेत् ततः पवित्रसहितमर्घ
पात्रमासनदक्षिणपार्श्वे ओं विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्थानमसीति विश्वेदेवार्घपात्रमुत्तानं स्थापयेत् ततः
कुशत्रययवजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकामुकगो
त्र पितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहामुकामुकशर्म श्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा एतानि गंधपुष्पधू
पदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसि वो नमः इति गंधादीनुत्सृजेत् ततो भोजनपात्रासनयोश्चतुर्दिक्षु जलेन च
तुष्कोणं मंडलं कृत्वा अपसव्येन मोदकादिकमादाय तिलघृतं व्यंजनयुतमन्नं ओं इदमन्नमेतत्स्वामिपितृ
भ्यो नमः इति दक्षिणमुखमुत्सृजेत् ततः सव्यं कृत्वा ताम्रपात्रादिकं गृहीत्वा तेनान्नमादाय मनाकथि

त्वादेवान्ध्यायन् पात्रेपरिविष्यात् व्यंजनानिघृतंजलंचतत्रोपनीयान्तो परिमधुदत्वा ओंमधुवाता
इतिऋचंओंमधुमधुमाध्वितिमंत्रैरन्नमभिमंत्रयेत् ततऋजुहस्ताभ्यामन्नपात्रमालभ्य ओंपृथिवीते
पात्रंद्यौरपिधानंब्राह्मणस्यमुखेअमृतेअमृतंजुहोमि ह्रोस्वाओं इदंविष्णुर्विचक्रमे त्रेधानिदधेपदम्
समूढमस्यपाꣳसुर इतिचपठित्वा ओंकृष्णकव्यमिदं रक्षमदियमितिपठित्वा ओंइदमन्नमित्यन्ने ओंइ
मापइतिजले ओंइदमाज्यमितिघृते ओंइदंहविरिति पुनरन्ने दक्षिणकरांगुष्ठमावेश्य ओंयवोसीत्यन्नोप
रियवान्विक्षिप्य कुशत्रययवजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनि
मित्तकामुकगोत्रपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहामुकामुकशर्मश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा
एतद्वान्नसोपकरणंन्नम इत्यन्नमुत्सृजेत् एवमेवकाण्डनिर्वर्त्य हस्तौ पादौप्रक्षाल्य कुशवटुकादि
कंपुनर्गृहीत्वा प्रेतश्राद्धदेशमागत्योपविश्य अपसव्यादिकृत्वा दक्षिणाभिमुखो मोटकादीन्या
दाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकप्रेतसपिंडीकरणश्राद्ध इदमासनंमयादीयते तवोपतिष्ठतामि
तिपित्रे आसनंमोटकरूपंतिलप्रोक्षितमुत्सृजेत् पुनर्मोटकादिकमादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्यपित
रमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्रपितामहाऽमुकशर्मन्निदमासनंतेस्वधा इति
स्थानत्रयेकृतासनेषुसर्वपश्चिमस्थानस्थितमासनंपितामहायोत्सृजेत् पुनर्मोटकादीन्यादाय ओं अ
अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्रप्रपितामहामुक

शर्मन्निदमासनंतेस्वधा इतिमध्यमासनं प्रपितामहायोत्सृजेत् पुनर्मोदकादिकमादाय ओं अद्यामुक
गोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्रवृद्धप्रपितामहामुकशर्मन्निदमा
सनंतेस्वधेतिसर्वपूर्वमासनंवृद्धप्रपितामहायोत्सृजेत् ततःपितामहादीननुद्दिश्य ओंपितॄनहमा
वाहयिष्य इत्युक्त्वा ओंउशन्तस्त्वानिधीमह्युशन्तःसमिधीमहि ओंयन्तुशन्तः आवाहपितॄन्हवि
षे अत्तवे इतिपितामहादीनावाह्य ओं अपहता इत्यादिउभयश्राद्धस्थानेतिलान्विकार्य्य ओं आयंतु
नःपितरइत्यादिमंत्रंजपेत् ततोर्घपात्रचतुष्टयेऽनखच्छिन्नंदक्षिणाग्रंपवित्रंप्रत्येकंधृत्वा ओंशन्नोदे
वीरितिप्रत्येकंजलंक्षिप्त्वा ओंतिलोसीतिस्वाहातेनमंत्रेणप्रत्येकमेवतिलान्प्रक्षिप्यगंधपुष्पैतेष्वेवतू
ष्णींप्रक्षिप्यप्रेतार्घपात्रंवामहस्तेकृत्वा पवित्रपात्रब्राह्मणकरेउत्तराग्रंधृत्वा तदुपरिकिंचिज्जलां
तरंदत्वा ओंयादिव्या आप इतिपठित्वामोदकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितुरमुकप्रेतसपिंडीक
रणश्राद्धएषहस्तार्घस्तेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामितिपात्रंब्राह्मणहस्तेपवित्रोपरिअर्घजलंदद्
त्सृजेत् अवशिष्टजलसहितार्घपात्रंब्राह्मणाग्रेनिदध्यात् पितामहार्घपात्रंवामहस्तेकृत्वापवित्रं
भोजनपात्रेधृत्वातदुपरिजलांतरंदत्वा ओंयादिव्या इत्यादिपठित्वामोदकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगो
त्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्रपितामहामुकशर्मन्नेषतेहस्तार्घः
स्वधेतिपूर्ववदर्घंदद्यात् अवशिष्टजलंयुतमर्घपात्रेधारयेत् ततःप्रपितामहार्घपात्रंवा ॥

महस्तेकृत्वापवित्रंभोजनपात्रेधृत्वातदुपरिजलांतरंदत्वा ओं यादिव्या इत्यादिपठित्वामोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्यपितरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे अमुकगोत्रप्रपितामहामुक शर्म्मणएषतेहस्तार्घः स्वधेत्यर्घंददत्पूर्ववदुत्सृजेत् तदर्घपात्रमवशिष्टजलयुतमग्रेस्थापयेत् तृतीयार्घपात्रंवामहस्तेकृत्वापवित्रंभोजनपात्रेधृत्वा तदुपरिजलांतरंदत्वा ओं यादिव्या इति पठित्वामोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे अमुकगोत्रवृद्धप्रपितामहामुकशर्म्मन्नेषतेहस्तार्घः स्वधेतिपूर्ववदर्घमुत्सृजेत् अवशिष्टजलयुतार्घपात्रमग्रेस्थापयेत् ततः सव्यंकृत्वा आचम्य अपसव्यंकृत्वापटकत्रयमग्रेधृत्वाप्रेतार्घपात्रंगृहीत्वाओं येसमानाःसुमनसः पितरोयमराज्येतेषाल्लोकाः स्वधानमोयज्ञोदेवेषुकल्पताम् येसमानाःसुमनसोजीवाजीवेषुमामकाःतेषाꣳश्रीर्म्मयिकल्पतामस्मिँल्लोकेशतꣳ समाः इतिमन्त्राभ्यांप्रेतार्घपात्रस्थजलतृतीयभागंपटकांतरेधृत्वापुनरपिमंत्रद्वयंपठित्वा परतृतीयभागंपटकांतरेधृत्वा प्रेतार्घपात्रस्थतृतीयभागजलंपटकांतरेधृत्वा तूष्णींप्रथमपटकस्थविभक्तजलतृतीयभागंप्रेतार्घपात्रेकृत्वापवित्रपुष्पसहितंप्रेतार्घपात्रमादाय ओं येसमाना इतिमंत्रद्वयेनप्रेतार्घपात्रस्थतृतीयभागजलंपितामहार्घपात्रस्थजलेमेलयेत् एवमपरपटकस्थितार्घतृतीयभागद्वयंक्रमेणप्रत्येकंप्रेतार्घपात्रेकृत्वाप्रत्येकंमंत्रद्वयंपठित्वाप्रपितामहार्घपात्रस्थजलवृद्धप्रपितामहार्घेसा

त्रस्थजलेमेलयेत् ततःप्रेतार्घपात्रं ब्राह्मण वामपार्श्वे ओंपित्रेस्थानमसीतित्युक्तं कृत्वा स्थापयेत् वृद्धप्रपितामहार्घपात्रस्थजलादिकं प्रपितामहार्घपात्रे कृत्वा तत्सर्वं पितामहार्घपात्रे कृत्वा पितामहार्घपात्रे कृत्वा पितामहार्घपात्रमुतानं प्रपितामहार्घपात्रोपरिस्थत्वा तद्वयमुतानं वृद्धप्रपितामहार्घपात्रोपरिस्थत्वा पात्रत्रयमेकदैव पितामहासन वामपार्श्वे ओंपितृभ्यः स्थानमसीत्युक्तं कृत्वा स्थापयेत् एवं स्थापितमहार्घपात्र चतुष्टयं दक्षिणपर्यंतेन चालयेत् ततोमोटकादिकमादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रेतसपिंडीकरणश्राद्धे एतानि गंधपुष्पधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसि तेतवोपतिष्ठंतामिति पित्रे गंधादीनि दद्यात् पुनर्मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे अमुकगोत्रपितामहामुकशर्मन्नेतानि गंधागंधधूपपुष्पदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसि ते स्वधेति पितामहाय गंधादीन्युत्सृजेत् एवं प्रपितामहाय वृद्धप्रपितामहाय च गंधादीन्युत्सृजेत्। यथाक्रमेण ततः पितृब्राह्मण हस्ते स्वहस्तेन ओं एषगंध इति चंदनं निवेदयेत् ओंसुगंध इति तेनोक्ते ओं एतानि पुष्पाणिनिनि वेदयेत् ओं सुपुष्पाणीति तेनोक्ते ओं एष धूप इति निवेदयेत् ओं सुधूप इति तेनोक्ते ओं एषदीप इति दीपं निवेदयेत् ओं सुदीप इति तेनोक्ते ओं इमे यज्ञोपवीते इति निवेदयेत् ओं सुयज्ञोपवीते इति प्रत्युक्ते ओं एतानि वासांसीति निवेदते ओं सुवासांसीति तेनोक्ते ब्राह्मणाय प्रतिपादयेत् पुष्पाणि शिखाति रिक्तदेशेन धारयेत् ततः पात्रब्राह्मण चतुर्दिशं चतुष्कोणं मंडलं जलेन

कुर्यात्तामहादित्रिके चतुष्कोणंमंडलंकुर्यात् ततःसव्यंकृत्वा प्राङ्मुखउपविश्यदक्षिणजानुस्ताम्रपात्रादौ
व्यंजनक्षारवर्जितं सघृतमन्नं कृत्वा पुटकादिस्थजलेहस्तेन ॐअग्नये कव्य वाहनाय स्वाहा ॐसोमाय
पितृमते स्वाहा ॐसोमायपितृमतेस्वाहाइत्याहुति द्वयं नदन्नंच जुहुयात् ततः अपसव्यं कृत्वाऽव
शिष्टमन्नं पितामहादिपात्रे किंचित् पिंडार्थं चावशेषयेत् ततोहस्ताभ्यां ताम्र पात्रमादाय तेनान्नं
गृहीत्वा प्रेतपात्रे ध्यायन् परिविष्यात् पृथक्पुटकादि स्थितानि घृतजल व्यंजनानि चोपयेत् ततस्ते
नैवक्रमेणपितामहादिपात्रत्रये प्रत्येकंमन्त्रादिपरिवेषणं कुर्यात् ततः प्रेतपात्रादिस्थितान्नेषु प्रत्येकंम
धुदद्यात् ततः प्रत्येकमभिमंत्रयेत् ॐमधुवाताऋतायतेमधुक्षरंति सिंधवः माध्वीर्न्नः संत्वोषधीः ॐ
मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवꣳरजः मधुद्योरस्तुनः मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमांअस्तुसूर्यः माध्वी
र्गावोभवन्तुनः ॐ मधुमधुमध्वितिमंत्रैः ततः प्रेतान्नपात्रं व्यस्ताभ्यां हस्ताभ्यामालभ्य ॐ पृथिवीतेपात्रं द्यौर
पिधानं ब्राह्मणस्यमुखेऽअमृतेऽमृतं जुहोमि स्वाहा ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमे त्रेधानिदधेपदं समूढमस्यपाꣳ
सुरे इति जपित्वा ॐ कृष्णकव्यमिदं रक्ष मदीयं मित्युक्त्वापात्र ब्राह्मणस्य दक्षिणहस्तांगुष्ठं गृहीत्वा ॐ इदमन्नं
ॐ इमाआपः ॐ इदमाज्यं ॐ इदं हविरिति क्रमेणान्नजलघृतान्नेषु तं निवेश्य ॐ अपहता इत्यन्नोपरिसचुर
तिलान् प्रक्षिप्य मोदकादीन्यादाय ॐ अद्यामुक गोत्रपितरकप्रेतसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे इदम
न्नंसोपकरणंतेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामितिपित्रेऽन्नमुत्सृजेत् अनेनैव क्रमेणपितामहाद्यपात्र

मालभ्य ओं पृथिवीते पात्रमित्यादि पठित्वा ओं इदमन्नमित्यादिनास्वदक्षिणहस्तांगुष्ठनिवेशनं कृत्वा ओं अपहता इत्यादिना तिलानन्ने विकीर्य्य मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्र पितामहामुकशर्मन्नेतत्तेऽन्नं सोपकरणं स्वधेति पितामहापात्रमुत्सृजेत् ततः प्रपितामहान्नपात्रमालभ्य पूर्ववत् ओं पृथिवीते पात्रमित्यादिकं सर्वं कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरण। निमित्तक श्राद्धेऽमुकगोत्र प्रपितामहामुकशर्म्मणे तत्तेऽन्नं सोपकरणं स्वधेति प्रपितामहा पात्रमुत्सृजेत् ततो वृद्धप्रपितामहान्नपात्रमालभ्य पूर्ववत् ओं पृथिवीते पात्रंमित्यादिकं सर्वं कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्रस्य वृद्धप्रपितामहामुकशर्म्मन्नेतत्तेऽन्नंसोपकरणंस्वधेति वृद्धप्रपितामहापात्रमुत्सृजेत् तत ओंभवान् प्राशयत्विति पात्रं ब्राह्मणाय जलचुलुकं दत्वा सप्रणवव्याहृतिकां गायत्रीम् ओंमधुवाता इत्यादिऋचं ओंमधुमधुमध्विति च जपित्वा ओं अन्नहीनमित्यादि च पठित्वा ओं यथासुखं जुषस्वेति पात्रं ब्राह्मणं प्रति ब्रूयात् सेंच ओंकारपूर्ववामेंन पाणिना पात्रमत्यजन चुलुकं गृहीत्वा भुजीनहासक्रोधत्वरादिकं कुर्यात् व्यंजनार्थं हस्तादिना संज्ञानकुर्यात् श्राद्धकर्त्तादर्भेष्वासीनः सप्रणव्याहृतिकां गायत्रीं ओंमधुवाता इत्यादिऋचं ओंमधुमधुमध्विति च जपन् गायत्रीं ब्राह्मणमनुश्रावयेत् ओं कृणुष्वपाज इत्यादीन्रक्षोघ्नान्

ग्रान् पठित्वा भूमिं तिलैरास्तीर्य्य श्राद्धीब्राह्मणं पितृरूपतया ध्यात्वा ओं उदीरतामित्यादि पितृमंत्रान् ओं
सहस्रशीर्षा इत्यादि पुरुषसूक्तं ओं आशुः शिशानो इत्यादिकमप्रतिरथमन्यानि च शिवसंकल्पप्रभृ
तीनि पवित्राणि ऋग्यजुःसामानि रुचि तव प्रभृतीनि च यथाशक्ति जपेत् ओं नमस्तुभ्यं विरूपाक्ष इति श्लो
कमपि पठेत् वीणाध्वनिभिर्ब्राह्मणं हर्षयन् व्यंजनगुणान् इदमन्नमित्यादिक्रमेण कीर्त्तयन् यत्र यत्रेच्छो
पलभ्यते तस्य तत्तदुपनयन् मंदं मंदं भोजयेत् ततस्तृप्तं ब्राह्मणं ज्ञात्वा पितामहपात्रसन्निधावास्तृत द
क्षिणाग्रकुशत्रयां भूमिं प्रोक्ष्य सर्वप्रकारकमन्नमादाय सतिलजलेनाप्लाव्य ओं अनग्निदग्धा ये जी
वा ये प्रदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृप्ता यान्तु परां गतिंमित्यादिस्तृतकुशोपरि तदन्नं विकिरे
त् ततः सव्यं कृत्वा वामेन हरिं स्मृत्वा अपसव्येन पात्रे ब्राह्मणाय ओं इदंनेप्रन्यायोशानतिति जलगंडूषं
दत्वा ओं स्वदितमिति पृष्ट्वा ओं सुस्वदितमिति तेनोक्ते ओं पिंडमहं करिष्ये इति पृच्छेत् ओं कुरुष्वेत्यनुज्ञा
तः पात्रब्राह्मणायाचमनार्थं पात्रं दापयेत् ततः अन्नपिंडार्थमेकामपरां पितामहादित्रिकपिंडादानार्थं
मेकहस्तमितां चतुरस्त्रां चतुरंगुलोच्छ्रितां सैकतां दक्षिणाप्लवां पिंडिकां निर्माय तन्मध्ये वामेन पाणिना दर्भ
पिंजुलीं गृहीत्वा दक्षिणहस्ते कृत्वा तन्मूलेन सव्योपगृहीत्वा दक्षिणपाणिना ओं अपहता इत्यादि पठित्वा
दक्षिणाग्रं रेखां प्रादेशप्रमाणां सकृदुल्लिख्य तं दर्भपिंजुलीमुरस्यां दिशि क्षिपेत् एवमेवापरापिंडिकाया
मध्ये कां रेखां कुर्यात् ततः पूर्वपिंडिकारेखोपरि ओं ये रूपाणि प्रतिमुंचमानाऽसुरासंतः स्वधया

चरन्ति पराणुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्वात्ताल्लोकान्प्रणुदात्वस्मादिति मंत्रेणांगारैर्भ्रामयित्वा दक्षिणतः क्षिपेत् एवमेवापरेखायामंगारंभ्रामयेत् ततउभयत्रैरेखायामुपमूलसकृल्लूनान्दक्षिणाग्रान् कुशानास्तृणुयात् ततः सव्यं कृत्वा ओं देवताभ्यः इति त्रिर्जपेत् ततोऽपसव्यं कृत्वा पुटकचतुष्टये जलतिलगंधपुष्पाणि कृत्वा एकं पुटकं वामहस्ते कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकप्रेत सपिंडीकरणश्राद्धपिंडस्थानेऽत्रावनेनिक्ष्व ते मया दीयते नवोपतिष्ठतामिति पूर्वपिंडिकायां छिन्नमूलोपरि अवनेजनं दद्यात् ततोऽपरं पुटकं वामहस्ते कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरण निमित्तकश्राद्धपिंडस्थानेऽमुकगोत्र पितामहामुकशर्मण्यत्रावनेनिक्ष्व ते स्वधेति द्वितीयपिंडिकायामास्तृतकुशमूलसन्निधाने पितामहायावनेजनजलं दद्यात् ततो परपुटकं वामहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्तेन मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे पिंडस्थानेऽमुकगोत्र प्रपितामहामुकशर्मन्नत्रावनेनिक्ष्व ते स्वधेत्यास्तृतकुशमध्ये प्रपितामहायावनेजनजलं दद्यात् ततोऽपरं पुटकं वामहस्ते कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरण निमित्तकश्राद्धे पिंडस्थानेऽमुकगोत्र वृद्धप्रपितामहामुकशर्मन्नत्रावनेनिक्ष्व ते स्वधेत्यास्तृतकुशाग्रे वृद्धप्रपितामहायावनेजनं जलं दद्यात् ततः जनतिलजलमध्वाज्यसहितान्नेन प्रेतपिंडं सर्वव्यंजनतिलजलमध्वाज्यकृतशेषान्नेन पिंडत्रयं च निर्माय चतुरः पिंडाः ∧

मध्यघ्नाभ्यामानिधार्य प्रथमं प्रेतपिंडं दक्षिहस्तेन मोटकतिलजलानि चादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुक प्रेत सपिंडीकरण श्राद्ध एष पिंडस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति पूर्वपिंडिकायां कुशोपरि पित्रे पिंडं दद्यात् ततो मोटकादीनि चादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्र पितामहामुकशर्म्मन्नेष पिंडस्ते स्वधेति द्वितीयपिंडिकायां प्रथमावनेजनस्थाने पितामहाय पिंडं दद्यात् पुनर्मोटकादीनि पिंडं चादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्र प्रपितामहामुकशर्म्मन्नेवते पिंडते पिंडः स्वधेति प्रपितामहाय परावनेजनस्थाने पिंडं दद्यात् पुनर्मोटकादीनि पिंडं चादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे अमुकगोत्र वृद्धप्रपितामहामुकशर्म्मन्नेष ते पिंडः स्वधेति वृद्धप्रपितामहाय परावनेजनस्थाने पिंडं दद्यात् ततः पितामहादिपिंडास्तरण कुशमूले ओं लेपभागभुजस्तृप्यन्त्विति करं प्रोञ्छ्य सव्यं कृत्वा चम्य हरिं स्मरेत् ततोपसव्यं कृत्वा दक्षिणामुखः पितारमुद्दिश्य ओं अत्र पितरमादाय स्वयथाभागभावृषायस्वेपि पठित्वोत्तराभिमुखो भूत्वा श्वासं नियम्य भास्वरमूर्तिं पितरं ध्यायन्मुखं दक्षिणां दिशं प्रत्यावर्तयन् ओं अमीमदन्त पितरो यथाभागमावृषायिषतेति पठेत् पितामहादीनुद्दिश्य दक्षिणामुखः ओं अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वमिति पठेत् उत्तराभिमुखो भूत्वा श्वासं नियम्य तत्रस्थान्भास्वरमूर्तीन् पितामहादीन्ध्यायन्मुखं दक्षिणां दिशं प्रत्यावर्तयन् ओं अमीमदन्त पितरो यथाभा

रुषायतेनिपठितःततःप्रत्यवनेजनपात्रंवामहस्तेकृत्वामोटकादीन्यादायॐअद्यामुकगोत्र[illegible]नरमुकप्रेतस्यसपिं
डीकरणश्राद्धेपिंडःअत्रवनेनिक्ष्वतेमयादीयतेतेनवोपतिष्ठताम्इतिपित्रेप्रत्यवनेजनंदत्वापितामहावनेजन
पात्रंवामहस्तेकृत्वामोटकादीन्यादायॐअद्यामुकस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्ध
पिंडेऽमुकगोत्रपितामहामुकशर्म्मन्नत्रप्रत्यवनेनिक्ष्वतेस्वधेतिपितामहायप्रत्यवनेजनजलस्यदद्या
त्प्रपितामहावनेजनपात्रंगृहीत्वामोटकादीन्यादायॐअद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकर
णस्यनिमित्तकेश्राद्धेपिंडेमुकगोत्रप्रपितामहामुकशर्म्मन्नत्रप्रत्यवनेनिक्ष्वतेस्वधेत्रप्रपितामहायप्रत्य
वनेजेजनदद्यात्ततःवयिष्ठपुटकमादायमोटकादीनिचादायॐअद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्य
सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेपिंडेमुकगोत्रवृद्धप्रपितामहामुकशर्म्मन्नत्रप्रत्यवनेनिक्ष्वतेस्वधेतिवृ
द्धप्रपितामहायप्रत्यवनेजनंदद्यात्ततोनीवीविस्रस्यसव्यंकृत्वायस्यहरिंस्मृत्वाअपसव्यंकृत्वावा
मेनपाणिनासूत्रंदक्षिणेनादायॐएतत्तेपितरोवासइत्यु[illegible]भ्यांहस्ताभ्यांपितृपिंडोपरिसूत्रं
धारयेपूर्ववत्पुनःसूत्रमादायॐनमोवःपितरोरसायनमोवःपितरःशोषायनमोवःपितरोजी
यनमोवःपितरःस्वधायैनमोवःपितरोघोरायनमोवःपितरोमन्यवेनमोवःपितरःपितरोन
मोवोगृहान्नःपितरोदत्तसतोवःपितरोदेष्मॐएतद्वःपितरोवासइतिमंत्रंपठित्वाप्रत्येकंपिंडो
परिसूत्रंधारयेत्ततोमोटकादीन्यादायॐअद्यामुकगोत्रस्यपितरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणश्राद्धपिंडे

त्वा देवाभ्यायन् पात्रे परिविष्यात् व्यंजनानि घृतं जलं च तत्रोपनीयान्नोपरिन्युब्जं दत्वा ओं मधुवाता मृति करचं ओं मधु मधु मध्विति मन्त्रेणान्नमभिमन्त्रयेत् ततऋजु हस्ताभ्यामन्न पात्रमालभ्य ओं पृथिवीते पात्रं द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे अमृते अमृतं जुहोमि स्वाहा ओं इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पद मृ समूढमस्य पांशुर इति च पठित्वा ओं कव्य कव्यमिदं रक्षमदियमिति पठित्वा ओं इदमन्नमित्यन्ने ओं इमा आप इति जले ओं इदमाज्यमिति घृते ओं इदं हविरिति पुनरन्ने दक्षिणकरांगुष्ठमावेश्य ओं यद्वासीत्यन्नोपरि यवान्विक्षिप्य कुशान्नयवजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकामुकगोत्र पितामह प्रपितामह वृद्धप्रपितामहामुकामुक शर्म श्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा एतद्वोन्नं सोपकरणं नम इत्यन्नमुत्स्रजेत् एवं देवकाण्डं निर्वर्त्य हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य कुश वटुकादिकं पुनर्गृहीत्वा प्रेत श्राद्ध देशमागत्योपविश्य अपसव्यादिकृत्वा दक्षिणाभिमुखो मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुक प्रेत सपिंडीकरणश्राद्ध इदमासनं मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति पित्रे आसनं मोटकरूपं तिलप्रोक्षितमुत्स्रजेत् पुनर्मोटकादिकमादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्र पितामहाऽमुकशर्मन्निदमासनं ते स्वधा इति स्थानत्रये कृतासनेषु सर्वपश्चिमस्थानस्थितमासनं पितामहायोत्स्रजेत् पुनर्मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तक श्राद्धेऽमुकगोत्र प्रपितामहामुक ॥ ॥

सव्येनदेवान्नपात्रेओंशिवाआपसंन्त्विति जलंदत्वा असव्येनपिनपितृब्राह्मणहस्ते पूर्वमंत्रेण जलंदद्यात्
ओंसन्त्वितिप्रतिवचनम्ततःपितामहाद्यन्नपात्रेषुप्रत्येकंजलंदद्यात् अनेनैवक्रमेणओंसौमनस्यमस्त्वि
तिदेवान्नपात्रेषुपुष्पम्ततोपसव्येनपितृब्राह्मणहस्तेनेनैवमंत्रेणपुष्पंततःपितामहाद्यन्नपात्रत्रिके
ऽनेनैवमंत्रेणप्रत्येकंपुष्पंदद्यात्ततःसव्येनाक्षतंचारिष्टमस्त्वितिदेवान्नपात्रेतंडुलप्रक्षेपः ततोपसव्ये
नप्रेतश्राद्धपात्रब्राह्मणहस्तेओंअक्षतंचारिष्टमस्त्विति तंडुलप्रक्षेपःओंअस्त्विति ब्राह्मणप्रतिवचनं
पितामहाद्यन्नपात्रत्रिकेपिप्रत्येकंओंअक्षतंचारिष्टमस्त्विति तंडुलप्रक्षेपः ततोमोदकादीन्यादा
य ओंअद्यामुकगोत्रस्यपितरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरण निमित्तक श्राद्धेऽमुकगोत्रस्यपितामह
स्यामुकशर्मणोदत्तेतदन्नपानादिकमक्षय्यमस्त्विति पितामहायाक्षयोदकं दद्यात्पुनर्मोदकादीन्या
दायओंअद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकमक्षय्यमस्त्विति प्रपितामहायाक्षय्योदकं दद्यात् एवंवृद्धप्रपिताम
हायाक्षय्योदकंदद्यात्ततःसव्यंकृत्वांजलिसन्मनाःसुमनादक्षिणांदिशंपश्यन्ओं अघोराःपितरःसन्त्वितिपि
तामहादिपिंडत्रयोपरिपूर्वाग्रांजलधारांदद्यात्ओंसन्त्वितिब्राह्मणप्रतिवचनंअत्रवारिधारादानमात्रा
रान् अन्यथातुपाठमात्रंततःप्राङ्मुखोगोत्रंनोवर्द्धतामितिपठेत्ओंवर्द्धतामितिप्रतिवचनंदातारोनोभिवर्द्धन्तां
वेदःसंततिरेवच श्रद्धाचनोमाव्यगमद्बहुदेयंनोस्त्विति अन्नंचनोबहुभवेदतिथींश्चलभेमहियाचितारश्चनःसन्तु

माचयाविस्मकंचन एताः सन्त्वा आशिषः सन्त्विति याचेत् ॐ सन्त्विति प्रतिवचनं ततोपसव्यं कृत्वा पिंडोपरि
सपवित्रकुशत्रयं दक्षिणाग्रमास्तीर्य ॐ नमो वाचयिष्ये इति ब्राह्मणं ब्रूयात् ॐ वाचनामित्यनुज्ञातः ॐ पित्रे
नमः उच्यतामिति ब्राह्मणं ब्रूयात् ॐ अस्तु नम इति ब्राह्मणो वदेत् ततो वामहस्तोद्धृत जलपात्रं दक्षिणेनादाय ॐ
ऊर्जं वहन्तीरमृतं घृतस्पयः कीलालं परिस्रुतम् स्वधास्थ तर्पयत मे पितॄनिति त्रीन्पित्रादीनुद्दिश्य सपवित्रकुशो
परिदक्षिणाग्रं जलधारां दद्यात् ततो नम्रीभूय पिंडाघ्रायोत्थापयेत् पिंडाधारकुशानुल्मकं च वह्नौ प्रक्षिपेत् स
व्येन देवार्घपात्रं संचाल्य अपसव्येन पित्रार्घ्यपात्राण्युत्तानीकृत्य दक्षिणां दद्यात् ततः सव्येन कुशत्रययवज
लदक्षिणाद्रव्याण्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धेऽमुकगोत्र
पिताप्रपितामहवृद्धप्रपितामहामुकामुकशर्मश्राद्धसंबंधिनां विश्वेदेवानां कृतैतच्छ्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदं
हिरण्यमग्निदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजे इति प्राङ्मुख उत्सृजेत्
ततोऽपसव्यं कृत्वा दक्षिणामुखो मोटकतिलजलान्यादाय दक्षिणां चादाय ॐ अद्यामुक
गोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य कृतैतत्सपिंडीकरण श्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदं रजितं चन्द्रदैवतं मम
कगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे इति दक्षिणां पितृब्राह्मणकरे द
द्यात् ॐ स्वस्तीति प्रतिवचनम् पुनस्तथैव दक्षिणाद्रव्यादिकमादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितु
रमुकप्रेतस्य सपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे कृतैतदमुकगोत्रपितामहामुकशर्मश्राद्ध ।

सपिंडोदक्षिणाब्राह्मणाभ्यः ५

प्रतिष्ठार्थमिदंराजितंचंद्रदैवतंयथानामगोत्राय ब्राह्मणायदक्षिणांदातुमुत्सृजेत् इति पितामहश्राद्ध
दक्षिणांदद्यात् पुनर्दक्षिणाद्रव्यादिकमादायओं अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरण
निमित्तकश्राद्धे कृतैतदमुकगोत्रप्रपितामहामुकशर्म्म श्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदंराजितंचंद्रदैवतंयथानाम
गोत्राय ब्राह्मणायदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे इति प्रपितामहश्राद्धदक्षिणांदद्यात् पुनर्दक्षिणाद्रव्यादिक
मादायओं अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यसपिंडीकरणनिमित्तकश्राद्धे कृतैतदमुकगोत्रवृद्धप्रपि
तामहामुकश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदंराजितंचंद्रदैवतंयथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांदातुमहमुत्सृजेत् इति
वृद्धप्रपितामहश्राद्धदक्षिणांदद्यात् ततःसव्यंकृत्वाओंविश्वेदेवाःप्रीयंतामिति देव विसर्जनं कृत्वा अपसव्यं
कृत्वापितृश्राद्धब्राह्मणंओंनिरेकारंस्वस्तीब्रूहीतिचदंते स्वस्तीतितेनोक्ते स्वस्त्यस्तु इति पितृब्राह्मणं विस
ज्यगृहीतपितृब्राह्मणंपृष्ठोगृहीतोदकयात्रावाहिर्निमंत्रणस्थानमागत्य ब्राह्मणंयस्थापयित्वा ओं आमा
वाजस्यप्रसवोजगम्यादेमेद्यावापृथिवीविश्वरूपेआमागंतांपितरामातराचामासोमोऽमृतत्वेनग
म्यादितिप्रदक्षिणंकुर्वन् उदकधारयाचिर्वेष्टयेत् ततःप्रणम्यादौपादानुद्धृत्यप्रदक्षिणीकृत्याभि
वादयेत् ततःसव्यंकृत्वाओंदेवताभ्यइतित्रिर्जपेत् ततोगृहंप्रविश्यसव्याभ्यांदेवपितृश्राद्धदीपान्पा
णिभ्यांनिर्वापयेत् ततःसव्येनपाणिपादप्रक्षालनमाचमनंच कुर्यात् ततःओंप्रमादादित्यादिपठित्वा
गतस्फलकामोवैकुसुम्भेऽपरश्राद्धचतुष्टयद्रव्यप्रतिपत्तिंब्राह्मणायकुर्यात् पिंडान् जले प्रपिता

दयेत् उच्छिष्टमार्ज्जनं कुर्य्यात् वैश्वदेवबल्यनन्तरं दशा॰ त्र्यर्तिश्रोत्रियान् यथाशक्ति भोजयेत् ज्ञातिभिः
मिलित्वा सह भोजयेत् इति श्राद्धविवेकः सपिंडनपद्धतिः सपिंडीकरणकालव्यवस्थायामप्येवमस्माभिरुक्त
यद्येतानि षोडश श्राद्धानि केनचिद्विस्मरणादिना न कृतानि तेन कस्मैकादश्यां तत्कृत्वा देवा षोडश श्रा
द्धानि कर्त्तव्यानीति मिताक्षरा श्राद्धपल्लवयोर्लिखितं यत्तु चैतत् एकोद्दिष्टरूपश्राद्धस्य कस्मैका
दश्यां विधानात् एषां चैकोद्दिष्टरूपत्वात् अथ चाधिकारिणा कृतषोडशश्राद्धसंकल्पे सपिंडनस्वकृ
त्वा विपन्ने चान्येनावसिष्टश्राद्धानि कार्याणीति श्राद्धप्रदीपः एषु सर्वेषु प्रेतश्राद्धादिषु शेषान्न
भोजनं कर्त्तव्यं यदाह देवलः एकोद्दिष्टस्य शेषं तु ब्राह्मणाय समुत्सृजेत् ततः परं तु भुंजीत स्वयं मंगल
न्नं कस्यार्थे: प्रेतश्राद्धश्राद्धार्थं यत्किंचित्साधितमोदनादि तत्सर्वं ब्राह्मणायैव प्रतिपादयेत् नोद्धार
यैव स्वयं मंगलभोजनं कुर्यात् पृथक्पाकसाधितान्नभोजनं कुर्यात् पृथक्पाकस्य मंगलस्वरू
पत्वात् सपिंडने पितामहादिश्राद्धशेषान्नस्यैकपाकसाधितत्वात्प्रेतश्राद्धशेषान्नत्वादेवन्यायः स
पिंडनावेन स्वयं हृदयं पावनं श्राद्धदत्तशेषान्नस्यापि भोजनं न कर्त्तव्यं तथा च श्राद्धान्नभोजननिषेधे शातातपः
नवश्राद्धग्रामयाजकान्नं संघातभोजनं नारीणां प्रथमे गर्भे भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत् चान्द्रायणं नवश्राद्धे परा
को मासिके तत्रः मासं चरेदतिकृच्छ्रं स्यात् षाण्मासिके कृच्छ्र एव हि आब्दिके कृच्छ्रपादः स्यादेकाहः पुनरा
ब्दिके अनर्द्धनदोषः स्यात् शंखस्य वचनं यथा अथ नवश्राद्धमेकादशाह श्राद्धं ग्रामंयाजका

त्रेभसिद्धमेवसंग्रहभोजनंसूर्ययोरुपरागकालेभोजनम् नारायणंप्रथमगर्भसंस्कारभोजनंश्राद्धिके प्रथमसांवत्सरिके पुनराब्दिके द्वितीयसांवत्सरिके तदुपकरणवस्त्रादिग्रहणं वर्षद्वयेपिकुर्वतीतिसमाचारः स्त्रीशूद्रकर्तृकेऽस्मिन् श्राद्धे स्वधास्थानेनमःपदप्रयोगः कर्तव्यः सपिंडने जीवतिपत्यौ श्वशुरादिभिः सापिंडनंकार्यम् मृते पत्यो पतिश्वशुरादिभिः सहमेलनंकार्यम् पतिपुत्ररहितायाः सपिंडनमेवनिषिद्धम् तथाच मार्कंडेयपुराणे सपिंडीकरणं तासां पुत्राभावेन विद्यते अत्रपुत्राभाव इत्युपलक्षणं पतिपुत्राभावे इति द्रष्टव्यम् पतिकर्तृकस्य स्त्रीसापिंडनस्य विधानात् एवं सपत्नीपुत्रेवत्याः पुत्रिणीत्यादिशेनं नंभवति बह्वीनामेकपत्नीनां यद्येका पुत्रिणी भवेत् सर्वास्तेनैव पुत्रेण पुत्रिणीमनुरब्रवीत् इति सपत्नीपुत्रवत्याः पुत्रिणीत्यादिशेनापुत्रत्वाभावात् एवं त्रैवर्णिकजातस्य शूद्रस्य सपिंडनं निषिद्धंनीयते तु सपिंडत्वं येषां शूद्रकुलोद्भवः सर्वे शूद्रत्वमायांति यदि स्वर्गजितोपिते इति शंखलिखितवाक्यात् पत्रच सपिंडनं निषिद्धम् तत्र ब्रह्मपुराणोक्तं षोडशश्राद्धं प्रेतत्वविमुक्तिः तथाच ब्रह्मपुराणं मरणं तुत्यक्त देहानां श्राद्धं षोडशसंख्यया चतुर्थे पंचमे चैव नवमैकादशे तथा ततो द्वादशभिर्मासैः श्राद्धं द्वादशसंख्यया कर्तव्यं शुचिस्तेषां ततो विंशाश्वभोजयेदिति अत्रचमृतकार्येषु मरणदिनावधिकादिनमासादिगणनात् चतुर्थदिनादित्वं मरणदिनावधिकमेव ज्ञेयं तथाचाशौचाभ्यंतरंतरेपि चतुर्थदिनादिश्राद्धं कर्तव्यं अत्रच वर्षे यावत्सापिंडनकाले अनिषिद्धनक्षत्रसंभवे निषिद्धनक्षत्रे सपिंडननिषेधात् तत्रापि ब्रह

पुराणोयषोडशश्राद्धानिकर्त्तव्यानितिवहुषुनिबंधेषुलिखितम् लोकास्तुनिषिद्धनक्षत्रेपिंडंनकरणेपित्रादिगतकुश्लेषाभावात्स्वमात्रगतानीष्टसंभावान्नक्षत्रानुरोधंनाचरंति अथावीरायाःसपिंडकर्तृकषोडशश्राद्धविधिर्लिख्यतेसपिंडेवाशौचाभ्यंतरे एवचतुर्थदिने श्राद्धंकर्त्तव्यं तत्रप्रथमतो स्थिसंचयनिमित्तकर्मकोद्दिष्टंकृत्वाऽस्थिसंचयेकृतेपुनःस्नात्वाश्राद्धंकर्त्तव्यं तत्रमध्याह्ने शुचिराचांतो यजमान् सवर्णेनाहूतंब्राह्मणंस्नातमाचांतेगोमयोपलिप्तायां मंडपाद्बहिर्भूभागेसूत्रेणापसव्यवत् कृतमंडलायाम् ॐभूम्यैनम इतित्रिरेखकपुष्पपूजितायामास्तृतदक्षिणाग्रकुशत्रयायांतिष्ठन् स्वागतमितिपृच्छेत् ॐसुस्वागतमितितेनोक्तेउभावप्युपविशतः ततः पुटकजलंकृत्वा ॐ इदंतेपाद्यमित्युपनीययात्रब्राह्मणपादयोर्दद्यात् ततोऽपसव्यंकृत्वा पुष्पचंदनतांबूलानि ब्राह्मणायदत्वा ब्राह्मणदक्षिणजानुदक्षिणकरेणस्पृष्ट्वा ॐअद्यामुकगोत्रायाःसपिंडायाअमुकप्रेतायाश्चतुर्थदिनश्राद्धकरणायभवंतंब्राह्मणमहमामंत्रये ॐ आमंत्रितोस्मीति प्रतिवचनं ॐअक्रोधनेनेत्यादिनां ॐसर्वायासविनिर्मुक्तेनेत्यादिना चनियमान् श्रावयेत् ॐभवितव्यमितितेनोक्ते जलतिलगंधपुष्पाणिपुटकेकृत्वा ॐअद्यामुकगोत्रेसपिंडेअमुकप्रेते चतुर्थदिनश्राद्धएषपादार्घस्तेमयादीयतेनवोपतिष्ठतामितिमोटकादीनापादार्घंदद्यात् तत आचमनीयजलंनमस्कृत्यजानुनिविस्राव्य ॐइदंतेआचमनीयमित्यादीमनीयमर्पयेत् ततसव्येनस्वयमाचम्यतमाचमय्यायेकृत्वा श्राद्धदेशभागेकृततत्रास्तृत

श्रा
वि
११४

उपविशेत् ओं सिद्धमिति वदेत् तत्रासने ऽत्रास्वेति ब्राह्मणमंगुष्ठे गृहीत्वा सकुशे आसने उत्तराभिमुखमुपवेशयेत् पादयोस्तले दक्षिणाग्रं कुशत्रयं दद्यात् आसनसमीपे तु तिलतैलेन रक्षादीपं स्थापयेत् ततः ओं अपवित्र इत्यादि पठित्वा ओं पुंडरीकाक्षः पुनात्विति कुशत्रयजलेन सर्वाणि श्राद्धीयद्रव्याणि सिंचयेत् ततः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रायाः सपिंडीया अमुकप्रेताया प्रेतत्वविमुक्तिकामः आद्यादि यथाकालं षोडश श्राद्धान्याहं करिष्ये इति संकल्पयेत् पुनः कुशत्रयतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रायाः सपिंडीया अमुकप्रेतायाः प्रेतत्वविमुक्ति हेतु षोडशश्राद्धांतर्गत चतुर्थ दिनश्राद्धमहं करिष्ये इति वदेत् ओं कुरुष्वेति प्रतिवचनं ओं गायत्रीजपमहं करिष्ये इति ओं कुरुष्वेति तत्प्रतिवचनम् ततः सप्रणव व्याहृति गायत्रीं त्रिर्जपित्वा ओं देवताभ्य इति त्रिर्जपेत् ततो ऽपसव्यं कृत्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडे अमुकप्रेते चतुर्थ दिन श्राद्ध इदमासनं ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामित्यासनमुत्सृजेत् ततः ओं अपहता इत्यादिना श्राद्धदेशे वामावर्तेन तिलान् विकिरेत् ततः श्रायंतु न इति मंत्रं जपेत् ततो ऽर्घपात्रे पवित्रं कृत्वा ओं शन्नो देवी रिति जलं तिलोसीति स्वाहा तेन तिलान् क्षिप्त्वा तूष्णीं गंधपुष्प्योक्षिपेत् ततो ऽर्घपात्रं वामहस्ते कृत्वा पवित्रं पात्र ब्राह्मणकरे उत्तराग्रं धृत्वा तदुपरि उदकांतरं दत्वा ओं या दिव्या इति पठित्वा मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडे मुकप्रेते चतुर्थ दिन श्राद्धे एष हस्तार्घस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति विप्रकरे ऽर्घजलं दददुत्सृजेत्

राम

दर्भपात्रं पवित्रे सहितं ब्राह्मणवामपार्श्वे ओं सपिंडार्घस्यात्वमसीति न्युब्जीकरणम् ततो मोदकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडेऽमुकप्रेते चतुर्थदिने श्राद्ध एतानि गंधपुष्पधूपदीपतांबूलसिंदूरवासांसि तेम या दीयंते तवोपतिष्ठंतामिति गंधादीनुत्सृजेत् ततः पात्रस्य चतुर्थे दिशि चतुष्कोणं मंडलं कुर्यात् तत श्राद्धीयान्नव्यंजनाग्रभागं गृहीत्वा घृततिलजलसहितं तदन्नं ओं इदमन्नमेतत्स्वामिपितृभ्यो नम इति मोदकादिना दद्यात् ततः कराभ्यां ताम्रपात्रमादाय तेनान्नं गृहीत्वा मनाक् स्थित्वा पिंडं ध्यात्वा भोजनपात्रे पुरुषतृप्तिसममन्नं परिविष्यात् पुटकांतरे व्यंजनानि घृतं जलं चोपनीय अन्नोपरि पुटकाहीना हस्ताभ्यां मधु दद्यात् ओं मधुवाता ऋतायते इति त्र्यचं मधु मधु मध्विति च जपेत् ततो व्यस्तोत्तानपाणिभ्यामन्नपात्रमालभ्य ओं पृथिवी ते पात्रमित्यादि जपित्वा ओं इदं विष्णुरिति पठित्वा अमृतरूपतयान्नं विचिंत्य ओं कृष्ण कव्यमिदमिति पठित्वा ओं इदमन्नं ओं इदमापः ओं इदमाज्यं ओं इदं हविरिति पात्रे ब्राह्मणदक्षिणहस्तांगुष्ठमन्नजलघृतान्नेषु निवेश्य ओं अपहता इत्यादिनान्नोपरि वह्नांस्तिलान्विकिर्य वामेन पाणिना पात्रमत्यजन् ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडेऽमुकप्रेते चतुर्थदिने श्राद्ध इदमन्नं सोपकरणं ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामित्यन्नमुत्सृजेत् ओं भवान्नाप्यायत्विति ब्राह्मणाय जलं गुडषंड दद्यात् ततो गायत्रीं मधुवाता इत्यादि त्र्यचं च ओं मधु मधु मध्विति च जापित्वा ओं अन्नहीनमित्यादि पठित्वा ओं यथासुखं जुषस्वेति ब्राह्मणं ब्रूयात् ब्राह्मणो वामेन पाणिना पात्रमत्यजन् ओंकारपूर्वं भुंजीत त्वराक्रोधादिकं वर्जयेत् ॥

व्यंजनाद्यर्थं हस्तादिसंज्ञामपि न कुर्यात् श्राद्धकर्त्ता दर्भेष्वासीनो गायत्रीं मधुवातादिकं जपेत् ब्राह्मणंगायगीमनुश्रावयेत् ॐ कृणुष्व पाज इत्यादि रक्षोघ्नं मंत्रान् पठेत् भूमौ तिलान् विकीर्य्य ब्राह्मणं सपिंडारूपतयाप्यायेत् ॐ उदीरतामित्यादिमंत्रान् ॐ सहस्रशीर्षा इत्यादि पुरुषसूक्तं ॐ आशुः शिशानो इत्यादिकमप्रतिरथमन्यानि च शतरुद्रिय रुचि स्तव प्रभृतीनि पवित्राणि जपेत् ततः ॐ नमस्तुभ्यं विरूपाक्षेत्यादिश्लोकमपि पठेत् वीणादिभिः ब्राह्मणं हर्षयेत् व्यंजनगुणानुत्कीर्त्तयन् मंदमंदमुपनयन् ब्राह्मणं भोजयेत् ततः तृप्तं ज्ञात्वा उच्छिष्टसन्निधावास्तृतीय दक्षिणाग्रकुशान्त्रया भूमिं प्रोक्ष्य मध्ये तिलघृतव्यंजनयुतमन्नं जलेनाप्लाव्य ॐ अनग्निदग्धा इति मंत्रेण कुशोपरि अन्नं विकिरेत् ततः सव्यं कृत्वा चस्यविष्णुस्मरेत् अपसव्यं कृत्वा इदंनेगन्यापोशानमिति जलगंडूषं ब्राह्मणाय दत्वा ॐ स्वदितमिति पृष्ठेत् ॐ सुस्वदितमिति नेनोक्ते ॐ पिंडमहं करिष्य इति पृष्ठेत् ॐ कुरुष्वेत्यनुज्ञातो हस्तमात्रपरिमितां पिंडिकां मृत्तिकामयीं निर्माय तन्मध्ये प्रादेशमितां रेखां वामेन पाणिना दर्भपिंजुलामादाय हस्ताभ्यां गृहीत्वा तन्मूलेन दक्षिणाग्रे रेखां कुर्यात् दर्भपिंजुलीमुत्तरस्यां दिशि क्षिपेत् ये रूपाणीनि तन्त्रांगारभ्रामणं कृत्वांगारं दक्षिणस्यां दिशि क्षिपेत् रेखोपरि उपमूलसकृल्लूनान् कुशान् दक्षिणाग्रानास्तीर्य्य सव्यं कृत्वा ॐ देवताभ्य इति त्रिर्जपेत् अपसव्यं कृत्वा जलतिलगंधपुष्पाणि पुटके कृत्वा वामहस्तेन तमादाय दक्षिणहस्ते मोटकादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रसपिंडेऽमुकप्रेते चतुर्थदिनश्राद्धे पिंडस्थाने

ऽत्रावनेनिक्ष्वतेमयादीयतेतवोपतिष्ठतामिति कुशमध्येऽवनेजनंदद्यात् ततोमोदकादीनि पिंडं चादाय
ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडेऽमुकप्रेते चतुर्थदिनश्राद्धे एष ते पिंडस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामिति कुश
मध्ये पिंडं दद्यात् ततः आस्तृतकुशामूले करं प्रोन्छ्य सव्यं कृत्वा चम्य हरिं स्मृत्वा ओं अत्र सपिंड मादा
यस्व यथाभागमावृषायस्वेति दक्षिणमुखः पठेत् तत उदङ्मुखो भूत्वा श्वासं नियम्य [illegible] मूर्तिं ध्यायन्
ओं अमीमदन्त सपिंडे यथाभागमावृषायिषतेति पठन् सुखमन्त्यावर्त्तयेत् मोदकादीन्यादाय वामहस्तेऽवनेज
नपुटकं कृत्वा ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडेऽमुकप्रेते चतुर्थदिनश्राद्धेऽत्रान्यवनेनिक्ष्वते मया दीयते तवोपतिष्ठ
तामिति पिंडोपरि अन्यवनेजनं दद्यात् ततो नीवीं विस्रस्य परिधाय सव्यं कृत्वाचामेत् अपसव्यं कृत्वा वा
मेन पाणिना धृतं सूत्रं दक्षिणेनादाय ओं एतत्ते सपिंड वास इति पिंडोपरि हस्ताभ्यां दद्यात् मोदकादीन्या
य ओं अद्यामुकगोत्रे सपिंडेऽमुकप्रेते चतुर्थदिनश्राद्धे पिंडे एतद्वासस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतामित्यु
त्सृजेत् ततो गंधपुष्पधूपदीपतांबूलैः पिंडमर्चयेत् पिंडशेषान्नं पिंडसमीपे विकिरेत् ओं शिवा
आपः सन्त्विति आचांत ब्राह्मणकरे जलदानं ओं सन्त्विति प्रतिवचनम् ओं सौमनस्यमस्त्विति
पुष्पम् ओं स्वस्तीति प्रतिवचनं ओं अक्षतं चारिष्टमस्त्विति तंडुलदानं ओं अस्त्विति प्रतिवचनम्
मोदकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रायाः सपिंडाया अमुकप्रेतायाश्चतुर्थदिनश्राद्धे दत्तैतदन्न
पानादिकमुपतिष्ठतामित्यक्षय्योदकदानं ब्राह्मणकरे दद्यात् ओं उपतिष्ठतामिति प्रतिवचनं ।

नम ततः सव्यं कृत्वा सुमनास्त्वं मना दक्षिणां दिशयं पश्यन् ॐ अघोरास्सपिंडास्त्विति पूर्वाग्रं जलधारां दद्यात् ॐ अस्त्विति प्रतिवचनं पूर्वाभिमुखो भूत्वा ॐ गोत्रं वर्द्धतामित्याशिषं ब्राह्मणं याचेत् ॐ वर्द्धतामिति तेनोक्ते ॐ दातारो नो ऽभिवर्द्धतामित्यादिनाशीः प्रार्थनं ॐ सन्त्विति प्रतिवचनं अपसव्यं कृत्वा पिंडोपरि सपवित्र कुशानास्तीर्य दक्षिणाग्रान् ॐ नमो वाचयिष्ये इति ब्राह्मणं ब्रूयात् ॐ वाच्यतामित्युक्ते ॐ सपिंडायै नमः उच्यतामिति वदेत् ॐ अस्तु नम इत्युक्ते पुटकादिस्थितं जलं हस्ताभ्यामादाय ॐ ऊर्जं वहंतीरिति मंत्रेण सपवित्र कुशोपरि दक्षिणाग्र वारिधारां दद्यात् ततो नाम्नी भूप पिंडमाघ्राय उत्थापयेत् पिंडाधार कुशानुल्मुकं च वन्हौ निक्षिपेत् अर्घ्यपात्रमुत्तानीकृत्य ततो मोटकादिकं दक्षिणाद्रव्यं चादाय ॐ अद्यामुकगोत्रस्य सपिंडाया अमुकप्रेतायाः कृतैतत्सजुर्यादिन श्राद्ध प्रतिष्ठार्थमिदं रजितममुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय दक्षिणां तुभ्यमहं प्रददे इति दद्यात् ॐ निरंकारं स्वस्तिब्रूहीति ब्राह्मणं वदेत् स्वस्तीति ब्राह्मणेनोक्ते स्वस्त्वस्त्वित्युक्त्वा ब्राह्मणहस्तांगुष्ठं गृहीत्वोत्थापयेत् तं गृहीत्वा जलपात्रं च गृहीत्वा निमंत्रणस्थाने स्थापयेत् ॐ आमा वाजस्य प्रसवो जगम्याद्देमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे आमागंता पितरा मातरा चामा सोमो ऽमृतत्वेन गम्यादिति मंत्रेण वारिधारया ब्राह्मणं त्रिर्वेष्टयेत् प्रणम्याष्टे पादाननुव्रज्य प्रदक्षिणी कृत्य नमस्कुर्यात् तत उपविश्य तत्रैव सव्यं देवताभ्य इति त्रिर्जपेयेत् ततः श्राद्धदेशमागत्य पाणिभ्यां दीपनिर्वाप्य सव्यं कृत्वा हस्तौ पादौ प्रक्षाल्याचम्य ततः ॐ प्रमादादित्यादि पठित्वा श्राद्धपूर्वकामो विस्रंसरत् पिंडादिकं जले क्षिपेत् उच्छिष्टापनयनं कुर्यात् दशप्रभृति श्रोत्रियान् भोजयेत् वंधुभिर्मिलि ।

न्नास्वयंभुंजीत् अनेनैव प्रकारेण पंचमदिन श्राद्धंनवमदिन श्राद्धं एकादशाहे एकदिश विन श्राद्धं कुर्यात्
चतुर्दिन विशेषोयदि श्राद्धकर्त्ता तदानस्याशानद्वितीयदिनत्वा तत्रशय्या दान कांचन पुरुष दानं दंपतिपू
जनं वृषोत्सर्गे कपिला दानानि कुर्यात् सपिंडोयदि श्राद्धकर्त्ता तदात्तैनैकादशाहे ऽशौचात द्वितीयदिने
शय्यादानेदेयति पूजन वृषोत्सर्गादिकंच कर्तव्यं भवतीति अनेनैव प्रकारेण प्रथममासमारभ्य द्वादश
मास पर्यंत प्रतिमासे शेषेसतीक्षयाहे प्रथममासिका द्वितीयमासिक तृतीयमासिक चतुर्थमासिक पंचमा
सिकषष्ठमासिक सप्तममासिकाष्टममासिकनवमासिक दशममासिकैकोदशमासिक द्वादशमासिका
निकर्तव्यानीति अधिकमाससंभवे त्रयोदशमासिकानिकर्त्तव्यानि अस्मिन्ब्रह्मपुराणीय कल्येमासिकाना
मयक्षपकरणं नभवति प्रमाणाभावादिति इति श्राद्धविवेके मध्यक्रिया परिच्छेदस्तृतीयः ३ अथापात्र
केकोद्दिष्ट श्राद्धप्रयोगः तत्र पूर्वदिने कृत नियमः श्राद्धदिने प्रातर्वस्त्रयुग्मेनकृतस्नातः पंचगव्योपलेपन
ज्वलदंगारभ्रामणगोरमृतिकाच्छादनै श्राद्धभूमि संस्कारंकृत्वा वस्त्रादि गावेष्टयित्वा तिलगौरसर्षपैर
वकीर्य्येपित्रासनस्थाद्वामभागे श्राद्धदेयवस्तूनि साधयकृत स्नानादिर्मध्याह्ने शुचिः शुक्लद्विवासाः पादौ
प्रक्षाल्याचम्यः श्राद्धदेशमागच्छेत् तत्र स्वयंपाकं कुर्यात् सपिंडस्त्रीकाद्वारावापाचयेत् ततः पाकेव
न रक्षादीपं निधायपुनराचम्य प्राङ्मुखउपविशेत् अन्यकृतेपाके सिद्धमितिपृष्ट्वा ओं अपवित्रःपवित्रो
वेत्यादि ओं पुंडरीकाक्षः पुनात्वितिपठित्वा कुशाग्रजलैः श्राद्धवस्तून्यभिषिंचेत् ततः कुशानयाति

केवोदि
केवोदिष्ठ
केवोदिष्ठा

लजं कोन्यादाय ओं अद्यामुकमासिअमुकपक्षीयामुकतिथौ अमुकगोत्रस्यपितुरमुकशर्मणः सांवत्स
रिकैकोदिष्टश्राद्धमहंकरिष्ये इतिसंल्पंकुर्यात् ततोगायत्रीं त्रिर्जपेत् ओंदेवताभ्य इत्यादित्रिर्जपेत्
ततोपसव्यं कृत्वा दक्षिणाभिमुखः पातितवामजानुः मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमु
कशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध इदमासनंतेस्वधेति पूर्वोपकल्पितमोटकरूपमासनं तिलजलप्रो
क्षितं दक्षिणाग्रं पितृतीर्थेनोत्सृजेत् ओं अपहतेत्यादिना भोजनपात्रे तिलान् विकीर्य ओं आपंतुन इत्यादिप
ठित्वा ततोर्घकरणं पुटकादौ दक्षिणाग्रं पवित्रं धृत्वा ओं शन्नोदेवीरिति मंत्रेण जलं प्रक्षिप्य ओं तिलोसीति
तिलान् प्रक्षिप्य गंधपुष्पे तूष्णीं क्षिपेत् ततोर्घपात्रं वामहस्ते कृत्वा भोजनपात्रे पवित्रमुत्तराग्रं धृत्वा तदुपरिउ
दकांतरं दत्वा ओं यादिव्या इति पठित्वा ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध एषहस्ता
र्घः स्वधेति पवित्रोपरि यथापतितमेव समुत्सृजेत् पवित्रयुतं तदर्घपात्रमवशिष्टजलयुतमेवासनवामभागे
ओं पित्रे स्थानमसीति न्युब्जीकुर्यात् दक्षिणादानपर्यंतं नोद्धरेत् न चालयेत् ततो गंधादि दद्यात् ततो मोट
कतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे एतानि गंधपुष्प
धूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसि ते स्वधेति गंधादीन् दद्यात् ततो जलेन भोजनपात्रासनयोश्च
तुर्दिक्षं मंडलं कृत्वा सव्यंजनघृततिलजलमन्नं किंचिदग्रभागमुद्धृत्य मोटकादिना ओं इदमन्नमेतद्भूस्वा
मिपितृभ्यो नमः इति भूस्वामिने अन्नं दद्यात् ततः सिद्धमुष्णमन्नं रजतादिपात्रस्थं कराभ्यामादाय पितरं ध्यायन् ए

दंसंदंपरिवेषणंकुर्यात्ततःपुरुषाहारक्षममन्नंपरिविष्ययथासंभवंव्यंजनमन्नंजलंघृतंचपात्रांतरस्थंतत्रोपनीयअन्नंमधुनाभिघार्यॐमधुवातेत्यादिऋचःमधुमधुमध्वितिकांपित्वापात्रमालभेत्ततःसव्येनहस्तेनपात्रंपश्चिमभागेस्पृशन्तदुपरिगलदक्षिणहस्तेनाधोमुखेनपूर्वभागेपात्रंस्पृशन्ॐपृथिवीपात्रमित्यादिॐइदंविष्णुरित्यादिॐकृष्णकव्यमिदंरक्षस्वमदीयमितिपठित्वावामेनपाणिनापात्रंस्पृष्ट्वान्नेवदक्षिणंपाणिमुद्धृत्यॐइदमन्नंॐइमाआपःॐइदमाज्यंॐइदंहविरित्यन्नेजलेघृतेपुनरन्नेचांगुष्ठंनिक्षिप्यॐअपहतेत्यादिनाम्नोपरितिलान्विकीर्य्यमोटकतिलजलान्यादायॐअद्यामुकगोत्रापितरमुकशर्मन्सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धएतत्तेन्नंसोपकरणंस्वधेत्युत्सृजेत्ततोवामहस्तमभ्युक्ष्यॐअन्नहीनमित्यादिपठित्वाॐगायत्रींत्रिर्जपेत्कृशेषुपात्रस्यॐमधुवातेत्यादिजपेत्ततोकृष्णस्वयाजइत्यायारक्षोघ्नीऋजोजपित्वाभूमौतिलान्विकीर्यपितरध्यात्वाउदीरतामवरइत्यादिपितृमंत्रान्सहस्रशीर्षाइत्यादिपुरुषसूक्तंॐआशुःशिशानइत्यादिकमप्रतिरथंचजपेत्यथाशक्तनान्यपिपित्र्याणिजपेत्रुचिस्तवादीनिचजपेत्ॐनमोस्तुभ्यंविरूपाक्षनमस्तेनेकचक्षुषेनमःपिनाकहस्तायवज्रहस्तायवैनमइतिपठित्वाउच्छिष्टसमीपेदक्षिणाग्रंकुशत्रयमास्तीर्य्यजलेनसिक्त्वाकिंचिदन्नंसघृततिलंजलसिक्तमादायॐअनग्निदग्धाइत्यादिमंत्रस्यफलमुद्दिश्यकुशोपरिअन्नंविकिरेत्ततःसव्यंकृत्वाऽऽचम्यहरिंस्मृत्वागायत्रींमधुवाताइत्यादिकंमधुमध्वितिजपेत्ततोऽपसव्यंकृत्वा

हस्तमात्रचतुरंगुलोच्छ्रितदक्षिणाप्लवपिंडकार्यां प्रादेशमात्रं परिमाया दर्भपिंजुल्या दक्षिणांगुष्ठतर्जनीधृतमूलया वामहस्तांगुष्ठतर्जनीधृतोपरिभागया ॐ अपहताः सुरा रक्षाꣳसि वेदिषद् इति प्रादेशमात्रमुल्लिख्य दर्भपिंजुलीमुत्तरस्यां दिशि त्यजेत् ॐ ये रूपाणीत्यादिनांगारं भ्रामयित्वा अंगारं दक्षिणस्यां क्षिपेत् ततःस्तत्र छिन्नमूलकुशत्रयमास्तीर्य सव्यं कृत्वा देवताभ्य इति त्रिर्जपेत् अपसव्यं कृत्वा तिलजलगंधपुष्पाणि पुटके कृत्वा पुटकं वामहस्ते धृत्वा मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्म्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धपिंडस्थानेऽत्रावनेनिक्ष्वते स्वधेति छिन्नमूलकुशोपरि अवनेजनं दद्यात् किंचिज्जलं पुटकेऽवशेषयेत् ततः तिलजलव्यंजनघृतमिश्रैरन्नैः पिंडं बिल्वोपमं निर्माय मधुघृताभ्यां साधियार्य मोटकतिलजलसहितमादाय सव्योपगृहीतां दक्षिणहस्तेन ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध एष ते पिंडः स्वधेति छिन्नमूलकुशोपरि पिंडं दद्यात् ततः कुशमूले तूष्णीं करं प्रोञ्छ्य सव्यं कृत्वा द्विराचमेत् हरिं स्मृत्वा अपसव्यं कृत्वा दक्षिणामुखः ॐ अत्र पितरमादयस्व यथाभागमावृषायस्वेति पठित्वा उत्तराभिमुखो भूयः श्वासं नियम्य पितरं ध्यायन् पुनर्दक्षिणाभिमुखो भवन् ॐ अमीमदत्त पितर्जथा भागमावृषा पिष्टेति पठेत् ततः पूर्वदत्तावशिष्टजलयुतं प्रत्यवनेजनपात्रमादाय ॐ अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे पिंडेऽत्र प्रत्यवनेनिक्ष्वते स्वधेति पिंडोपरि प्रत्यवनेजनं दद्यात् ततो नीवीं विसस्य सव्येनाचम्यापसव्यं कृत्वा

प्र

वामेन पाणिना सूत्रमादाय दक्षिणकरे धृत्वा ओं नमस्तेपितारसायनमस्तेपितः शोषायनमस्तेपितर्जीवायनमस्तेपितास्वधायैनमस्तैपितर्घोरायनमस्तेपितर्मन्यवेनमस्तेपितः पितर्नमस्ते गृहान्नः पितरं दिसतस्ते पितदेष्म इति पठित्वा ओं एतत्तेपितस्वास इति पिंडे परिसूत्रं दद्यात् ततो मोटकतिलजलान्यादाय। ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे पिंडे एततेवास्वः स्वधेति सूत्रमुत्सृजेत् ततपितरमुद्दिश्य पिंडेन्नूर्ध्वं गंधपुष्पधूपदीपतांबूलानि दद्यात् ततः शिवा आपः स्वात्विति जलम् ओं सौमनस्यमस्त्विति पुष्पं ओं क्षतंचारिष्टमस्त्विति तंडुलान् भोजनपात्रे निक्षिपेत् ततश्च मोटकतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकशर्मणः सांवत्सरिकैकोदिष्टश्राद्धे दत्तैतदन्नपानादिकमक्षय्यमुपतिष्ठतामित्यक्षय्योदकं दद्यात् सव्यं कृत्वा दक्षिणमुखः ओं अघोरः पितास्त्विति पिंडोपरि पूर्वाग्रां जलधारां दद्यात् ततः पूर्वाभिमुखः कृतांजलिः सुमनाः ओं गोत्रं नो वर्द्धतां दातारो नोभिवर्द्धतां वेदः संततिरेवच श्रद्धा च नो माव्यगमद्बहुदेयं च नोस्त्विति अन्नं च नो बहु भवेदतिथींश्च लभेमहि याचितारश्च नः संतु मा च याचिष्म कंचन एताः सत्या आशिषः संतु इत्याशीःप्रार्थनं कृत्वा अपसव्यं कृत्वा सपवित्रकुशत्रयं दक्षिणाग्रं पिंडोपरि धृत्वा ओं ऊर्जं वहन्तीरमृतमिति मंत्रेण कुशोपरि दक्षिणां जलधारां दद्यात् ततो नम्रीभूय पिंडमाघ्रायोत्थापयेत् पिंडाधारकुशानुल्मुकं च वह्नौ क्षिपेत् अर्घपात्रमुत्तानं कृत्वा दक्षिणां दद्यात् तद्यथा मोटकादीन्यादाय रजितं च ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकशर्मणः कृतै ॥ ॥

तत्सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिदंरजितंचंद्रदैवतंयथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांदातुमह
मुत्सृजेत् यद्युपस्थितंरजितंनभवतितदारक्तिकामिदंरजितंचंद्रदैवतंमित्येवमादिवाक्यंकर्तव्यंइदंपदं
नतदातव्यमितिविशेषः ततः ॐ अभिरम्यतामितिविसर्जनम् ततःसव्यंकृत्वादेवताभ्यःपितृभ्यश्चम
हायोगिभ्यएवचनमःस्वाहायैस्वधायैनित्यमेवनमोनमः इतित्रिःपठेत् ततोऽपसव्यंकृत्वापाणिभ्यां
दीपंनिर्वापयेत् ततोहस्तौपादौप्रक्षाल्यसव्यंकृत्वाचम्य ॐ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत्
स्मरणादेवतद्विष्णोःसंपूर्णंस्यादितिश्रुतिरितिपठित्वाश्राद्धंसंपूर्णकामोविष्णुंस्मरेत् श्राद्धीयवस्तुनिब्राह्म
णायप्रतिपादयेत् अंभसिवाक्षिपेत् ततःशेषज्ञातिभिःसहभुंजीत एवमेवपितृव्यभ्रात्रादिश्राद्धप्रयोग
शस्त्रादिहतनिमित्तकमाश्विनकृष्णचतुर्दश्यामप्येकोद्दिष्टमेवकर्तव्यंतत्सांवत्सरिकपदंपरंनदात
व्यमिति अथमातृश्राद्धप्रयोगः अशुशुक्लांबरःस्नातोमध्यान्हेसुसमावृतंपंचगव्योपलेपितंजलदं
गारगोधितागौरमृत्तिकाछादितंयथाप्रादेशासादितश्राद्धोपद्रव्यंतंदेशमागत्यपादौप्रक्षा
ल्याचम्यसोपडौत्रीदाशापान्नयेत् स्वयंवापचेत् ततःपादौप्रक्षाल्याचम्यशुभासनेउपवि
श्यदीपंप्रज्वालयित्वाचम्यप्राङ्मुखःपरकर्तृकपाकोसिद्धमितियाचिकां [illegible] अपवित्रःपवित्रो
वासर्वावस्थांगतोपिवायःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्याभ्यंतरःशुचिः ॐ पुंडरीकाक्षःपुनात्विति कुशाग्र
यजलैःश्राद्धीयद्रव्याणिसिंचयेत् ततःकुशत्रयतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकमासीयामुकप

क्षीयामुकतिथावमुकगोत्रायामुकदेव्याः सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धमहंकरिष्ये इतिसंकल्पं कुर्य्याततोगायत्रींत्रिर्जपित्वा ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवि सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे इदमासनंते स्वधेति मोटकरूपमासनंते स्वधेति मोटकरूपमासनं दक्षिणे सतिलमुत्सृजेत् ततः ॐ अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषद इत्यन्नपात्रे वामावर्त्तेन तिलान्विकीर्य्य ॐ आयन्तु नः पितरः सोम्या अग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः अस्मिन्यज्ञे स्वधया मदन्तोधिब्रुवन्तु तेवन्त्वस्मानिति पठित्वा अर्घपात्रे पवित्रं धृत्वा दक्षिणाग्रम् ॐ शन्नोदेवीरभिष्टय आपोभवन्तुपीतये शंय्योरभिस्रवंतु नः इति अर्घपात्रे जलं क्षिपेत् ॐ तिलोसि सोमदेवत्यो गोसवोदेवनिर्मितः प्रत्नमद्भिः पृक्तः स्वधयाभि त्रल्लोकान्प्रीणाहिनः स्वाहेति तिलान्क्षिप्त्वा गंधपुष्पे तूष्णीं क्षिपेत् ततोऽर्घपात्रं वामहस्ते कृत्वा पवित्रं भोजनपात्रोपरि उत्तराग्रं धृत्वा तदुपरि किंचिदुदकांतरं दत्वा ॐ या दिव्याऽआपः पयसा संबभूवुर्या अन्तरिक्षाऽउत पार्थिवीर्या हिरण्यवर्णा यज्ञियास्तानः आपः शिवाः सं स्योनाः सुहवा भवंतु इति पठित्वा मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवि सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे एष ते हस्तार्घः स्वधेत्यर्घं ददुत्सृजेत् ततोऽशिष्टजलसहितं पवित्रसहितं चार्घपात्रमासनवामभागे ॐ मात्रे स्थानमसीति न्युब्जीकुर्यात् तच्च दक्षिणदानपर्य्यंतं न चालयेत् ततो गंधादिदानं ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवि सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे एतानि गंधपुष्पधूपदीपतांबूलसिंदूरवासांसि ते स्वधेति दद्यात् ततो जलेनासनसहितभोजनपात्रस्य चतुर्दिक्षु चतु

ष्कोणंमण्डलंकृत्वासव्यंजनमाहृदेयान्नमात्रमागंतिलजलसहितंपुटकोदोकृत्वाॐइदमन्नमसनकृख्वा
भिपितृभ्योनम इतिमोटकादिनाभूस्वामिनेऽन्नमुत्सृजेत् ततः कराभ्यांताम्रपात्रत्वस्य मन्त्रंमातरंध्या
यन्नभोजनपात्रेपुरुषाहारसमंपरिविष्य सव्यंजनंघृतंपानीचपात्रांतरेणुपनीयमधुनान्नमभिघारयेत्
ततःॐमधुवाताऋतायतेमधुक्षरन्तिसिंधवःमाध्वीर्नःसन्त्वोषधीः ॐमधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पा
र्थिवंरजः मधुद्यौरस्तुनःपितामधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमा॥२॥ऽअस्तुसूर्य्यःमाध्वीर्गावोभवन्तुनः
ॐमधुमधुमध्वितिचजपेत् ततःपाणिभ्यांन्युब्जीभ्यांवनुजाभ्यांपात्रंस्पृशन् ॐपृथिवीतेपात्रंद्यौर
पिधानंब्राह्मणस्यमुखेऽअमृतेऽमृतंजुहोमिस्वाहाॐइदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम्समू
ढमस्यपाꣳसुरे ॐहव्यकव्यमिदंरक्षमदीयमितिपठेत् ततोदक्षिणहस्तमुत्तान्यतदंगुष्ठंॐइदम
मित्यन्नेॐइमाआपइतिजलेॐइदमाज्यमितिघृतेॐइदंहविरितिपुनरन्नेनिवेशयेत् ॐअपहताऽसुरा
रक्षाꣳसिवेदिषद इत्यनेनतिलान्क्षिपेत् ततोमोटकादीन्यादाय ॐअद्यामुकगोत्रेमातरमुकदे
विसांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धइदमन्नंसोपकरणंतेस्वधाइत्यन्नमुत्सृजेत् ततःपात्रंत्यजेत् ॐ
अन्नहीनंक्रियाहीनंविधिहीनंचयद्भवेत् तत्सर्वमच्छिद्रमस्त्वितिपठित्वागायत्रींत्रिर्जपित्वाकु
शोपूपविश्य ॐमधुवातेतिजपेत् ततःहव्यकव्यपाजइत्याद्यारक्षोघ्नीर्ऋचंचोजपेत्तिलान्भूमौविकि
र्य्यमातरंध्यात्वाॐउदीरतामवरइत्यादिपित्र्यमन्त्रान्सहस्रशीर्षेत्यादिपूरुषसूक्तम् ॐआशु

शिवान इत्यादिकमप्रतिरथं अन्यानि च मंत्राणि जपेत् ततउच्छिष्टसमीपे कुशत्रयमास्तीर्य जलेन प्रोक्ष्य सव्यं
न्नमन्नं सघृतं सतिलं जलप्रोक्षितमादाय ॐ अनग्निदग्धा ये जीवा ये प्यदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृ
प्तायांतुपरांगतिमिति कुशोपरि अन्नमुत्सृजेत् ततः सव्यं कृत्वाचम्य हरिं स्मृत्वा गायत्रीं मधुवातेति च
जपेत् अपसव्यं कृत्वा वेदिकां कृत्वा पिंडस्थाने प्रादेशमात्रं ॐ अपहताः सुरारक्षांसि वेदिषद इति मंत्रेण
दर्भपिंजुल्या उल्लिखेत् दर्भपिंजुलीमैशान्यां क्षिपेत् ततः ॐ ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमानाः सुराः सन्तः स्वध
या चरन्ति परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टाल्लोकात्प्रणुदात्यस्मादिति मंत्रेण रेखायामंगारं भ्रामयि
त्वा दक्षिणस्यां त्यजेत् ततस्तत्र छिन्नमूलकुशानास्तीर्य सव्यं कृत्वा देवताभ्य इति त्रिर्जपेत् ततोऽ
पसव्यं कृत्वा पुटके जल तिल पुष्प गंधान् कृत्वा मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रे मा
रमुकदेवि सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे पिंडस्थाने ऽत्रावनेनिक्ष्व ते स्वधेति छिन्नमूलकुशोपरि अव
वनेजनं दद्यात् ततस्तिलघृतसहितान्नेन पिंडं कृत्वा मधुघृताभ्यामपि धार्य मोटका। तिलज
जपिंडानादाय ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवि सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धे एष ते पिंडः स्व
धेति पिंडं सव्यापगृहीतदक्षिणहस्तेन कुशोपरि दद्यात् ततः कुशमूले करं प्रोक्ष्य सव्यं कृत्वा
द्विराचम्य अपसव्यं कृत्वा दक्षिणामुख ॐ अत्रमातर्मादयस्व यथाभागमावृषायस्वे
ति पठेत् उदङ्मुखीभूय स्वासं धारयन् परावर्त्तमानः ॐ अमीमदन्त माता यथाभागमावृषा।

पिष्टइतिपठेत् ततोवनेजनावशिष्टजवसहितंपुटकमादायमोटकतिलजलान्यादायओंअद्यामुकगोत्रे पितरमुकदेविसांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धपिंडे प्रत्यवनेनिक्ष्वतेस्वधे इति प्रत्यवनेजनंदद्यात् ततोनीवीं संस्यसव्यंकृत्वाचम्य अपसव्यंकृत्वावामेनपाणिनाघृतंसूत्रंदक्षिणेनचादाय ओंनमस्तेमातारसायन मस्तेमातःशोषायनमस्तेमातर्जीवायनमस्तेमातःस्वधायैनमस्तेमातर्घोरायनमस्तेमातर्मन्यवेनमस्ते मातर्मातर्नमस्तेगृहान्नःमातर्देहिसतस्तेमातर्देष्म इति पठित्वा स्वधायैनमस्तेमातर्घोरायअनयास्तेम तर्मन्यवेनमस्तेमातर्मातर्नमस्तेगृहान्नःमातर्देहिसतस्तेमातर्देष्म इति पठित्वाद्दिष्टश्राद्धपिंडे एतत्तेवा सःस्वधेतिसूत्रमुत्सृजेत् ततःपिंडेगंधपुष्पधूपदीपतांबूलानितूष्णींदत्वाओंशिवाआपःसन्त्वितिजलंओं सौमनस्यमस्त्वितिपुष्पम् ओंअक्षतंचारिष्टमस्त्वितितंडुलान्भोजनपात्रेनिक्षिपेत्ततोमोटकतिलजला न्यादायओंअद्यामुकगोत्रायामातुरमुकदेव्याःसांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धेदत्तैतदन्नपानादिकमक्षय्यमुप तिष्ठतामित्यक्षय्योदकमुत्सृजेत् ततःसव्यंकृत्वादक्षिणमुखःओंअघोरामातास्तु इतिपिंडोपरिसू क्ष्मांजलधारांदद्यात् ततःपूर्वाभिमुखःकृतांजलिःओंअघोरामातास्तु इतिपिंडोपरि ओंगोत्रंनो वर्द्धतां दातारोनोभिवर्द्धंताम् वेदःसंततिरेवच श्रद्धानोमाव्यगमद्बहुदेयंचनोस्त्विति अन्नंतो बहुभवेदतिथींश्चलभेमहियाचितारश्चनःसंतुमाचयाचिष्मकंचनएताःसत्याआशिषःसंत्वित्या शीःप्रार्थनंकुर्यात्ततोऽपसव्यंकृत्वासपवित्रकुशत्रयंपिंडोपरि आस्तीर्य ओंऊर्जंवहंतीर

मृतंपयः कीलालंपरिश्रुतंस्वधास्थतर्प्पयत् मेमातरमितिकुशोपरि दक्षिणाग्रांजलधारांदद्यात्ततो
नम्रीभूयपिंडमाघ्रायोत्थाप्यपिंडाधारकुशानुल्मकंवन्हौ निक्षिप्यर्घपात्रमुत्तानीकृत्यदक्षिणांदद्या
त्ततोमोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रायामातुरमुकदेव्याः सांवत्सरिकैकोदिष्टश्राद्धसनि
ष्ठार्थरक्तिकापरिमितंरजितंचंद्रदैवतंयथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांदातुमहमुत्सृजेत्इत्यावैभ
वंदद्यात् ॐ अभिरम्यतामितिविसर्ज्जनम् ततः सव्यंकृत्वा ॐ देवताभ्य इतित्रिर्जपेत् ततोपसव्यंकृत्वाह
स्ताभ्यांदीपंनिर्वाप्यः हस्तौपादौप्रक्षाल्यसव्येनाचम्यप्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत् स्मरणा
द्वताद्विष्णोः संपूर्णंस्यादितिश्रुतिरित्युक्त्वा श्राद्धसंपूर्णकामोविष्णुंस्मरेत्ततः श्राद्धीयवस्तुनिब्राह्मणा
यप्रतिपादयेत् जलेवाक्षिपेत् ततः इष्टैः सहशेषभोजनम् एवंपत्न्यादिश्राद्धंपत्न्यादिसंबंधिनाम्नो
ल्लेखविशेषः शस्त्रादिहतनिमित्तकेपि एकोदिष्ट एष एव प्रयोगः सांवत्सरिषपदंवचनदातव्यं
सद्यथा आश्विनकृष्णचतुर्दश्यांतिथावमुकगोत्रायामातुरमुकदेव्या एकोदिष्टश्राद्धमहंकरि
ष्य इतिसंकल्पंकुर्यात् अद्यामुकगोत्रेमातरमुकदेवि एकोदिष्टश्राद्ध इदमासनंतेस्वधा इत्येकमा
युत्सर्गवाक्यम् इत्येकोदिष्टप्रयोगः अथस्त्रीकर्तृकश्राद्धप्रयोगः स्नानाच्छुक्लवस्त्रयुगधारिणीमध्या
ह्नेसमावृतंपंचगव्योपलेपितंज्वलदंगारशोधितंगौरमुत्तिकाछादितंयथाप्रदेशमासादितंश्राद्धार्थद्रव्यंज्व
लितदीपंविकीर्णतिलगौरसर्षपंश्राद्धदेशमागत्याचम्यासनेप्राङ्मुखीउपविशेत्पाचिकांतरपसोसिरेमितमात्र

कांक्षेत् अपवित्रःपवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षं सबाह्याभ्यंतरःशुचि पुंडरीकाक्ष
पुनातु ति कुशात्रय जलेन आह्नीय द्रव्याणि सिंचियेत् ततः कुशात्रय तिलजलान्यादाय अद्यामुक
गोत्रस्य पत्युरमुक शर्मणः सांवत्सरिकैकोद्दिष्टः श्राद्धं हं करिष्ये इति संकल्पयेत् ततः देवता
भ्यः इति त्रिर्जपेत् ततो दक्षिणमुखपातितवामजानुर्मोटकतिलजलान्यादाय अद्यामुकगोत्रपतेऽ
मुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध इदमासनं तेनमः इति पितृतीर्थेनमोटकरूपमासनमुत्सृजेत्
तत तूष्णीभोजनपात्रेतिलान्प्रक्षिप्यः अर्घपात्रेपवित्रधारणंजलंप्रक्षेपतिलगंधपुष्पप्रक्षेपश्चऽर्घपात्रंवामह
स्ते कृत्वा पवित्रमुत्तराग्रभोजपात्रेधृत्वा तदुपरि उदकांतरं दत्वा मोटकादीन्यादाय अद्यामुकगोत्रपतेऽमु
कशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धएषतेहस्तार्घोनम इत्यर्घपवित्रोपरिददुत्सृजेत् ततोऽवशिष्टजलपवित्रस
हितमर्घपात्रमासनं वामभागेपत्न्येस्थानमसीनिन्युब्जीकुर्यात् ततोगंधादिदानं मोटकतिलजलान्याय अद्याम
कगोत्रपतेऽमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धएतानि गंध पुष्प धूपदीप तांबूल यज्ञोपवीत वासांसि ते
नमः ततो जलेनात्तन्न सहितं भोजन पात्रं मंडलेन वेष्टयेत् आह्नीयान्नाग्रभागं सव्यंजनं सतिल जलप
टकादौ कृत्वा मोटकादीन्यादाय इदमन्नमेदतन्न स्वामिपितृभ्योनमः इतिभू स्वामिनेऽन्नं दद्या
त् ततस्ताम्रपात्रस्थितमन्नं कराभ्यामादाय पतिंध्यापति परिवेषयेत् जल घृत व्यंजनं पुटकां
तरस्थं नत्नोपनीय अन्नेमधुदत्वा मधुमधुमध्विति च जपेत् ततउभाभ्यां व्यस्ताभ्यां हस्ता ॥ १३०

भ्यां भोजनपात्रमालभ्यान्नमस्तत्तया चिन्तयेत् क्षम कव्यमिदं स्वमदीयमिति पठित्वा दक्षिणहस्तमुतोल्य तदंगुष्ठमिदं मन्त्रं इमा आप इदमाज्यमित्यत्र जलघृतेषु निक्षिप्य इदं हविरिति पुनरन्नेऽगुष्ठनिक्षिप्य अन्नोपरि तिलान् वीकीर्य्य मोटकादीन्यादाय अद्यामुकगोत्रपते ऽमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध इदन्नं सोपकरणं तेनमः इत्यन्नमुत्सृजेत् ततो वाममप्युतोल्यान्नहीनमित्यादि पठित्वा ततो भूमौ तिलान् विकीर्य्य दर्भेषूपविश्य नीलकंठस्तुतिरुचिस्तवादीनि पठेत् अशक्तो नमस्तुभ्यं विरूपाक्ष इति श्लोकमपि पठेत् ततः उच्छिष्टसन्निधावास्तृतकुशत्रयाभूमिप्रोक्ष्य सतिलजले प्रोक्षितं सव्यंजनघृतमन्नमादाय अग्निदग्धा पठित्वा कुशोपरि कुशादिना विकिरेत् ततः आचम्य हरिं स्मृत्वा दक्षिणमुखो पिंडस्थानं प्रादेशमात्रं परिसम करद्वय तर्जन्यंगुष्ठयलतन्मूलया दर्भपिंजुल्या तदुल्लिख्य दर्भपिंजुलीमुत्तरतः क्षिपेत् ततः स्रकचलदंगारं भ्रामयित्वा दक्षिणस्यां क्षिपेत् ततस्तत्र छिन्नमूलकुशत्रयमास्तीर्य्य प्राङ्मुखो देवताभ्य इत्यादि त्रिपठेत् ततो दक्षिणामुखो पुटके तिलजलगंधपुष्पाणि कृत्वा पाणिना मोटकादीन्यादाय अद्यामुकगोत्रपते ऽमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्धपिंडस्थाने ऽवावनेनिक्ष्व ते नम इति कुशोपरि अवनेजनं दद्यात् अद्यामुकगोत्रपते ऽमुकशर्मन् सांवत्सरिकैकोद्दिष्टश्राद्ध एष ते पिंडो नम इत्येवं निक्षिप्त कुशोपरि वामान्वारब्ध दक्षिणपाणिना पिंडं दद्यात् ततो द्विराचम्य हरिं स्मृत्वा दक्षिणाभिमुख ततः उत्तराभिमुखो भूयश्च संनियम पितॄं ध्यायत्तो दक्षिणामुखो ।

भवेत् ततो दत्तावशिष्टजलयुतमवनेजनपात्रं मोदकादीनि चादाय अद्यामुकगोत्र पित्रेऽमुकशर्म्मन् संवत्सरिके कोदिष्ट श्राद्ध पिंडे ऽत्रावनेनिक्ष्व तेनम इति प्रत्यवनेजनं दद्यात् अद्यामुकगोत्र पते ऽमुक शर्मन् सांवत्सरिके कोद्दिष्ट श्राद्ध पिंडे एतत्ते वासो नम इति मोदकादीन् सूत्रमुत्सृजेत् ततः पिंडपार्श्वे दद्यात् ततशिवा श्शिवा आपः सन्त्विति जल सौमनस्यमस्त्विति पुष्पम् अक्षतं चारिष्टमस्तीति तंडुलान् भोजनपात्रे धूपदीप मोदकादीन्यादाय अद्यामुकगोत्रस्य पत्युरमुकशर्मणः सांवत्सरिके कोदिष्ट श्राद्धे दत्तैतदन्नपानादिकमक्षय्यमुपतिष्ठत्वित्यक्षय्योदकं दद्यात् ततः पिंडोपरि अघोराः पितरः सन्तु इति पूर्वाग्रां जलधारां दद्या ततः कृतांजलिः गोत्रं नो वर्द्धतामित्यादि पठित्वा एताः सन्त्या आशिषः सन्त्वित्याशिषः प्रार्थयेत् ततः पिंडोपरि दक्षिणामुखी सपवित्र कुशत्रयं दक्षिणाग्रमास्तीर्य्य तदुपरि दक्षिणाग्रं जलधारां दद्यात् ततो नम्रीभूय पिंडमाघ्रायोत्थापयेत् पिंडाधारकुशानुल्मुकं च वह्नौ क्षिपेत् ततो ऽर्घपात्रमुत्तानीकृत्य दक्षिणादानं अद्यामुकगोत्रस्य पत्युरमुकशर्म्मणः कृतैतत्सांवत्सरिके कोदिष्टश्राद्ध प्रतिष्ठार्थं रक्तिकापरिमितं रजितं चंद्रदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजेत् इति दक्षिणां दद्यात् ततो ऽभिरम्यतामिति विसर्जनम् ततः प्राङ्मुखी देवताभ्य इति पठेत् ततो दक्षिणामुखी हस्ताभ्यां दीपं निर्वाप्य ततः हस्तौ पादौ प्रक्षाल्याचम्य प्रमादात्कुर्वतामित्यादि पठित्वा श्राद्धसंपूर्णकामनया विष्णुं स्मरेत् ततः श्रीह्रीयवस्त्र ब्राह्मणाय चार्प्ययेत् अंभसि वा क्षिपेत्

श्रा॰ वि॰ १३३

ततःइष्टैःसहभोजनं एवमेवशास्त्रहतादिनिमित्तकमाश्विनकृष्णचतुर्द्दश्यांतिथौ श्राद्धंकर्त्तव्यंसाव
त्सरिकपदंतत्रनदातव्यंतद्यथाआश्विनकृष्णचतुर्द्दश्यांतिथौ अमुकगोत्रस्यपत्युरमुकशर्म्मणएको
द्दिष्टश्राद्धमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यः अद्यामुकगोत्रयते ऽमुकशर्म्मन्एकोदिष्टश्राद्धे इदमासनंतेनम
इत्येवमादिनाऽऽसनादिदानं एवमेव शूद्रकर्तृकैकोदिष्टश्राद्धप्रयोगः अथापात्रिकपार्वणश्राद्धप्रयोग
अपराह्णे स्नातः शुक्लाद्विवासःशुचिएवान्यवस्त्रादिनावेष्टितं श्राद्धदेशमागच्छेत् ततःप्राङ्मुखस्समुपविश्य
सिद्धान्नंसम्भवेसिद्धमिति याचितकाएष्टा ओं अपवित्र इत्यादि पठित्वा ओं पुंडरीकाक्षःपुनात्विति कुशत्रय
नीतजलैश्राद्धवस्तूनिसिंचेत्रक्षार्थंदीपंनिधायगौरसर्षपैरवकीर्य ओंनमोनमस्तेगोविंदपुराणपुरुषो
त्तम इदंश्राद्धं हृषीकेश रक्षतोसर्वतोदिशः प्राच्यैनमः अवाच्यैनमः प्रतीच्यैनमः उदीच्यैनमः यवपुष्पै
भूम्यैनम इतिभूमिंत्रिःसंपूज्य पादयोरधेः कुशत्रयंदत्वा ततः कुशत्रयतिलजलैः संकल्पंकु
र्य्यात् ओं अद्यामुकमासियामुकपक्षीयामुकतिथावमुकगोत्राणांपितृपितामहप्रपितामहाना
मुकशर्मणांमुकगोत्राणांमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकामुकशर्मणमपात्रकपार्वण
श्राद्धमहंकरिष्ये ततो गायत्रींत्रिर्जपित्वा ओं देवताभ्य इत्यादित्रिर्जपेत् ततःउत्तराभिमुखो दक्षिणे
नर क्रमसादित कुशत्रयात्मकासनद्वयं प्रथमंदक्षिणमासनं यवमुत्सृजेत् ओं अद्यामुकगोत्राणां १३३.
पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणांपार्वणश्राद्धसंबंधिनोविश्वेदे वा इदमासनंवोनमः

इति कुशत्रययवजलैरुत्सृजेत् एवं अद्यामुकगोत्राणां मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकशर्मणां पार्वणश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा इदमासनं वो नम इत्युत्सृजेत् ततोपसव्यं कृत्वा पातितवामजानु दक्षिणाभिमुखो द्विगुणभुग्नकुशत्रयतिलजलादाय पूर्वपश्चिमासादितमोटकरूपाणि षडासनानि तिलजलप्रोक्षितानि प्रत्येकं पित्रादिभ्यः पश्चिमत आरभ्य उत्सृजेत् तत्र मंत्रः ॐ अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्धे इदमासनं ते स्वधा एवं पितामहप्रपितामहयोः ॐ अद्यामुकगोत्र मातामहामुकशर्मन् पार्वणश्राद्धे इदमासनं ते स्वधा एवमेव प्रमातामहवृद्धप्रमातामहयोर्दद्यात् ततः सव्यं कृत्वा ॐ विश्वान्देवानहमावाहयिष्ये इत्युक्त्वा ॐ विश्वेदेवास आगत शृणुताम ऽ इदं हवम् एवं बर्हिर्निषीदतेत्यादिना देवानावाह्य ॐ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीरिति यवान्विकीर्य ॐ विश्वे देवाः शृणुतेत्यादि जपेत् ॐ आगच्छंतु महाभागा विश्वेदेवा महाबलाः ये यत्र योजिताः श्राद्धे सावधाना भवंतु ते इति श्लोकं च पठेत् ततोपसव्यं कृत्वा दक्षिणाभिमुखः ॐ पितॄनावाहयिष्ये इत्युक्त्वा ॐ उशंतस्त्वा निधीमह्युशंतः समिधीमहि ॐ उशन्नुशत ऽ आवह पितॄन् हविषे ऽ अत्तवे इत्यादिना पितॄनावाह्य ॐ अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषदः इत्यादिना पात्रेषु तिलान् प्रकीर्य ॐ आयंतु नः पितरः सोम्याः सोग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः अस्मिन्यज्ञे स्वधया मदंतोधिब्रुवंतु तेवंत्वस्मानित्यादि पठेत् ततः सव्यं कृत्वा देवार्घपात्रद्वये पवित्रे धृत्वा अपसव्येन पित्रार्घपात्रेषु पवित्रं धृत्वा सव्ये

नदेवार्घपात्रद्वये ओं शन्नोदेवीरभीष्टयऽआपोभवन्तुपीतये शंयोरभिस्रवन्तुनः इत्यादिनाजलं प्रक्षिप्य अपसव्येनपित्रार्घपात्रषट्केनतेनैवमन्त्रेणजलं पितृतीर्थेनाक्षिपेत् ततः सव्यं कृत्वा ओं यवोसि यवया वस्माद्द्वेषो यवयारातीरिति देवार्घपात्रद्वये प्रत्येकं यवान् । प्रक्षिप्य अपसव्येनपित्रार्घपात्रेषुप्रत्येकम् ओं तिलोसिसोमदेवत्योगोसवोदेवनिर्मितः प्रत्नमद्भिःपृक्तः पितृलोकान्प्रीणहिनःस्वाहा इति तिलान्प्रक्षिपेत् ततः सव्येन देवार्घपात्रद्वये तूष्णीमेवगंधपुष्पे प्रक्षिप्य अपसव्येनापित्रार्घपात्रेषुप्रक्षिपेत् ततःसव्यंकृत्वा एकं देवार्घपात्रंवामहस्ते कृत्वा तत्रास्थितंपवित्रंदेवभोजनपात्रे पूर्वाग्रंधृत्वा तदुपरिकिंचिदुदकांतरंदत्वा ओं या दिव्या आपः पयसासंबभूवुर्या आन्तरिक्षा उतपार्थिवीर्याहिरण्यवर्णायज्ञियास्तनः आपःशिवाः सशंस्योनः सुहवाभवंतु इतिपठित्वायवकुशजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणपार्वणश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा एष ते हस्तार्घोनमः इत्यर्घं दददुत्सृजेत् एवमेवमातामहादिदेवेभ्योपिदद्यात् ततोऽपसव्यं कृत्वा पित्रार्घपात्रं वामहस्ते कृत्वा पितृभोजनपात्रे दक्षिणाग्रंपवित्रंधृत्वा तदुपरिकिंचिदुदकांतरंदत्वा ओं यादिव्या आपःपयसासंबभूवुर्या आंतरिक्षाउतपार्थिवीर्याहिरण्यवर्णायज्ञियास्तानआपःशिवाःसशंस्योनाः सुहवाभवन्तु इतिपठित्वामोटकतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्धेएष हस्तार्घः स्वधेति अर्घं दददुत्सृजेत् एवंमपितामहादिपंचभ्योदद्यात् ततः सव्यंकृत्वा पवित्रसहितम्

वशिष्टजलंयुतंदेवार्घपात्रद्वयंयथाक्रमं प्रत्येकंदेवासन दक्षिणपार्श्वे ओं विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्थानमसी
त्युक्त्वा उत्तानमेवधारयेत् अपसव्यं कृत्वा प्रपितामहार्घपात्रस्थितपवित्रादीनि पितामहार्घपात्रे
कृत्वा तानि सर्वाणि पित्रर्घपात्रे कृत्वा पित्रर्घपात्रं पितामहार्घपात्रोपरि तदुभयं प्रपितामहार्घपात्रे
परिस्थत्वा पितृवामपार्श्वे ओं पितृभ्यः स्थानमसीति निखिलानि न्युब्जीकुर्यात् एवमेव मातामहार्घ
पात्राणि मेलयित्वा मातामह वामपार्श्वे ओं मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमातामहेभ्यः स्थानमसीति न्युब्जी
पात्राणि न्युब्जीकुर्यात् तथा स्थापितानि च तानि दक्षिणादानपर्यंतं नोद्धरेत् न चालयेत् ततः सव्यं कृ
त्वा गंधादि दत्वा संकल्पं कुर्यात् ओं अद्यामुक गोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणां
पार्वणश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा एतानि गंधपुष्पधूपदीप तांबूल यज्ञोपवीत वासांसि वो नमः इति यथा
संभवेमुत्सृजेत् एवमेव मातामहादिदेवेभ्यो पि दद्यात् ततो ऽपसव्यं कृत्वा गंधादि दत्वा मोदकतिलजला
न्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्ध एतानि गंध पुष्प धूपदीपतांबूलयज्ञोपवी
तवासांसि ते स्वधेति पित्रे गंधादि दद्यात् एवमेव पितामहादि पंचभ्यो पि दद्यात् ततो जलेन भोजनपात्र
सहितमासनं वेष्टयित्वा मंडलानि कुर्यात् ततः श्राद्धदेयान्नाग्रभाग मानीय सघृतं तत्सव्येनैव
प्राङ्मुखः पुटकादिस्थितजले आहुति द्वयं जुहुयात् ओं अग्नये कव्य वाहनाय स्वाहा ओं सोमाय
पितृमते स्वाहा ततो जल घृत सहितं तिल व्यंजन युत मन्न मय सव्येन ओं इदमन्नमेतद्भू स्वामि

पितृभ्योनम इतिदद्यात्ततो हस्तयोरुभमन्त्रं किंचित्सव्येन दैवपात्रद्वये अपसव्येन पित्रादिपात्रेषु दत्वा पिंडार्थं किंचिद्वशेषयेत्ततउल्काष्टमन्त्रसिद्धमन्त्रसिद्धमांसं वा मधुरपाहारं समभ्यर्च्य प्रत्येकं परिविष्य यथासंभवमुपकरणं जलं घृतं च ततोऽपनीयसव्येन दैवे अपसव्येन पित्रादिपात्रेषु मध्वन्नोपरि दत्वा प्रत्येकं ॐ मधुवाता ऋतायते मधुक्षरन्ति सिन्धवः माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। ॐ मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः मधुद्यौरस्तु नः पिता ॐ मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ२ अस्तु सूर्यः माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॐ मधु मधु मध्विति च अपेत्ततः सव्येन उत्तानपाणिभ्यां दैवपात्रं स्पृष्ट्वा ॐ पृथिवी ते पात्रं द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे अमृतेऽमृतं जुहोमि स्वाहा ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् समूढमस्य पांसुरे इति पठित्वा ॐ कृष्ण हव्यमिदं रक्षमदीयमिति पठित्वा ॐ इदमन्नमित्यन्ने ॐ इमा आप इति जले ॐ इदमाज्यमिति घृते ॐ हविरिति पुनरन्ने दक्षिणकराङ्गुष्ठमावेश्य ॐ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीरि यवानन्ने प्रक्षिप्य ॐ अद्यामुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणां श्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा एतद्दन्नं सोपकरणं नमः इति कुशत्रययवजले उत्सृजेत् एवमेव मातामहादिदेवेभ्योऽपि दद्यात् ततोऽपसव्यं कृत्वा दक्षिणामुखः पातितवामजानुः पितृपात्रं न्युब्जाभ्यां व्यस्ताभ्यां पाणिभ्यां स्पृष्ट्वा ॐ पृथिवी ते पात्रं द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखेऽमृतेऽमृतं जुहोमि स्वाहा ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं समूढमस्य पांसुरे इति पठित्वा ॐ

कृष्णकव्यमिदंरक्षस्वमदीयमितिपठित्वा ओं इदमन्नमित्यन्ने ओं इमा आप इतिजले ओं इदमाज्यमितिघृते ओं इदं हविरिति पुनरन्ने दक्षिणकराङ्गुष्ठमावेश्य ओं अपहताः असुरा रक्षाꣳसि वेदिषद इत्यन्नोपरितिलान्विकीर्य्य मोदकतिलजलान्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्धे एतत्तेऽन्नं सोपकरणं स्वधेति पित्रे यमुत्सृजेत् एवमेव पितामहादिभ्योऽपि दद्यात् यद्येकं पात्रं भवति तदा पृथिवी पात्रमिति मन्त्रः पुनर्न पठनीयः ततः अन्नहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं च यद्भवेत् तत्सर्वमच्छिद्रमस्तु इति जपेत् ततो गायत्रीं त्रिजपेत् कुशेषु पविश्य ओं मधुवाता इति त्र्यृचं जप्त्वा रक्षोघ्नी ओं कृणुष्व पाज इत्यृचः पठित्वान्नमिति तिलान्विकिरेत् ओं उदीरतामवर उत्परासः उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नो भवन्तु पितरो हवेषु इत्यादिपितृमंत्रान् ओं सहस्रशीर्षेत्यादिपुरुषसूक्तं जपेत् ओं आशुः शिशान इत्यादिकमप्रतिरथं अन्यानि च पवित्राणि जपेत् पुराणेतिहासस्तोत्रादीनि च जपेत् ततः उच्छिष्टसन्निधावास्तृतकुशाग्रयां भूमिं प्रोक्ष्य सर्वप्रकारमन्नमुद्धृत्य सतिलमेकीकृत्य ओं अग्निदग्धाश्च ये जीवा ये प्यदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृप्ता यान्तु परां गतिं कुशोपर्य्यन्नमुत्सृजेत् ततः सव्यं कृत्वा चस्यहरिस्मृत्वा गायत्रीं मधुवाता इति त्र्यृचं मधुमधुमध्विति च जपेत् ततोऽपसव्यं कृत्वा पिंडपाननार्थे निमित्त हस्तमात्र चतुरंगुलोच्छ्रित दक्षिणाग्रवपिंडिकाद्वय मध्य मध्यस्थान सव्य हस्त घृतोपरिभागेन दक्षिणहस्तघृतमूलेन पवित्रेण ओं अपहताऽअसुरा रक्षाꣳसि वेदिषद इति मंत्रे

णप्रादेशमात्रमुल्लिखेत् पवित्रमैशान्यां दिशि क्षिपेत् ततः उभयत्र ओं ये रूपाणि प्रतिमुंचमाना ऽसुराः सन्तः स्वधया चरन्ति परापुरो निपुरो ये भरंत्यग्निष्टांल्लोकान्प्रणुदात्वस्मादिति मंत्रेण ज्वलदंगारमत्येकेन्भ्रामयेत् अंगारं दक्षिणतो निदध्यात् ततउपमूल सकृदच्छिन्न दक्षिणाग्रकुशत्रयं रेखायामास्तृणुयात् ततः सव्यं कृत्वा ओं देवताभ्य इति त्रिजपेत् ततोऽपसव्यं कृत्वा पुटकषट्के जलतिलगंधपुष्पाणि कृत्वा एकमात्रे वामहस्ते कृत्वा मोटकतिलजलान्याय ओं अद्यामुकगोत्रे पितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्धपिंडस्थाने ऽवनेनिक्ष्वते स्वधा इत्यास्तृत दर्भमूले ऽवनेजनं दद्यात् एवं पितामहाय परपात्रमादाय कुशमध्ये तृतीयं पात्रमादाय प्रपितामहाय कुशाग्रे दद्यात् एवमपरपिंडिकायामपि यथाक्रमं कुशेष्ववनेजनादि दद्यात् ततः सव्यंजनतिलजलमध्वाज्यहुतशेषान्नेन षट्पिंडान्निर्माय मधुघृताभ्यामभिघार्य दद्यात् अथ मोटकतिलजलपिंडानादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्ध एष ते पिंडः स्वधा इति प्रथमावनेजनस्थाने पिंडं दद्यात् एवं पितामहप्रपितामहयोः प्रत्येकं तत्तदवनेजनस्थाने पिंडं दद्यात् एवमपरपिंडानपि द्वितीयपिंडिकायां तत्तदवनेजनस्थाने मातामहादिभ्यो दद्यात् पिंडदानं च सव्योपगृहीत दक्षिणहस्तेन कार्यम् ततः प्रपितामहादूर्ध्वं मंत्रयाणं लेपभागभुंजां तृप्तिमुद्दिश्य ओं लेपभागभुजस्तृप्यंतु इति पठित्वा पित्रादिक पिंडाधार कुशमूले करं प्रोंछ्य सव्यं कृत्वा । त्रिराचामेत्; ततो हरिं स्मृत्वा अपसव्यं कृ

नादक्षिणांमुख ॐ अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वमिति पठित्वा वामावर्त्तेनादङ्मु[illegible]
तमनाः श्वासं नियम्य तेनैव यथाभागमावृषापि पूषत् इति जपेत् ततः पूर्वदत्ता वशिष्टजल मुत्तम
वनेजनपात्रमादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्धे पिंडे ऽत्र प्रत्यवनेनिक्ष्व ते स्व
धनि प्रथमपिंडोपरि प्रत्यवनेजनं दद्यात् एवमेव तत्तद्वनेजनपात्रे स्पितामहादिभ्य स्तत्तपिंडोपरि
प्रत्यवेजनं दद्यात् ततो नीवीं विस्रस्य सव्येनाचम्य अपसव्यं कृत्वा वामेन पाणिना सूत्रमादाय
दक्षिणकरे सूत्रं कृत्वा ॐ नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शोषाय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः
पितरः स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरः पितरो नमो वो गृ
हान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो देष्म इति पठित्वा एतद्वः पितरो वास इत्युक्त्वा षट्सपिंडेषु सू
त्राणि धृत्वा मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् पार्वणश्राद्धे पिंड एत
त्ते वासः स्वधेति सूत्रमुत्सृजेत् एवमपरपिंडपंचकेषु तत्तन्नाम्नोत्सृजेत् ततो गंधपुष्पधूपदीपता
म्बूलानि प्रत्येकं पिंडेषु दद्यात् ततः शिवा आपः सन्त्विति जलं सौमनस्यमस्त्विति पुष्पं ॐ अक्षतंचा
रिष्टमस्त्विति तंडुलानन्नपात्रेषु क्षिपेत् ततो मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्राः पितर
मुकशर्मणः पार्वणश्राद्धे दत्तैतदन्नपानादिकमक्षय्यमस्त्वित्युत्सृजेत् एवमेव पितामहादी
नां षण्णां तत्तन्नाम्ना प्रत्येकमुत्सृजेत् ततः सव्यं कृत्वा दक्षिणां दिशं पश्यन् सुमनाविंदे ॥

परि ॐ अघोरा: पितर: संत्विति पठन् पूर्वोक्तां जलधारां दद्यात् तत: कृतांजलि: प्राङ्मुख आशिष: प्रा
र्थयेत् ॐ गोत्रं नो वर्द्धतां दातारो नोभिवर्द्धन्तां वेदा: संततिरेव च श्रद्धा नो माव्यगमद्बहुदेयं च नो
स्त्विति अन्नं च नो बहु भवेदतिथींश्च लभेमहि याचितारश्च न: सन्तु मा च याचिष्म कंचन: एता
सत्या आशिष: संतु ततोऽपसव्यं कृत्वा पिंडोपरि सपवित्र कुशानास्तीर्य ॐ ऊर्जं वहन्तीरमृतं घृ
तम्पय: कीलालम्परिस्रुतम् स्वधा: स्थ तर्पयत मे पितृन् इति मंत्रेण सपवित्र कुशोपरि दक्षिणाग्रां
जलधारां दद्यात् तत: स्वस्थानस्थितामेव पिंडानम्नीभूयाघ्रायोत्थापयेत् तत: पिंडाधारकुशानुल्मु
क द्वयं च वन्हौ क्षिपेत् तत: सव्येन देवार्घपात्र द्वयं संचाल्याऽपसव्येन पित्राद्यर्घपात्राण्युत्तानी कृत्य
सव्येन कुशत्रय यवजलैर्दैव दक्षिणं दद्यात् ॐ अद्यामुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहाना
ममुकाममुकशर्मण पार्वण श्राद्धसंबंधिनो विश्वेषां देवानां कृतैतत्पार्वण श्राद्ध प्रतिष्ठार्थं
हिरण्यमग्निदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजेत् एवं मातामहादि
श्राद्धसंबधिविश्वेदेव ब्राह्मणाय दक्षिणं दद्यात् ततोऽपसव्येन सोदकतिलजलान्यादाय पित्रा
दिश्राद्धदक्षिणं दद्यात् ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकशर्मण: कृतैतत्पार्वण श्राद्धप्रतिष्ठार्थ
मिदं रजितं चन्द्रदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजेत् एवं पितामहा
दिश्राद्धानामपि दक्षिणं दद्यात् हिरण्यरजितासंपत्तौ यथासंभवम्

श्लो० उत्तो धनेशोधनेपरेयामसत्तं तं ध्रुं सर्वादिनाभविता व्यं भवताच मया
च श्राद्धकाबाधिरा मर्यीयाम [illegible]

तव्यंभवताचयत्कृतंनेश्राद्धकर्मणि रध्यानं

न्यदपिफलमूलादिकदक्षिणा दद्यात् ओं वाजेवाजेवत वाजिनोनोधनेषुविप्राः ऽमृता ऋतज्ञाः अस्यमध्वःपिवत मादयध्वं तृप्तायात पथिभिर्देवयानैरिति वादीन् विसर्जयेत् ओं विश्वेदेवाःप्रीयन्तामिति देवविसर्जयेत् ततः सव्येन देवताभ्यः पितृभ्यश्चेति त्रिर्जपेत् ततोऽपसव्येन रक्षादीपं निर्वाप्य सव्यं कृत्वा हस्तौ पादौ प्रक्षाल्याचम्य ओं प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रच्यवेताध्वरेषु यत् स्मरणादेव तद्विष्णोः सम्पूर्णं स्यादिति श्रुतिरिति पठित्वा कर्मसम्पूर्णतार्थं विष्णुं स्मरेत् श्राद्धीयद्रव्याणि ब्राह्मणाय प्रतिपादयेत् तदभावे जले वा क्षिपेत् ततो वैश्वदेव बलि कर्माणि कुर्यात् इति पार्वणश्राद्धविधिः एषविधिरुपरागनवान्नभक्षणतीर्थप्राप्तिनिमित्तकादिश्राद्धेषु बोध्यः तीर्थप्राप्तिनिमित्तकादिश्राद्धेष्वर्घावाहनवाद्य इति विशेषः अथाभ्युदयिकश्राद्धम् तत्र प्रथमं तन्नियत पूर्वकृत्यो मातृपूजाविधिः प्रातःकाले स्नातः कृतनित्यक्रियः कुड्यफलके वा स्थापितरक्षिका सप्तदश नपे गणपति सहित षोडशमातः मृत्तिकामयीः श्रियं तदभावे तामपिरक्षिकायां पूजयेत् तत्र मातरश्च गौरी पद्मा शचीमेधासावित्री विजया जयाः देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः हृष्टिपुष्टिस्तथा तुष्टिस्वस्थानकुलदेवतेति तत्र क्रमः आचम्य प्राङ्मुख उपविश्य प्रथमरक्षिकामारभ्य क्रमेण गणपतिः रक्षि गौर्य्येसि पद्मासि शच्यसि मेधासि सावित्र्यसि विजयासि जयासि देवसेनासि स्वधासि स्वाहासि माधरःस्थात लोकमातरः स्था हृष्टिरसि पुष्टिरसि तुष्टिरसि आत्मकुलदेवतासि॥ ॥ ॥

श्रीरसीत्युक्त्वाऽक्षतानादायपुनःप्रथमरक्षिकामारभ्यःओंभूर्भुवःस्वर्गणपते इहागच्छ इहतिष्ठओंभूर्भुव
स्वर्गौरि इहागच्छइहतिष्ठःओंभूर्भुवःस्वः पद्मे इहागच्छ इहतिष्ठ ओंभूर्भुवः स्वः शचि इहागच्छ इह
तिष्ठःओंभूर्भुवःस्वःस्वमेधे इहागच्छ इहतिष्ठःओंभूर्भुवः स्वः सावित्री इहागच्छ इहतिष्ठःओंभू
र्भुवःस्वर्विजये इहागच्छ इहातिष्ठ :ओंभूर्भुवःस्वर्जये इहागच्छ इहतिष्ठःओंभूर्भुवःस्वर्देवसेने
इहागच्छइहतिष्ठःओंभूर्भुवःस्वःस्वधे इहागच्छ इहतिष्ठःओंभूर्भुवः हृष्टे इहागच्छइहतिष्ठःओं
भूर्भुवः स्वर्मातर इहागच्छ तेइहतिष्ठओंभूर्भुवः स्वर्लोकमातर इहागच्छ इहतिष्ठतओंभूर्भुवः
स्वः हृष्ट इहागच्छ इहतिष्ठःओंभूर्भुवः स्वःपुष्टे इहागच्छ इहतिष्ठओंभूर्भुवः स्वःतुष्टे इहागच्छे इहति
ष्ठःओंभूर्भुवःस्वश्चाताकुलेदेवने इहगच्छ इहतिष्ठःओंभूर्भुवःस्वः।श्रि इहागच्छ इहतिष्ठओंभूर्भुव
स्वः गणपति सहिता एतामात्रृश्रियेच प्रत्येकं मोंकारव्याहृति पूर्वकमावाह्य स्थापयित्वाओंमनो
जुतिर्जूषता माजस्य वृहस्पातिर्य्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टंयज्ञꣳ समिमंदधातुविश्वेदेवासइहमा
दयंतामोंप्रतिष्ठा इत्यक्षतान्विकीर्य्य एक देवप्रतिष्ठां कुर्यात् ततः पाद्यादि गृहीत्वाओंगणप
गो तयेनमःओंगौर्य्यैनमःओंपद्मायैनमःओंशच्यैनमःओंमेधायैनमःओंसावित्र्यैनमःओंविजयायै
नमःओंजयायैनमःओंदेवसेनायैनमःओंस्वधायैनमःओंस्वहायैनमःओंमातृभ्योनमःओंलोकमातृ
भ्योनमःओंहृष्टैनमःओंपुष्टैनमःओंतुष्टैनमःओंआत्मकुलदेवतायैनमःओंश्रियैनमःइतिपाद्यादिभिःप्रत्येक

मर्चयेत् ततो गणपतिसहिताः षोडशमातरः क्षमध्वमिति विसर्जनम् ॐ श्रीर्भपि रमस्वेति ततो घृतेन भित्तौ पंचवारे सा उनरोत्तरक्रमेण कुर्यात् ताम्बफलेन प्रतिच्छेदनेन मंत्रेण ॐ वासो पवित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारं देवस्त्वा सविता पुनातु वसोः पवित्रेण शतधारेण सुप्वा कामधुक्षः इत्यनेन भित्तौ त्रिः पंच सप्त वा घृतधारां दद्यात् अथाभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगः तत्र दक्षिणोत्तरक्रमेण द्वादशस्थाने खप्रत्येकमाषादिद्रव्यं ज्वलितप्रदीपं देशमागत्याचम्य प्राङ्मुख उदङ्मुखो वोपविशेत् सव्येन सर्वं कर्म कर्तव्यं ऋजुव एव कुशाः तिलकार्ये यवाः कर्तव्याः ततः ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं स बाह्याभ्यंतरः शुचिः ॐ पुंडरीकाक्षः पुनात्विति श्राद्धीयद्रव्याणि सिंचेत् कुशोदकेन ततः कुशयवजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्राणां मातृपितामहिप्रपितामहीनाममुकामुकदेवीनां नांदीमुखीनां तथामुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणां नांदीमुखानां तथामुकगोत्राणां मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकामुकशर्मणां नांदीमुखानां अमुकगोत्रस्यामुकस्य कर्त्तव्यामुककर्मनिमित्तिकमाभ्युदयिकश्राद्धमहं करिष्ये इति संकल्पयेत् ततो गायत्रीं त्रिर्जपित्वा ॐ देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वधायै स्वाहायै नित्यमेव नमो नमः इति त्रिर्जपेत् ततः ॐ अद्यामुकगोत्राणां मातृपितामहीप्रपितामहीनाममुकदेवीनां नांदीमुखीनामाभ्युदयिकश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा इदमासनं वो नमः इति कु

शत्रयरूपंसपवमासनंदक्षिण आरभ्योत्सृजेत् एवंयथोत्तरं ॐ अद्यामुकगोत्राणांपितृपितामहप्रपिता
महानाममुकामुकशर्म्मणांनांदीमुखानां आभ्युदयिक श्राद्धसंबंधिनोविश्वेदेवा इदमासनं वोनमः ॐ अ
द्यामुकगोत्राणांमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकामुकशर्म्मणांनांदीमुखानामाभ्युदयिकश्राद्धसं
बंधिनोविश्वेदेवा इदमासनं वोनमः ॐ अद्यामुकगोत्रेमातरमुकदेवीनांदीमुखि आभ्युदयिकश्राद्ध इदमासनं
तेनमः एवंपितामहीप्रपितामहीभ्यामासनं दद्यात् ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् नांदीमुखाभ्युद
यिक श्राद्ध इदमासनं तेनमः एवंपितामह प्रपितामहयोरपि ॐ अद्यामुकगोत्रमातामहाऽमुकश
र्म्मन्नांदीमुखाऽभ्युदयिक श्राद्ध इदमासनं तेनमः एवंप्रमातामह वृद्धप्रमातामहयोरपि ततआवा
हनम् ॐ विश्वान्देवा नहमावाहयिष्ये इत्युक्त्वा ॐ विश्वेदेवासऽआगत शृणुतामऽइदं
हवम् एदंबर्हिर्निषीदत इत्यावाह्य ॐ यवोसियवयास्मद्द्वेषो यवयारातीरिति देवपात्रे
यवान् विकीर्य ॐ विश्वेदेवासऽआगता शृणुतामः इम ँ हवम् येऽअन्तरिक्षेयऽउपद्यविष्ठ
ऽअग्निजिह्वाऽउतवायजत्राऽआसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॐ आगच्छंतुमहाभागा
विश्वेदेवामहाबलाः येयत्रयोजिताः श्राद्धे सावधानाभवंतुते इतिपठेत् ॐ नांदीमुखान्पितृ
नावाहयिष्ये इत्युक्त्वा ॐ उशन्तस्त्वानिधीमहयुशन्तःसमधीमहीउशन्नुशतःऽआवहपितृन्हविषेऽअ
त्तवे इतिपितृनावाह्य ॐ अपहताऽअसुरारक्षा ँ सिवेदिषद इति मन्त्रादिपात्रे यवान्वीकीर्य्य सं

आयन्तुनःपितरःसोम्यासोग्निष्वात्ताःपथिभिर्देवयानैः अस्मिन्यज्ञेस्वधयामदन्तोधिब्रुवन्तुतेवन्त्वस्मानिति पठित्वाततोऽर्घकरणंतत्रदेवपूर्वकंसर्वेष्वर्घपात्रेषुपवित्राणिकृत्वा ॐ शन्नोदेवीरभिष्टयआपोभवन्तुपीतये शंय्योरभिस्रवन्तुनः इतिजलंक्षिपेत् ततोदेवार्घपात्रेषु ॐ यवोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीरितियवान्क्षिपेत् मात्रादिपात्रेषु ॐ यवोसिसोमदेवत्योगोसवोदेवनिर्मितः प्रत्नमद्भिःपृक्तः पुष्ट्यानांदीमुखाल्लोकान्प्रीणाहिनःस्वाधेतिमंत्रेणयवान्क्षिपेत् ततः प्रत्येकंगंधपुष्पेतूष्णींक्षिपेत् ततः प्रथमंदेवपात्रंवामहस्तेकृत्वा तत्रस्थंपवित्रंभोजनपात्रेनिधाय तदुपरिकिञ्चिदुदकांतरंदत्वा ॐ यादिव्याआपः पयसासंबभूवुर्याअंतरिक्षाऽउतयार्थिवीर्य्या हिरण्यवर्णायज्ञियास्तानःऽआपः शिवाः शं स्योनासुहवाभवन्त्विति पठित्वा कुशत्रययवजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्राणांमातृपितामहीप्रपितामहीनाममुकामुकदेवीनांनांदीमुखानांआभ्युदयिकश्राद्धसंबंधिनोविश्वेदेवाएषवोहस्तार्घोनमः एवमेवपित्रादिश्राद्धदेवेभ्योमातामहादेवेभ्यश्चहस्तार्घंदद्यात् ततोमातुरर्घमादाय पूर्ववत्कृत्वा ॐ यादिव्या इत्यादिपठित्वा कुशादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रेमातरमुकदेविनांदीमुखी आभ्युदयिकश्राद्धएषतेहस्तार्घोनमःएवंपितामहीप्रपितामहीरपिदद्यात् ततःपित्राद्यर्घपात्रमादायसर्वंपूर्ववत्कृत्वाकुशादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन्नांदीमुखाभ्युदयिकश्राद्धेएषतेहस्तार्घोनमः

एवमेवपितामहादिपंचभ्योहस्तार्घंदद्यात्ततोःवशिष्टजलपवित्रयुतंप्रथमं देवार्घपात्रमादायॐ
विश्वेभ्योदेवेभ्यस्थानमसीतिदेवासन दक्षिणभागेउत्तानंस्थापयेत् एवमपरदेवार्घपात्रद्वयंतत्तदास
नदक्षिणभागेउत्तानस्थापयेत् ततःपितामही प्रपितामही पात्रद्वयस्थितं पवित्रादिमात्रर्घपात्रे
निधाय मात्रर्घपात्रंपितामह्यर्घपात्रोपरितत्पात्रं प्रपितामह्यर्घपात्रेपरिस्थत्वा दक्षिणकरेणादाय
ॐमातृभ्यःस्थानमसीतिमात्रासनवामभागेन्युब्जीकुर्यात् एवमेवपित्राद्यर्घपात्राणांमेलनं कृत्वा
पित्रासनवामभागेॐपितृभ्यःस्थानमासीति अर्घपात्राणिन्युब्जीकुर्यात् एवमेवमातामहार्घपा
त्राणांमेलनं कृत्वामातामहासव।वासवामभागेॐमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यःस्थान
मसीतिन्युब्जीकुर्यात् ततोगंधादिदानंतत्रक्रमः ॐअद्यामुकगोत्राणांपितृपितामहीप्रपितामही
नाममुकामुकदेवीनांनांदीमुखाभामाभ्युदयिक श्राद्धसंबंधिनोविश्वेदेवाएतानिगंधपुष्पधू
दीपतांबूलयज्ञोपवीतवासांसिवोनमः एवंपित्रादिदेवेभ्योमातामहादिदेवेभ्यश्च दद्यात् ॐ
अद्यामुकगोत्रेमातरमुकदेविनांदीमुखी अभ्युदयिकश्राद्धएतानिगंधपुष्पधूपदीपतांबू
लसिद्वव्यरवासांसितेनमः एवंपितामही प्रपितामहीभ्यामपिगंधादिदानम् ततः ॐअद्या
मुकगोत्रपितरमुकशर्मन्नांदीमुखाभ्युदयिक श्राद्धेएतानिगंधपुष्पधूपदीपतांबूलय
ज्ञोपवीतवासांसितेनमः एवंपितामहादिपंचभ्योपिगंधादिदानम् ततोजलेनस

र्वासनानि भोजनपात्रसहितानि चतुष्कोणमंडलेन वेष्टयेत् ततः सजलपुटकादौ हस्तौ नैव सघृतमन्नं ओं अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा ओं सोमाय पितृमते स्वाहा इत्याहुतिद्वयं जुहुयात् ततो सव्यं कृत्वा दक्षिणामुखः पातितवामजानुर्मोटकतिलजलान्यादाय ओं इदमन्नमेतद्भूस्वामि पितृभ्यो नमः इति भूस्वामिने किंचिदन्नं दद्यात् ततः सव्यं कृत्वा प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा हन्तशेषमन्नं देवपूर्वकपात्रेषु किंचिद्दत्त्वा पिंडार्थं किंचिदवशेषयेत् ततोन्यदन्नं यथासंभवं सर्वत्र परिविश्य घृतजलच तत्रोपनीयपात्रमालभेत् तत्र क्रमः उत्तानपाणिभ्यां प्रथमं देवपात्रं स्पृष्ट्वा ओं पृथिवी ते पात्रं द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे अमृते अमृतं जुहोमि स्वाहा इति पठित्वा ओं इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् समूढमस्य पांसुरे ओं कृष्ण हव्यमिदं रक्ष मदीयमिति पठित्वा ओं इदमन्नमित्यन्ने ओं इमा आप इति जले ओं इदमाज्यमिति घृते ओं इदं हविरिति पुनरन्ने इति दक्षिणांगुष्ठमारोप्य ओं यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीरिति यवान् विकीर्य कुशादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्राणां मातृपितामहीप्रपितामहीनाममुकामुकदेवीनां नांदीमुखीनामाभ्युदयिकश्राद्धसंबंधिनो विश्वेदेवा इदमन्नं सोपकरणं वो नमः यद्येकमेव पात्रं भवति तदा वामेन पाणिना पात्रमत्यजान्नेव इदं विष्णुरित्यादि पठित्वा यवप्रक्षेपपर्यंतं कृत्वा कुशादीन्यादाय पित्राद्युल्लेखेन पित्रादिदेवेभ्योप्यन्नमुत्सृजेत् एवमेव मातामहादिदेवेभ्यः भिन्ने २ पात्रपक्षे ओं पृथिवी ते पात्रमित्या

दीनां सर्वेषामावृत्तिः ततो मातृपात्रमुत्तानाभ्यामेव कराभ्यां स्पृष्ट्वा ॐ पृथिवीते पात्रमित्यादि इदं विष्णु
रितिपठित्वा ॐ कृष्ण कव्यमिदं रक्षमदीयं ॐ इदमन्नमित्यन्ने ॐ इमा आप इति जले ॐ इदमाज्यमिति घृ
ते ॐ इदं हविरिति पुनरन्ने दक्षिणकराङ्गुष्ठमारोप्य ॐ अपहता ऽअसुरा रक्षांसि वेदिषद इत्यन्नो
परि यवान् विकीर्य ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवीनां दीसुख्याभ्युदयिकश्राद्ध इदमन्नं सोप
करणं तेनमः एवं पात्रालंभनादिकं कृत्वा प्रत्येकं पितामही प्रपितामहीभ्यामपि दद्यात् एवं पितृ
पात्रमालभ्य ॐ पृथिवीते पात्रमित्यादि पठित्वा पूर्ववत्सर्वं कृत्वा ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकश
र्म्मणां दीसुखाभ्युदयिकश्राद्ध इदमन्नं सोपकरणं तेनमः इति पित्रे ऽन्नमुत्सृजेत् एवं पितामहादि
भ्यः पंचभ्योपि प्रत्येकमन्नमुत्सृजेत् ततः प्रांजलिः ॐ अन्नहीनं क्रियाहीनं विधीहीनं च यद्भवेत्
तत्सर्वमच्छिद्रमस्त्विति जपेत् दर्भेषूपविश्य गायत्रीं त्रिर्जपित्वा ॐ मधुमधुमध्विति जपेत् मधु
वाता इत्यादि ऋचं न जपेत् न पित्र्यमंत्रान् उदीरतामवर इत्यादि न जपेत् अन्यानि पुरुषसूक्ता
दीनि पवित्राणि जपेत् ततः प्रागग्रकुशत्रयं भूमावास्तीर्य जलेन प्रोक्ष्य जलप्रोक्षितमुच्चय वद्यन्
मन्त्रे कुशादिना ॐ अनग्निदग्धा ये जीवा ये प्यदग्धाः कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यन्तु तृप्ता यान्तु परां गतिमिति
मंत्रेण कुशोपरि विकिरेत् ततः आचम्य हरिं स्मृत्वा गायत्रीं त्रिर्जपेत् चतुरस्रां पिंडयोग्याम्भूमिं परिस्हाल्य उत्तरोत्तर
क्रमेण स्थानत्रयं प्रादेशमात्रं परिमाय ततः प्रागग्रां रेखां दर्भपिंजुली मूलेन ॐ अपहता ऽअसुरा र

क्षांसि वेदिषद इति कुर्यात् ततः प्रत्येकं रेखात्रयोपरि ॐ ये रूपाणि प्रतिमुंचमाना असुराः सन्तः स्वधया चरंति परापुरो भरन्त्यग्निष्टाल्लोकान्प्रणुदात्वस्मादिति मंत्रेणांगारान्भ्रामयेत् तदुपरि त्रिकुशात्रयमास्तीर्य ॐ देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव नमो नम इति त्रिर्जपित्वा प्रत्येकमवनेजनं दद्यात् तत्क्रमः यवजलगंधपुष्पैर्नव पात्राणि पूरयित्वा पात्रमेकं वामकरे कृत्वा कुशादीन्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवि नांदीमुखि अभ्युदयिक श्राद्धे पिंडस्थानेऽवनेनिक्ष्व तेनमः इति सर्वदक्षिणकुशात्रयमूले मात्रेवनेजनं दद्यात् किंचिज्जलमवशेषयेत् एवमेव पात्रांतरमादाय तत्कुशमध्ये पितामह्यै तत्कुशात्रयाग्रे प्रपितामह्यै अवनेजनं दद्यात् ततश्चापरपात्रमादाय कुशादींश्चादाय ॐ अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् नांदीमुखाभ्युदयिक श्राद्धपिण्डस्थ निवने निक्ष्व तेनमः इति मध्यास्थित कुशात्रय मूले पित्रेऽवनेजनं दद्यात् एवं ततकुशात्रयमध्याग्रयोः पितामह प्रपितामहयोरवनेजनं दद्यात् ततः सप्तमपात्रमादाय कुशादींश्चादाय ॐ अद्यामुकगोत्र मात्रामहामुक कशर्मन्नांदीमुखाभ्युदयिक श्राद्धे पिंडस्थानेऽत्रावने निक्ष्व तेनम इत्यपरकुशात्रयमूले मातामह्यावनेजनं दद्यात् एवं प्रमातामह वृद्धप्रमातामहयोरपि ततो यवदधिबदरघृतमिश्रान्नेन नव पिंडान् निर्माय। एवं पिंडं कुशादींश्चादाय ॐ अद्यामुकगोत्रे मातरमुकदेवि नांदीमुखि अभ्युदयिक

श्राद्धएषपिंडस्तेनमः इतितदवनेजनस्थानेपिंडंदद्यात् एवमेवपितामहीप्रपितामहीभ्यांस्वीयस्वी
यावनेजनस्थानेपिंडंदद्यात् ततश्चतुर्थपिंडमादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन्नांदीमु।
खाभ्युदयिकश्राद्धएषतेपिंडोनमः इत्यवनेजनस्थानेपित्रेपिंडंदद्यात् एवमेवपितामहादिपंच।
भ्यस्तत्तदवनेजनस्थानेषुप्रत्येकंपंचपिंडान्दद्यात् ततोदर्भमूलेकरंप्रोक्ष्याचम्यहरिंस्मृत्वा ॐ अत्र।
मातरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वमितिपठित्वाउदङ्मुखीभूयश्वासंनियम्यतेनैवयथापरावर्तयन्
अमीमदंतमातरोयथाभागमावृषायिषतेतिजपेत् एवमत्रपितरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्व
मितिजप्त्वाउदङ्मुखीभूयश्वासंनियम्यतेनैवयथासुखंपरावर्तयन् अमीमदंतेत्यादिजपेत् एवमेव
महादिपक्षेमंत्रजपः ततोऽवनेजनावशिष्टजलेनप्रत्यवनेजनंदद्यात् तत्रमंत्रः ॐ अद्यामु
कगोत्रेमातरमुकदेविनांदीमुख्याभ्युदयिकश्राद्धेपिंडेप्रत्यवनेनिक्ष्वतेनम इतितत्पिंडो
परिदद्यात् एवंपितामहीप्रपितामहीभ्यांतथा ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन्नांदीमु
खाभ्युदयिकश्राद्धेपिंडेऽत्रावनेप्रत्यवनेनिक्ष्वतेनम इतिपिंडोपरिप्रत्यवनेजनंदद्यात्
एवंप्रत्यवनेजनात्पिंडोपरिपितामहादिपंचभ्योदद्यात् ततोनीवींविस्रंस्याचम्यहरिंस्मृत्वासूत्रा
ण्यादाय ॐ नमोवोमातरोरसायनमोवोमातरःशोषायनमोवोमातरोजीवायनमोवोमातरःस्व
धायैनमोवोमातरोघोरायनमोवोमातरोमन्यवेनमोवोमातरोमातरोगृहान्नोमातरोदत्तसतोवोमातरोद

अमएतद्वोमातरोवासइतिमातृणांपिंडत्रयोपरिसूत्रंदद्यात्ओंनमोवःपितरःशोषायनमोवःपितरोजी
वायनमोवःपितरःस्वधायैनमोवःपितरोघोरायनमोवःपितरोमन्यवेनमोवःपितरःपितरोनमो
वोगृहान्नःपितरोदत्तसतोवःपितरोदेष्मएतद्वःपितरोवासइत्यनेनपित्रादिपिंडषट्कोपरिप्रत्येकंसू
त्रंदद्यात् ततःकुशत्रययवजलान्यादायओंअद्यामुकगोत्रेमातरमुकदेविनांदीमुखिअभ्युदयिकश्रा
द्धपिंडेएततेवासोनमइतिसूत्रमुत्सृजेत् एवमेवपितामहीप्रपितामहीभ्याम्ओंअद्यामुकगोत्रपि
तरमुकशर्मन्नांदीमुखाभ्युदयिकश्राद्धपिंडेएततेवासोनमःएवंपितामहादिपंचभ्यःसूत्रंदद्यात्
ततोगंधपुष्पधूपदीपतांबूलादिभिःप्रत्येकंपिंडानभ्यर्च्यओंशिवाआपःसंत्वितिजलंओंसौमनस्य
मस्त्वितिपुष्पंओंअक्षतंचारिष्टमस्त्वितितंडुलान् प्रत्येकंपात्रेषुनिक्षिप्यकुशादीन्यादायओंअद्या
मुकगोत्रामाताऽमुकदेवीनांदीमुखीआभ्युदयिकश्राद्धेदत्तैतदन्नपानादिभिःप्रीयतामित्यक्षय्यो
दकमुत्सृजेत् एवंपितामह्याःप्रपितामह्याश्चाक्षय्योदकंदद्यात् तथाद्यमुकगोत्रःपिताऽमुकश
र्मानांदीमुखआभ्युदयिकश्राद्धेदत्तैतदन्नपानादिभिःप्रीयतामितिपित्रेएवंपितामहादिपं
चभ्योऽक्षय्योदकंदद्यात् ततःओंअघोरामातरःसंत्वितिमातापिंडत्रयोपरिपूर्वाग्रांजलधा
रांदद्यात्ओंअघोराःपितरःसंत्वितिपित्रादिपिंडषट्कोपरिजलधारांदद्यात् ततःओंगो
त्रंनोवर्द्धतांदातारोनोभिवर्द्धंतांवेदाःसंततिरेवच श्राद्धाचोनोमावागमद्बहुदे॥ ॥

यचनोस्त्विति अन्नंचनो बहुभवेदतिथींश्चलभेमहि याचितारश्चनः संतुमाचयाचिष्मकंचन एताःसत्या आशिषःसंतु इत्याशीःप्रार्थयेत् ततःसपवित्रकुशत्रयाणि प्रत्येकंमात्रादिपिंडत्रयेपित्रादिपिंडत्रयेमातामहादिपिंडत्रयेचधृत्वा ओंऊर्ज्जंवहन्तिरमृतंघृतंपयःकीलालंपरिस्रुतं स्वधास्थतर्प्पयंतमेमातॄरिति मात्रादिपिंडोपरिजलधारांदद्यात् ततस्तथैव ओंऊर्ज्जंवहंतीरित्यादिपठित्वापित्रादिपिंडषट्कोपरिजलधारांदद्यात् ततःपिंडानाघ्रायउत्थाप्यपिंडाधारकुशानुल्मुकेचवन्हौक्षिपेत् अर्घ्येपात्राण्युत्तानीकृत्य दक्षिणांदद्यात् दक्षिणद्रव्यंचफलमूलेफलंमूलंवाग्ने के तत्क्रमः ओं अद्यामुकगोत्राणांमातृपितामहीनाममुकामुकदेवीनांनांदीमुखानामाभ्युदयिकश्राद्धसंबंधिनांविश्वेषांदेवानांकृतैतन्नांद्याभ्युदयिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिमेफलमूलेवनस्पतिदैवतेयथानामगोत्रायब्राह्मणायदक्षिणांदातुमहमुत्सृजेत् एवंपित्रादिश्राद्धसंबंधिविश्वेदेवश्राद्धदक्षिणांमातामहादिश्राद्धसंबंधिविश्वेदेवश्राद्धदक्षिणांदद्यात् ओं अद्यामुकगोत्रायामातुरमुकदेव्यानांदीमुख्याः कृतैतन्नांद्याभ्युदयिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिमेफलमूलेवनस्पतिदैवते इत्यादि एवंपितामहीप्रपितामह्योरपि ओं अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकशर्म्मणोनांदीमुखस्यकृतैतन्नांद्याभ्युदयिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थमिमेफलेमूलेवनस्पतिदैवते इत्यादिएवं पितामहादिश्राद्धदक्षिणांदद्यात् वाजेवाज इत्यादिनामात्रोद्विसर्जनम् ओं विश्वेदेवाः

प्रीयंतामिति देवविसर्जनम् ततो देवताभ्य इति त्रिर्जपः दीपनिर्वापणं आचमनं प्रमादान्याठः श्राद्धीयवस्त्रप्रतिपत्तिः इत्याभ्रुदपिकश्राद्धपद्धतिः अथ नित्यश्राद्धप्रयोगः आचम्य उदङ्मुखउपविष्टः ॐ पवित्रं। पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यः स्मरेत्पुंडरीकाक्षं स बाह्याभ्यंतरः शुचिरिति पठित्वा ॐ पुंडरीकाक्षः पुनात्विति कुशत्रयजलेन श्राद्धीय द्रव्याणि सिंचेत् ततः कुशत्रयः तिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्म्मणां मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकामुकशर्मणां नित्यश्राद्धमहं करिष्ये इति संकल्पं कुर्य्यात् ततः त्रिगायत्रीजप्त्वा ॐ देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव नमो नमः इति त्रिर्जपेत् ततोऽपसव्यं कृत्वा पातितवामजानु मोटकतिलजलान्यादाय ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् नित्यश्राद्ध इदमासनं ते स्वधेति तिलजलप्रोक्षितं मोटकरूपमासनं दक्षिणाग्रं पित्रे दद्यात् एवमेव पितामहादिपञ्चभ्यः प्रत्येकमासनं मुत्सृजेत् ॐ अपहता असुरा रक्षांसि वेदिषद इति श्राद्धदेशे तिलान् विकीर्य ॐ आयंतु नः पितरः सोम्यासोऽग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः अस्मिन्यज्ञे स्वधया मदंतोधिब्रुवंतु ते वंत्वस्मानिति जपेत् ततः ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकशर्मन् नित्यश्राद्ध एतानि गंधपुष्पधूपदीपतांबूलानि ते स्वधा इति यथासंभवं पित्रे गंधादि दद्यात् एवमेव पितामहादिभ्योप्युत्सृजेत् ततो जलेन मंडलं चतुष्कोणमन्नपात्रस्य चतुर्दिक्षु कृत्वा

श्रा॰
वि॰
१५५

ऽन्नपरिवेषणं कुर्यात् ततो मधु दत्वा ओं मधुवाताऽऋतायते मधुक्षरंति सिन्धवः माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ओं मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवꣳरजः मधुद्यौरस्तु नः पिता मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ२ऽअस्तु सूर्य्यः माध्वीर्गावो भवन्तु नः ओं मधु मधु मध्वित्यभिमन्त्रयेत् ततोन्नपात्रं व्याताभ्यामथो सुखाभ्यां स्पृशन् ओं पृथिवी ते पात्रं द्यौरपिधानं ब्राह्मणस्य मुखे अमृते अमृतं जुहोमि स्वाहा ओं इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदं समूढमस्य पाꣳसुरे इति जप्त्वा वामहस्तेनान्नपात्रमन्यजन् ॥ ओं कृष्णकव्यमिदं रक्षमदीयमिति पठित्वा ओं इदमन्नं ओं इमा आपः ओं इदमाज्यम् ओं इदं हविरित्यन्नजलघृतेषु पुनरन्ने च दक्षिणांगुष्ठं निवेश्य ओं अपहताऽअसुरा रक्षाꣳसि वेदिषद इत्यन्नोपरि तिलान् प्रक्षिप्य मोटकादीन्यादाय ओं अद्यामुकगोत्र पितरमुकशर्मन् नित्यश्राद्ध इदमन्नं सोपकारणं ते स्वधा इति पित्रेन्नमुत्सृजेत् एवं पितामहादिभ्यः पंचभ्योप्यन्नमुत्सृजेत् अन्नहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं च यद्भवेत् तत्सर्वमच्छिद्रमस्त्विति जपेत् ततो दर्भेष्वासीनः ततो गायत्रीम् मधुवाता इत्यादि त्र्यृचं ओं मधु मधु मध्विति च जपेत् ततो ओं कृणुष्व पाजः प्रसितिन्न पृथ्वीं याहि राजेवामवाꣳऽइभेन तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ओं तव भ्रमासऽआशुया पतन्त्यनुस्पृश धृषता शोशुचानः तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतंगानसंदितो विसृज विष्वगुल्काः ओं प्रतिस्पशो विसृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धो यो

नोदूरे अघशꣳसोयोऽअन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरादधर्षीत् ३ ओं उदग्ने तिष्ठ प्रत्यातनुष्व न्यमित्राँ २ ओषतात्तिग्महेते यो नो अरातिꣳ समिधान चक्रे नीचातं धक्ष्यतसन्न शुष्कम् ४ ओं ऊर्ध्वो भव प्रतिविध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने ऽअवस्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिम्प्रमृणीहि शत्रून् अग्नेष्ट्वा तेजसा सादयामि इति रक्षोघ्नीः ऋचश्च पठेत् ततस्तिलान् भूमौ क्षिप्त्वा ओं उदीरतामित्यादि पितृमंत्रान् सहस्रशीर्षेत्यादि पुरुषसूक्तं ओं आशुः शिशान इत्यादिकमप्रतिरथम् अन्यानि पवित्राय यथाशक्ति जपेत् नमस्तुभ्यं विरूपाक्ष नमस्तेनेकचक्षुषे नमः पिनाकहस्ताय वज्रहस्तायवै नमः इति पठेत् ततः ओं अद्यामुकगोत्राणां पितृपितामहप्रपितामहानाममुकामुकशर्मणां तथाऽमुकगोत्राणां मातामहप्रमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानाममुकामुकशर्मणां कृतैतन्नित्यश्राद्धप्रतिष्ठार्थमेककाकिणीमूल्यकं रजितं चन्द्रदैवतं यथानामगोत्राय ब्राह्मणाय दक्षिणां दातुमहमुत्सृजे इति मोदिना दक्षिणां दद्यात् ततः सव्यं कृत्वा ओं देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वाहायै स्वधायै नित्यमेव नमो नमः इति त्रिःपठेत् ओं प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रच्यवेताध्वरेषु यत् स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णं स्यादिति श्रुतिरिति पठित्वा विष्णुं स्मरेत् नित्यश्राद्धीयमन्नं ब्राह्मणाय प्रतिपादयेत् जले वा क्षिपेत् इति श्राद्धविवेके उत्तरक्रियापरिच्छेदः

इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीरुद्रधरकृतः श्राद्धविवेकः समाप्तः संवत् १९३८ शुभम्

सूचीपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	प्रकरणम्
१	५	श्राद्धस्वरूपभेदः
१	११	तत्र कर्त्तव्यतामंत्रनिर्णयः
९	५	अथ दंपति पूजनं
९	९	अथ वृषोत्सर्गविवेचनं
९	८	वृषोत्सर्गे कालश्च
९	११	वृषोत्सर्गो गोयज्ञेन व्याख्यानं
११	४	वृषोत्सर्जने मंत्रो व्याख्यायते
११	१०	वत्सरीत्याग श्राद्ध
१४	९	अवश्यक श्राद्ध कालः
२९	१	निषिद्धदेषः
१९	२	श्राद्धे प्रशस्तदेशाः
१९	५	श्राद्धे प्रशस्त ब्राह्मणाः

सूचीपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	प्रकरणम्
१९	५	निषिद्धब्राह्मणाः
२०	४	श्राद्धे प्रशस्तकुशाः
२०	६	श्राद्धे निषिद्धकुशाः
२०	८	श्राद्धे निषिद्धजलं
२०	७	श्राद्धे तिलाः
२०	१०	श्राद्धे अर्घपात्राणि
२०	११	श्राद्धे निषिद्धपात्राणि
२१	१	पंचगंधादि
२१	३	निषिद्धगंधाः
२१	३	अथ पुष्पाणि विहितानि:
२१	५	अथ निषिद्धपुष्पाणि
२१	६	निषिद्धधूपाः

निषिद्ध ब्राह्मणा: ३८ पत्र

सूचीपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	प्रकरणम्
२१	८	श्राद्धवस्त्रम्
२१	९	तांबूलादि
२१	११	श्राद्धदेशेसन्निधापनीयानि
२१	१	अथश्राद्धदेशेऽपसार्णीयानि
२१	६	अथश्राद्धेविहितानिद्रव्यानि
२१	११	अथ मासानि
२२	७	अथमत्स्याः
२२	७	अथशाका
२२	१०	अथफलानि
२२	३	अथ कंदाः (नि
२२	४	अथव्यंजनसंस्कारनिषिद्धद्रव्या
२३	४	श्राद्धे विहितानिनिषिद्धद्रव्या

सूचीपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	प्रकरणम्
२३	६	अथ श्राद्धनिषिद्धद्रव्याणि
२३	११	अथाधिकारीनिरूपणम्
२५	१०	अथाऽनधिकारिणः
२५	१	अथोदकदानाद्यनर्हाः
२५	४	अथप्रथमक्रिया
२६	६	अथोदकदानादि
२९	६	अथाऽस्थिसंचयः
२९	११	अथप्रयोगः
३२	७	अथाशौचांतदिने कृत्यं
३३	१	एकादशाहश्राद्धार्थे निमंत्रणादिः
३३	९	अथैकादशाहकृत्य
३४	६	वृषोत्सर्गप्रयोगः ईतिधा[illegible] ३५

श्रा॰
वि॰
१५९

सूचीपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	प्रकरणम्
३८	७	वृषोत्सर्गे कपिलादानं
३८	८	अथैकादशाहश्राद्धप्रयोगः
४४	६	अथान्नोदकुंभदानं
४५	४	मासिकश्राद्धप्रयोगः
४७	१	अथ सपिंडनश्राद्धप्रयोगः
५६	२	सपिंडीश्राद्धानन्तरं षोडशश्राद्ध विस्मृते निर्णयमाह
५६	५	अधिकारिणीकृतषोडशश्राद्धसंकल्येसपिंडनमस्कान्या
५७	५	सपिंडकर्तृकषोडशश्राद्धविधिः
६०	७	अथापात्रकैकोदिष्टश्राद्धप्रयोगः
६२		अथमातृश्राद्धप्रयोगः

सूचीपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	प्रकरणम्
६५	९	अथस्त्रीकर्तृकश्राद्धप्रयोगः
६७	३	अथपात्रकपार्वणश्राद्धप्रयोगः १३३
७१	६	अथतार्थश्राद्धं
७१	६	अथाभ्युदयिकश्राद्धं
७२	३	अथाऽभ्युदकश्राद्धप्रयोगः वृषोत्सर्गेहवन ७२
७७	३	नित्यश्राद्धप्रयोगः

इति श्री श्राद्ध
विवेकका
सूचीपत्र
समाप्त
म्

श्लो॰ शंभोमध्यगतेस्त्रिनहरभरेदेव्यास्त्रीशंकरेभास्येनागस्तुताहरजयोजाम्बिका:स्था ॥
पितारेव्यांविस्तुहरेकंदांरवेयोलंवोरवेमेष्वरेनापीशंकरंभागतोतिस्तरवद। यत्नास्ततेहामिरा

१६०

मनवः ज्वालाप्रकाशमें ग्रहन

श्राद्धविवेकसमा
प्तम्

मार्फ लाला नन्यमल्ल सेठके स छपी

१६०

[illegible] रागो उर्णच:

॥अथ सामग्री लीख्यते॥ गायत्रीजप १२५००० गोदुग्ध १ गंध २ गौ ३ मूर्त्ति ५ स्त्र वर्सा १
चांदि २ तांबे ३ लोहे ४ सिके ५ कलश ५ अन्न ५ गंगाजल १ सहत १ घीगोका १ प
पताका समिधा १ = पकान्न १ आटा चावल १ आटाजवका १ चंदन १ अक्षत १ पु
ष्प धूप दीप १ नैवद्य १ छुहारा १ परांदा १ टवे पूजनको १ सर्वौषधि आटा हल्दी १
गोलाली १ समिधा १ टाका घी १ पाटो चावे १ ईसांसहवनको जवतिलचावल मे मिठा
ई घी ऊ ब्रह्मभोजन नैर दक्षिणा शुभम्॥ गंगायांच यमुनायांचनैमिषपुष्करे कुचत्तंत्रा
गंजल प्रयोगे वाहृदेवा विमलेजले व्याप्या रूपेगवां गोष्ठे गृहेवा प्रतिमालये
पक्रान्तुगालकं कार्येसर्वोषधिसमन्वितं फला शरपचवर्गौ नाभागं क्षाणा चवा
शापः १ क्षाम्याजन्नं समाप्सीर्य क्षशोक्षो फद्दधा क्षाति शतानय ष षधि युतौर्यां;
प्रोक्तोस्थिसंचयः २ विनसानानीवधीयात्र प्राथैरं गेएयवा पत्रकूचावारे शाखिरो
भागेस्मीवा पादशान्यसेत ३ विंशातुग्स्थले दपं विंशतिर्जनेतयात्त चा वाहुदयं शतं
दघात्वाटिदेशे चे विंशतिः ४ उरूदपं शतं वापि त्रिंशाहाजंघयोर्ध्वेयोः दद्याच्चतु
दयांशिरनवदृदद्या दुच्वयाद्रूपे ५ दशांगदा [illegible] भागे रूप पंक्तिनिविन्यसेत

नारिकेलं खार स्थाने पादे ऽघ्याघतालरकेर्द ६ पंचामृतमुरवेदयाओ हापाकदलीफलं ग्रं
धेनुनालिकेरदद्यात्ह्रोकंघ्रारामेवच ७ वसायां स्फटिकांदद्याद्दौमरं चंमरं चवेतांथा
ञघर्कंधातावदेवं हरितालंमनःशिला ८ पद्मपिष्टायामांसे मधुशोणितामेवच
केशेष्वपजटाजूटं कन्यायां चमृगत्वचं ९ गोरंद्रेतमः स्थाने पुरोषेपितालंतथा मनः
शिलांतथाग=चोतिलंवल्कलंचसंधीषु १० कर्णयोस्ता उपजंचवस्त्रं नपोश्वेवध्नं गुल्को
नासायां शतपत्रं चामलकैर्नाभिमंडले ११ चं।कंदस्थरोरदद्यात्लिंगेस्पाडुंजने
श्रंग्रांनाभ्यांमदेपंसा।वो पीनेचे चपुस्फतो १२ मौक्तिकं स्तनयोस्त्राभे डुंकुमेनविले
पनं कर्पूरागुरुधूपैश्च कुंकुमैर्माल्यैः सुगंधिभिः १३ परिधाने दृस्त=हदयेरुक्मकं नासारं च ठि
दद्दिभुजौ रोचने=नयोश्च कर्पार्ईवां १४ सिंदूरं नेत्रयोरोष्ठतांबूलाद्युपगारवैः स
वौषधियुतं प्रांडजाद्यषपोदितां १५ सान्निध्ये ऽपि विधिना यज्ञपा=नाशिविन्यसेत्
श नौरेवी भनं तुर्दशमेव रूरोतिप १६ प्रेतस्थापावनं धां वा शालग्रामशिलोरके: विस्त
मुदिस्पदातव्या स सुशीला गौः पयस्विनी १७ इति गारुडोक्त जलधेनुविधिः रजीत प्रतिमां
पूर्वैर्गां गोघ्नमाघस्नाप्यता:

(7)

श्री ३

श्लो॰ देशाटनं पंडितमित्रता च वारांगना राजसभाप्रवेश्च अनेकशास्त्राणि विलोकितानि चातुर्यमूला
नि भवन्ती पंच १ पिनस्तनी चंदनचार्चितांगी विलोलनेत्रा तरुणी सुशीला नारीलितास्वरूपवेषनाम्या
वृथा गतं तस्य नरस्य जीवितं २ कपाटमुद्घाटशिलनेत्रेणं दर्पमेण जुविलघ्नपदवेस्त्रापुरि
तं चापरा पैलिंभखेनचंद्रा ननेनशासौप्रपद्ये ३ गगनतलोकवलनतप्रदीपं सचिजनं प्रपश्यति बौतु
वं मुहूर्तमात्रं मालंध्रातवांतिधियंविभुजतोविंदुकरेणाभुजः ४ श्लो॰ गणेशमारीचन नमस्करोमि विर
विनाशाय यासंकरेभ्यः इन्द्रादयो देवनमोस्तु सर्वेषां यालिखेनिर्मलवर्षपत्रिकाम् १ सत्येपि तामहं गणलोकेत्ता पाला
२ गणपजार्जि ब्रापरेप्रोक्तं मुयातपंताजिकं नलो २ इन्द्रायादेवतास्सर्वे पानन्त्रा यातशायाः कल्पा गांते प्रकृतुयश्वै स्वां वर्ष
पत्रिकाम. ३ विंशोविस्तारतां प्रयांतु मततं कीर्तिर्दिगंतात यावृद्धिश्चावुरूपेतु या कविसूता ५ योषं साम छिद्रा यां ४ यत्कुपं
कुदानधिलपरतांतयानुकामोजनौयस्पासोविमलामरुपरवितांप श्रीभुभोदोयिता ॥५॥ शंभोमध्यगते दृ
नहुमरैव्याहगौरींव रभास्थेनागमजताहर ज्योतिषा जाम्बिका स्था पेता देवंता विस्मृयेव दत्तस्वे
[illegible] वौजेश्व [illegible] यांग्रेभा [illegible] ति [illegible] मिदा १